

Ο Ν Ο Υ Μ Α Σ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Εν τῇ λαῷ ὑπάρχει ἡμᾶς
δαίμων πῶς δὲ φοβᾶται τὴν
ἀλήθειαν—ΨΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλώσσα ἔχει τοὺς φωνή-
σικους τῆς κανόνες.

ΒΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Ζ'.

ΜΟΝΗ, ΚΕΡΙΑΚΗ 7 ΤΟΥ ΘΕΡΙΣΤΗ 1909

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΑ ΗΡΙΘ. 2

ΗΡΙΘΜΟΣ 347

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΔΕΕ. ΠΑΛΛΗΣ. Οἱ Ρωμιοὶ καὶ οἱ Νεοτούρκοι.
ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ. Swinburne (τέλος).
ΓΚΑΙΤΕ. Προμηθεΐας (μετάφρ. Π. Βασιλικού).
ΝΤ' ΑΝΟΥΝΤΣΙΟ. Ἡ Τζοκόντζα (συνέχεια).
ΜΥΡΙΑΕΛΛΑ. Φιλικά γράμματα.
ΦΩΤΟΣ Ν. ΠΟΛΙΤΗΣ. Ἐγώσιμος (τέλος).
Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΤΩΝ ΗΡΑ-
ΚΛΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ «Ο ΣΟΛΩΜΟΣ».
ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Α. Παλαμάς, Μίλτος Λεβίτης.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ—ΧΡΟΝΙΚΟ ΒΑΘΜΑΔΙΑΤΙΚΟ—
Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ—ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΟΙ ΡΩΜΙΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΟΤΟΥΡΚΟΙ

Δημοσιεύουμε δὴ, μεταφρασμένο ἀπὸ τὰ Ἑγγλέζικα, τὸ γράμμα ποῦσταιλε ὁ κ. Πάλλης στὸν «Πρωινὸ Ταχυδρόμο» («The morning Post» June 3.) καὶ ποῦ οἱ πατριώτες τοῦ «Ν. Ἄστου» καὶ τῆς «Ἐστίας» τὸ βρήκαν ΠΡΟΔΟΤΙΚΟ. Ἄν ὄσας ἈΛΗΘΕΙΕΣ λέει ὁ κ. Πάλλης γιὰ τὸν Ἕλληνα κληρὸ τῆς Τουρκίας εἶναι προδοσία, τότε κρατοῦμε καὶ μεῖς γιὰ τιμητικὸ παράσημο μιὰ τέτλια προδοσία καὶ τοὺς χαρίζουμε τὸν πατριωτισμὸ τῆς Ψευτιάς.

Ἀξ. Κύριε,

Στὸ φύλλο Σας τῆς περασμένης Παρασκευῆς δημοσιεύτηκε ἕνα τηλεγράφημα τοῦ Ἀνταποκριτῆ Σας τῆς Πόλης ποῦλεγε πῶς ἕνα αἵσημα δυσἀρεσκείας κρατοῦσε στοὺς Ρωμιούς ἀνάμεσα τῆς Τουρκίας ἐναντία στὴν τωρινὴ τῆ Διοίκηση. Ἐπειδὴ προχτὲς ἀκόμα γύρισα ἀπὸ τὰ ταξίδια στὴν Τουρκία καὶ Ρωμιὸς ἄνθρωπος ὁ ἴδιος—ἐπειδὴ μοῦτυχαν πολλὰ καὶ καλὰς εὐκαιρίες νὰ κοιτάξω τὰ πράγματα—θαρρῶ πῶς εἶμαι σὲ θέση νὰ δώσω μερικὰς ἐξηγήσεις καὶ θὰ Σας ζητοῦσα γι' αὐτὸ τὴν ἀδεια νὰν τίς δώσω μέσο τοῦ πολυτίμου φύλλου Σας. Τὸ αἵσημα αὐτὸ τὸ πιερό, ποῦ λέει ὁ ἀνταποκριτῆς σας, εἶναι σὲ ἀλήθεια πραγματικὸ καὶ—γιὰ νὰ μιλήσω παστρικά—ὑπάρχει τόντις ἐκεῖ ἕνα δυνατὸ ἀντιδραστικὸ αἵσημα· ἀλλὰ τοῦτο περιορίζεται καθαυτὸ μόνο στὸν Ἑλληνικὸ Κληρὸ. Τὸ αἵσημα αὐτὸ φαίνεται γενικὸ, γιὰτὶ οἱ ξένοι κατὰ κανὸνα τίς πληροφορίες τοὺς τίς παίρνουν ἀπὸ δεσποτάδες καὶ παπάδες, ἢ ἀπ' τὸν Κωσταντινουπολίτικὸ τὸν τύπο—ποῦναι ἀφιερωμένοι σὲ παπαδίστικα σφέροντα—καὶ ἔτσι θαρροῦνε ἰδέες τῆς τάξης αὐτῆς ὡς δηλωτικὰς τῶν αἰσημάτων τῆς Ρωμισούνης ἀλακταρῆς.

Ἡ πρώτη, πρώτη ἀρχὴ τοῦ καλογερικοῦ αὐτοῦ αἰσηματος εἶναι ἡ ἀκόλουθη: Στὴν προηγουμένη τῆ Διοίκηση, σὲ regime δηλ. τῆς Ἀπολυταρχίας,

ὁ Ἕλλη. κληρὸς κρατοῦσε μιὰ θέση, ξεχωριστὴ, ποῦ καὶ σήμερα ἀκόμα κρατᾶει. Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνηση θεμελιωμένη σὲ θεοκρατικὰ ἀπάνου θεμέλια, θαρροῦσε τοὺς Ἐπισκόπους ὡς τοὺς μόνους ἀντιπρόσωπους τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων, καὶ σ' αὐτοὺς ἀφίνονταν ἡ διαχείριση τῶν κοινοτήτων αὐτῶν σ' ἄλλα κείνα τὰ ζητήματα ποῦχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργοῦνε μονάχες. Τώρα, ὅλοι ξέρουνε καλὰ πῶς ὁ δικὸς μας ὁ κληρὸς—καὶ μιῶ ὡς Ρωμιὸς—στρατολογιέται ἀπὸ πολὺ χαμηλὰ κοινωνικὰ στρώματα καὶ πῶς, ἂν βγάλῃ κανεὶς λίγες ἑνταμὲς ἐξαιρέσεις, κατὰτάσσονται σ' αὐτὸν οἱ καλόγεροι ὅχι ἀπὸ θρησκευτικὸ ζήλο παρὰ μὲ σκοπὸ νὰ θησαυρίσουνε. Κ' ἡ θέση ἡ ξεχωριστὴ ποῦ κρατᾶνε, τοὺς δίνει τὴ δύναμη νὰ καταφέρνουνε τοὺς ἐγώσιμους σκοπούς τους. Ἄν ἡ καινούργια Διοίκηση πιτύχῃ, εἶναι φυσικὸ πῶς οἱ Ρωμιὸι θὰ χειραφετηθοῦνε ἀληθινὰ ἀπὸ τὴν καλογερικὴ κηδεμονία καὶ πῶς οἱ παπάδες θὰ χάσουνε τὰ πλοῦσια ρουσφέτια ποῦ χαίρουνται καὶ ἀκριβῶς ἐπειδὴ ξέρουνε καὶ τὰ προνόμια καὶ τὰ ρουσφέτια αὐτὰ κιντνεύουνε, βαλθήκανε οἱ δεσποτάδες νὰ ραδιοργοῦνε—τέχνη ποῦ τὴν κατέχουνε δὲ ἀριστοτεχνικὰ—γιὰ ν' ἀποκατασταθῇ πάλι τὸ Ἀπολυταρχικὸ σύστημα.

Μὰ οἱ Ρωμιὸι λαϊκοὶ, μπορῶ νὰ τὸ βεβαιώσω, σιχαίνονται τὴν ἰδέα νὰ γυρίσουνε σὲ Σουλτανισμό. Ἄλλ' ἐπειδὴ διευθύνονται ἀπ' τοὺς παπάδες γιὰ τόσοσ αἰῶνες, ὑποτάσσονται στὶς μηχανορραφίες τοὺς ἡμερᾶ ἀπ' τὴν πολλὴ τὴ συνήθεια. Ἐχουνε ὅμως χρέος, θαρρῶ, οἱ προεστοὶ καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τοὺς νὰ μιλήσουνε πιά. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πῶς χωρὶς τὴ συνεργασία τῶν Ρωμιῶν καὶ τῶν Ἀρμένηδων τὸ καινούργιο regime στὴν Τουρκία δὲ μπορεῖ κανεὶ νὰ σταθῇ. Κι ἂν αὐτὸ πέσῃ, τί θὰ γένη; Δὲ χρειάζεται καὶ πολλὴ φιλοσοφία νὰ μαντέψῃ κανεὶς τὸ ἀποτέλεσμα μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια. Μὲ τὴν Ἀπολυταρχία τὰ πράγματα θὰ πέσουνε καὶ πάλι: στὴν προηγουμένη τὴν ἀναρχία, καὶ οἱ Βουργάροι μὲ τὴν πρόφαση νὰ ἡσυχάσουνε τάχατες τὴ χώρα θὰ κατεβοῦνε τότε στὴ Μακεδονία καὶ—j'y suis, j'y reste (ἔδω 'μα καὶ δὴ μὲνω). Ἡ Ρωμισούνη θὰ φάῃ τὸ coup de grāce. Θὰ φωνάζουμε τότες ἐμεῖς (οἱ Ρωμιὸι) στὴ γῆ, στὸν κόσμο, νὰ δῆ τὴ Βουργάρικη τὴν ἀνάδεια καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴ ἀδιαφορία, μὰ δὲ θὰ μᾶς φταίῃ κανεὶς παρὰ ἡ δικὴ μας ἡ κουταμάρα τοῦ νὰ δώσουμε τὸ δικαίωμα σὲ τέτοιους ἀνάξιους ἐγώσιτάδες ἀθρώπους, σὰν τοὺς δικούς μας τοὺς καλόγερους, νὰ διευτύουνε τὴν πολιτικὴ μας.

Liverpool. 1. 6. 09.

ΑΔΕΕ. ΠΑΛΛΗΣ

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Σκέπασ' τὸν οὐρανὸ σου, Δία,
μ' ἀχνόγενεφα
κι, ὡς τὸ παιδί τὰγριάγκαθα,
κορφολόγα σὺ
βελανιδιὲς καὶ ἀκρόβουνα!
Τῆ γῆς μου ὠστόσο
ἄφισ' τὴν ἡσυχίαν
καὶ τὴν καλύδα, ποῦ δὲ μῶχτισες,
καὶ τὴ γωνιά μου,
ποῦ μὲ φρονεῖς
γιὰ τὴν πύρα τῆς.

Δὲν ξέρω τίς πιδε κακορξικό
κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο, παρὰ σὰς, θεοί!
Μοῦ ψεφτοβρέφετε
μὲ θυσιὰς
καὶ ἄχνα δεήσεων
τὸ μεγαλεῖο σας
καὶ θὰ φέδατε, ἀνίσω
παιδιά καὶ ζητάνοι
δὲν ἦταν μωρόπιστοι.

Παιδί, ὅπως ἦμουν
καὶ ἄλλον τρόπο δὲν εἶχα,
τὸ σαστισμένο μάτι μου ἔστριφα
στὸν ἥλιο, ἐκεῖ σὰ νάταν
ἐν' αὐτῇ, νάκουε τὸ κλάμα μου,
μιὰ καρδιά, ὡς ἡ δικὴ μου,
νὰ σπλαχνιστεῖ τὸ θλιμένο.

Ποιὸς μὲ βόνηθ' ἀνάγκια
σῶν τιτάνων τὴν ἑπαρση;
Ποιὸς μ' ἐγλυσε ἀπ' τὸ θάνατο,
ἀπ' τὴ σκλαδιά;
Μόνη ὄλα δὲν τὰ τέλιωσες,
καρδιά ἱερὸφλογη;
Κι ἀνάδινες, νὰ καὶ ἀγαθῆ,
ἀπατημένη, χάρη
στὸν κοιμισμένο ἀπάνω;

Νὰ σὲ τιμᾶω; Γιατί;
Μὴ τοὺς πόνους ἀλάφρωσες
ποτὲ τοῦ ἀδικημένου;
Μὴ τὰ δάκρυα γαλήνεφες
ποτὲ τοῦ ἀγκουσεμένου;
Μὴν ἀντρα δὲ μὲ χάλκεφε
ὁ παντοδύναμος Καιρὸς;
καὶ ἡ ἀθάνατη Μοῖρα,
ἀφέντες μου καὶ ἀφέντες σου;

Θάρρησες τάχα
 πῶς τῆ ζωῆ θὰ μισούσα,
 σ' ἔρμες πῶς θάφεθα,
 τί τὰ ροδόνειρα
 ἔλα δὲν ὄρμασαν ;

Ἐδῶ κάθομαι, ἀνθρώπους πλάθω
 μὲ τὴν εἰδὴ μου,
 μιὰ γενιά, πού νὰ μοιάζει μου,
 νὰ πονεῖ, νὰ κλαίει,
 νὰ ἡδονέβει καὶ νὰ χαίρεται
 καὶ σὲ νὰ μὴν ψηφάει,
 σὰν ἐγώ !

ΓΚΑΙΤΕ

(Πέτρος Βασιλικός μεταφραστής)

ΦΙΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Φίλε Ἰξίνο,

Σοῦ στέλνω μερικὲς σκεψοῦλες μου πού τίς ἔρριξα στὸ περιθώριο τοῦ τελευταίου «Νουμά», διαδίζοντας τὴν Ζ' ἀπὸ τίς «Διγλόγουλες γραφές» σου— ἔκει δηλ. πού συγκρίνεις τὸ Βαλαωρίτη μὲ τὸ Σολωμὸ καὶ Παλαμᾶ.

Μιὰ μοναδικὴ φλέβα ἔχει ὁ Βαλαωρίτης, τὴ φλέβα τοῦ πατριωτισμοῦ, γι' αὐτὸ καὶ ἀμέσως συναίρει. Σὰν ἄρματα βροντάνε τὰ τραγούδια του σὲ κλέφτικο ἀγέρα. Ἐχει καὶ τᾶλλο : τὴν ἀγρία φαντασία. Εἶναι τρομερὸς ζωγράφος τοῦ ἀπαισίου καὶ πολλὲς φορές παίρνει μιὰν ὁμορφάδα σατανική. Μὰ τί τὰ θές; ὁ Βαλαωρίτης εἶναι ἕ λεβέντης μας, εἶναι ἡ φωτιά τοῦ Δημοτικοῦ τραγουδιοῦ· ἡ πνοή του μιὰ φλόγα πού λὲς καὶ ἀπὸ μέσα της θὰ πεταχτεῖ ἡ ψυχὴ του. Κ' ἕνα ποίημά του, τὸ πιδ κατανοητικὸ του, θαρρῶ, εἶναι μαζὶ καὶ τὸ πιδ ἀγαπημένον μου, γιὰτὶ μ' αὐτὸ πρωτοσίμισσα τὴ γλυκιά μας τὴν Δημοτικὴν, πριχρὸ ἀκεία μὲ τὴ μελέτη καλογνωριστῶ μαζὶ της.

Ἄνοιξε, ὦ μάνα μας γλυκιά,
 τὴν ἠφθαρτὴ καρδιά σου...

(Πῶς βγαίνει ἀπὸ μέσα ἐκεῖνο τὸ ὦ μάνα— παληκαρτίους στεναγμούς, πού ἔλο καὶ σὲ παθητικῶτερο τόνο γυρίζει.)

Τρισέβαστη μητέρα, ὦ τρισογία χήρα...

ΓΑΒΡΙΗΛ Δ' ΑΝΝΟΥΝΤΣΙΟ

Η ΤΖΟΚΟΝΤΑ*)

N. ΠΟΡΙΩΤΗΣ μεταφραστής

— Σοῦ τὸ εἶπα : χίλια ἀγάματα, καὶ ὄχι ἕνα. Ἡ ὁμορφιά της ζῆ σ' ἔλα τὰ μάρμαρα. Αὐτὸ τὸν νοιωσα, μὲ μιὰν ἀγωνία καμωμένη μὲ πίκρα καὶ μὲ πόθο φλογερὸ, μιὰ μέρα στὴν Καρράρα, καθὼς εἶτανε στὸ πλάι μου ἐκείνη καὶ κυττάζαμε πού κατεβαίναν ἀπὸ τὸ κορφοβούνι ἐκεῖνα τὰ μεγάλα τὰ ζεμένα βώδια, πού τραβούνε κάτω τὰ κάρρα τῶν μαρμάρων. Στὸν καθῖνα ἀπὸ κείνους τοὺς ἀμορφους ὄγκους εἶτανε γιὰ μένα κλεισμένη καὶ μιὰν ὄψη τῆς δικῆς της ἐντέλειας. Μοῦ φαινόταν πῶς ἐφευγὰν ἀπὸ πάνον της πρὸς τὴν πέτρα τὴν ἀπελέκητη χίλιες σπιθὲς ψυχοδότρους σὰν ἀπὸ δαυλὸ πού τρέμει. Ἐπρεπε νὰ διαλέξουμε ἕνα κομμάτι. Τὸ θυμοῦμαι :

*) Ἡ ἀρχὴ στὸ 314 φύλλο.

Μιὰν ἄλλη φωνὴ γρικῶ σὰ δέηση βουθὴ μὲσ' ἀπὸ βᾶθια μουσικά. Ἡ πρώτη βγαίνει μὲσ' ἀπὸ καρδιά, ἡ ἄλλη μὲσ' ἀπὸ ψυχὴ. Ἐχεις δίκιο. Τοῦτος ὁ τελευταῖος καὶ ὁ ἄλλος μας ὁ Πιγαντας, δὲν ξέρω καὶ γὼ τί ἔχουν, τὸ ταπεινὸ ἐκεῖνο, ἕνα ἱερὸ θρησκευτικὸ—πῶς νὰν τὸ πῶ ! Δὲ βροντάνε σὰν ἀρματωλοὶ σὲ κλέφτικα λημέρια· εἶναι σὰ νὰ λειτουργάνε ἀπόμερα μὲς στὸ ναὸ τῆς Τέχνης—πιότερο Προφήτες παρὰ λεβέντες. Δὲν ξέρω γιὰτὶ τὰ τραγούδια τοῦ Σολωμοῦ μοῦ ἀρέσει· νὰν τὰ λέω ἔθνικα καὶ ὄχι πατριωτικά· ἴσως γιὰτὶ τὸ πρῶτο μοῦ φαίνεται πῶς φανερώνει πιδ πλατιά τὴν ψυχὴ τῆς ποιητῆς του. Καὶ ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Σολωμοῦ ζετυλίγεται μὲ ἔλο του τὸ πλάτος στοὺς «Ἐλεύθερους πολιορκημένους»· ἐκεῖ τῆς πατρίδα, ὁ στενὸς κρικός, δεμένος μὲ χίλιους ἄλλους κρικούς, γίνεται ἄλυσσο καὶ γίνεται Κόσμος. Μιὰ πλάση ἀλάκαιρη—ἴλη καὶ Πνέμα—ἕνας ἀγώνας τοῦ ἔξω καὶ τοῦ μέσα—Φύση καὶ Ψυχὴ. Ὁ Ποιητὴς πολέμησε μαζὶ μὲ τοὺς ἥρωες τοῦ Μεσολογγιοῦ, γιὰτὶ αἰσιάνθηκε τὸν ἠθικὸ τους πόλεμο.

Καὶ τοῦ Παλαμᾶ ὁ πατριωτισμὸς... (Αὐτονοῦ δὲ τὸ πλάτος καὶ τὸ βᾶθος ἀπεριόριστα. Πολίτης τοῦ Σύμπαντος, Γύφτος ἀνήσυχος, παραδέρνει σὲ ἔλους τοὺς κόσμους καὶ βγαίνει ἀπὸ μέσα Νικητῆς μὲ τὰ σκήπτρα τῆς Ἀρμονίας στὸ χέρι. Ὁ Γυρισμὸς του... Καὶ ἀπὸ ποῖό ἄλλο παιδί της συμπονήθηκε ἔτσι ἡ μεγάλη Μάνα ; Δὲν τὴν εἶχα καλοπροσέξει τὴν ἰδέα πού βγαίνει ἀπὸ μέσα· τώρα τὴ συλλογίστηκα, τώρα τὴν εἶδα σύγκορη σὲ κείνο τὸ τελευταῖο τετράστιχο :

Μόνον μὲ τὴν ἀγνὴν τετραμήνην ἀρμονίαν
 πού ἐνῶ κρανιέται πᾶνον ἀπὸ καιροὺς καὶ τόπους
 πρὸς τὴν πατρίδα του γυρνάει τοῦτῶ τοῦ κόσμου,
 ὁ Ποιητὴς εἶν' ὁ μεγάλος πατριώτης.

Κ' ἔπειτα ὁ πατριωτισμὸς μας τώρα ἔγινε πιδ οὐσιαστικὸς· δὲν ὕμνει μὰ χτυπάει—γιὰτὶ ἔτσι τὸ ζητάει κ' ἡ ἐποχὴ μας—τσεκούρι καὶ φωτιά. Καὶ ἡ προφητικὴ πνοὴ πού ἀπλώνεται σ' ἕνα «Μέγα ὄνειρο» πιδ πολὺ ἀπὸ τὴν ὀργὴν βγαίνει παρὰ ἀπὸ τὴ λύπη. Καὶ τοῦ νέου μας Ποιητῆ ἡ «Λύπη» σὰ μὲσ' ἀπὸ τὰ σπλάχνα του (τοῦ «Μ. Ὀνειροῦ») βγαλμένη, αὐτὴ τὴν ἐντύπωση μοῦ κάνει:—λύπη πρωτόφαντη, λύπη παιδιοῦ πού λαχταράει νάναστήσει τὴ μάνα του καὶ πού στὸ τέλος ἡ λύπη του ἀντρεῖεῖται καὶ τοῦ γίνεται μανία :

εἶτανε μιὰ μέρα ἀνέφελη. Τὰ μάρμαρα βαλμένα κάτω λάμπανε στὸν ἥλιο σὰν τὰ χιόνια τὰ αἰώνια. Ἀκούσαμε κᾶπου κᾶπου τὸ βρόντο ἀπὸ τίς μίνες πού σπαραζάνε τὰ σπλάχνα τοῦ ἀμίλητου βουνοῦ. Δὲ θὰ λησμονήσω κείνη τὴν ὄρα, καὶ ἂν πέθαινε ἀκόμα ἄλλη μιὰ φορὰ... Ἐκείνη μῆθε μὲς τὸ μάζωμα τῶν ἀσπρῶν κύβων, σπυρατῶντας στὸν καθῖνα τους μπροστά. Ἐσκυθε, κυττούσε προσεχτικὰ τὰ κουκιά τοῦ μαρμαροῦ, θαρρεῖ πῶς ἐψχνε τίς μέσα φλέβες, ἐκοντοστέκονταν, χαμογελοῦσε, πῆγαινε παρὰ πέρα. Γιὰ τὰ μάτια τὰ δικὰ μου δὲν τῆνὴ σκίπαζε τὸ φόρημά της. Ἐνα εἶδος θεϊκῆς ὁμογένειας εἶχε ἡ σάρκα της μὲ τὸ μάρμαρο, πού σκύβοντας τὸ χαιδεύε μὲ τὸν ἀναστασμὸ της. Μιὰ θολὴ ἀναπνοὴ θαρρεῖ καὶ ἀνέβαινε σ' αὐτὴ ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἀπάλειπτη ἀσπράδα. Ὁ ἀνεμος, ὁ ἥλιος, ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν βουνῶν, οἱ μακριεὲς σειρὲς τῶν ζεμένων βωδιδῶν, καὶ ἡ παλαιὰ καμπύλη τῶν ζυγῶν, καὶ ὁ τριγμὸς τῶν κάρρων, καὶ τὸ σύννεφο π' ἀνέβαινε ἀπὸ τὸ Τυρρηναῖο, καὶ τὸ πανύψηλο πέταγμα ἐνὸς ἀητοῦ, ἔλα τὰ φαινόμενα ὑπερῶσαν τὸ πνεῦμά μου σὲ μιὰ πόλησιν ἀπέραντη, τὸ μεθοῦσα μ' ἕνα ὄνειρο πού δὲν εἶχε ποτὲ ἄλλη φορὰ σὲ μένα τὸ ταίρι του... Ἄχ, Κοσμᾶ, Κοσμᾶ, καὶ τόλμησα

— «ὦ, νὰ σὲ σκέτωνα ! ἴσως νὰ ξαναγεννιῶ—σὺν ἔτσι !»

Τὸ «Μέγα Ὀνειρο» συνειθίζω νὰν τὸ λέω «Ἐθαγγέλιο τῶ Δημοτικιστῶν», γιὰτὶ μ' αὐτὸ πρωτομπήκα καὶ γὼ στὴν ἰδέα· καὶ πρῶτα πρῶτα μὲ χαιρετήσανε σὰν ἀχιτίδες ἀπὸ ροδοχάραμα τὰ τέσσαρα στιχάκια του :

Καὶ διῶξε τῶν πειραχτικῶν ὄνειρων τὰ κοπάδια,
 καὶ τὴν ἐλεύτερη ψυχὴ καὶ τὴν καρδιά τὴν ἄδεια
 γέμισε καὶ δυνάμωσε μ' ὄνειρο μόνον ἕνα,
 πῶς νὰ γεννήσεις νέον Καιρὸ πού νὰρχινᾶ ἀπὸ σένα.

Σ' αὐτὸ τὸ ποίημα χρωστάω ἀλάκαιρη Πατρίδα, τὴν πνευματικὴ μου τὴν Πατρίδα, τὴ μόνη ἀληθινή—γιὰτὶ ἂν ἡ ἱστορία της εἶναι ἡ μορφή της, ἡ φιλολογία της εἶναι ἡ ψυχὴ της.

Πάτρα.

ΜΥΡΙΑΛΛΑ

Η ΚΑΜΙΑΝΑ

Πάλι, καμπάνα γέρικη, κομπόνα τοῦ χωριοῦ,
 τὸ θλίβερό σου ἄρχιος μονότονον τραγούδι,
 καὶ στὴν ψυχὴ μου ἐσκόρπισες τὴ θλίψη τοῦ βραδιοῦ
 διὰν βερεῖα γέροντ' ἐπὶ τὴ γῆ κάθε χλωμὸ λουλοῦδι.

Πάλι συναπαντήθηκα μὲ τὴ θερμὴν γαλήνη,
 τὴ μολυβένια συννεφιά, καὶ μαρσαμὸ σκουρῆς,
 κάθε χαρὰ, κάθε ζωὴ, τὸ λάλημά σου σβήνει,
 πάλι, καμπάνα γέρικη, βαριά καὶ ἀργὰ χτυπᾶς.

Καὶ τοῦ χωριοῦ ὑψώνεται ἀργὰ ἡ βοή μαζὶ σου,
 κ' ἐνὸς βιολίου ἀπὸ μακριὰ τὰ κλάματ' ἀγρικῶν·
 ἄλλη φορὰ μοῦ θύμιζαν τραγούδι ἐρωτικὸ·

μὰ τώρα ἡ μονότονη, μοῦ φέρνει, μουσικὴ σου
 χλωμὸ παρθένος λείψανο πού ψέλνει ἕνας ποπᾶς...
 Πάλι, καμπάνα γέρικη, βαριά καὶ ἀργὰ χτυπᾶς.

Σκόπελος (Μυτιλήνης).

ΜΙΛΤΟΣ ΑΕΣΒΗΣ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΑΜΑΣ

ΟΙ ΛΟΞΟΙ ΣΤΡΑΤΟΚΟΠΟΙ

Βγήκε τελευταῖα καὶ πουλιέται 2 δρ. στὰ γραφεῖα τοῦ «Νουμά».

νὰ πετάξω μιὰ ζωὴ, ὅπου φέγγει ἡ δόξα μιὰς τέτοιου ἐνθύμησης ! Ὅταν ἐκείνη ἀπλώσε τὸ χέρι στὸ μάρμαρο πού εἶχε διαλέξει, καὶ γυρνώντας μοῦ εἶπε : «Αὐτό, ἔλο τὸ ὄρος, ἀπ' τὰ ριζὰ ὡς τοὺς ζυγούς, λαχτάρησε τὴν ὁμορφιά.

(Ἐνας σπάνιος ἐνθουσιασμὸς θερμαίνει τὴ φωνὴ του καὶ ζωηρεύει κάθε του χειρονομία. Ἐκείνος πού τὸν ἀκούει γοητεύεται, καὶ τὸ ἀποδείχνει.)

— Ἄ ! καταλαβαίνεις τώρα ! Δὲ θὰ μὲ ρωτήσης πῶς ἂν εἶμαι χορτασμένος. Νοιώθεις τώρα πόσο θὰ εἶναι μανιακὴ ἡ ἀνοπομονησία μου, ὅσο συλλογιζομαι πῶς αὐτὴ τὴ στιγμὴ ἐκείνη εἶναι ἐκεῖ, μόνη, στὰ πόδια τῆς Σφίγγας, καὶ μὲ περιμένει. Σκέψου : τὸ ἄγαλμά της ὑψώνεται ἀπάνωθί της, ἀτάλευτο, ἀμετάβλητο, ἀνέγγιχτο ἀπὸ κάθε ταπεινὸ καὶ αὐτὴ εἶν' ἐκεῖ ἀγκουαχούστα, κ' ἡ ζωὴ της σιγαστλάζει, καὶ κᾶτι δικὸ της χάνεται ἀδᾶκοπα μὲ τὸν καιρὸ. Ἡ ἀργοπορία εἶναι θάνατος... Μὰ ἐτὺ δὲν ξέρεις, δὲν ξέρεις...

(Ἐχει τὸν τόνο τοῦ ἀνθρώπου πού ξεμολογῆται ἕνα μουσικῶ.)

ΚΟ ΜΑΣ Τί πρῶμα ;
 ΛΟΥΚΙΟΣ. Δὲν ξέρεις πῶς εἶχα ἀρχίσει πῶς καὶ ἄλλο ἄγαλμα...

SWINBURNE*)

Όταν πρωτόειδαν τὸ φῶς τὰ πρῶτα λυρικά του ἔργα στὰ 1866, τὸ σκάνταλο ποὺ προξενήσαν καὶ οἱ θυμοὶ ποὺ ξυπνήσανε, μὲ τὸν ἀνοιχτόλογο τὸν ἀκράταγο λυρισμὸ τους καὶ μὲ τὴν ἑρμῆ τοῦ μεθυσιοῦ ἀπὸ τὸ κρασί τῆς ἐρωτικῆς λύσσης τὸ ἀχόρταγα ρουφηγμένο, εἴτανε κάτι πῶς σφοδρὸ ἀπὸ τὸ φούρκισμα καὶ ἀπὸ τὴν ἀγανάχτηση ποὺ εἶχε ἀνάψει ὁ Μπάυρον μὲ τοὺς μεριστοφελικοὺς σαρκασμοὺς του καὶ μὲ τὸ σατυρικό του βούνευρο κατὰ τῆς κοινωνίας καὶ κατὰ τῆς ὑποκρισίας γύρω του. Ὁ ποιητὴς, ἀφηγῶντας τὸ γενικὸ κατακλῆμα ὀλόγυρά του, ἀπὸ καλοὺς καὶ ἀπὸ κακοὺς, μὰ πάντα, καὶ πῶς φανατικά, ὑποθέτω, ἀπὸ τοὺς ἀνίδεους καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνόητους, γενναία πρόβαλε γιὰ νὰ ὑπερασπιστῆ τὰ δι- κοβγαλμένα του παιδιὰ, καὶ ἀπάνου ἀπ' ἄλλα, τὴν ἰδέα τῆς Τέχνης ποὺ τάχα καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς ἠθικολογίας ἐκεῖ ποὺ δὲν ταιριάζει, θὰ κιντύνει νὰ ξεπέσει σὲ κάτι ξένο, σὲ κάτι νοθεμένο, νερωμένο, καὶ ἀληθινὰ πρόστυχο. Μὰ ἡ τέχνη τοῦ Λόγου, μὰς λέει ὁ ποιητὴς, γιὰ νὰ τοὺς ἀξίξει τοὺς ἀνθρώπους, πρέπει νὰ εἶναι πλατεῖα, φιλελεύθερη, εὐκρινής· δὲν πρέπει νὰ ξεπέφτῃ στὴ σεμνότητα ποὺ εἶναι σεμνοτυφία. Ὁ ἀγὼς καὶ ὁ σεμνότης, δὲν μποροῦνε νὰ μένουνε στὸ ἴδιο σπίτι. Κι ἂν εἶν' ἀλήθεια πῶς ἡ τέχνη τοῦ Λόγου δὲν πρέπει νὰ γυρῆ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ σὲ ἄλλα τῆς, καὶ στὸ σύνολό τους τὴ φύση τῶν πραγμάτων, ἄς τὴν περιορίσουμε τότε ἀνάμεσα στὴς βέργες καὶ στὰ παιγνίδια τῶν παιδιῶν. Σπάνια εἶναι τάληθινὰ μεγάλα ὀνόματα ποὺ δὲν τοὺς ρίξανε τὴ βορβορωμένη πέτρα τούτη· τὴν κατηγορία τοῦ ἀνήθικου. Πρέπει νὰ πληρωθῆ ὁ φόρος τῆς ψήμης· ἀλλοιώτικα, θὰ λείπῃ πάντα ἓνα πετράδι ἀπὸ τὴν κορῶνα τοῦ φημισμένου. Καλὸ εἶναι νὰ σὲ παινεύουν ἄλλοι καὶ σὲ πᾶν ἄλλοι· μὰ καλότερα νὰ σὲ βρῶνται ἐκεῖνοι ποὺ θὰ- ξίξει νὰ τοὺς περιφρονῆ ἄλλοι ὁ κόσμος. Βέβαια, δὲν ἔχω κανένα δικαίωμα νὰ ξιώσω θέσθ, μέσα στὸ ἀκριθὸ κοπάδι τῶν εἰδυλλιακῶν κύκνων. Ποτὲ δὲ δούλεψα γιὰ νὰ παινεθῶ ἢ γιὰ νὰ πληρωθῶ· δὲν ἔκουσα παρὰ τὴν ἑρμῆ μου καὶ τὴν ἴδια μου τὴν εὐχαρίστηση. Γι' αὐτὸ λοιπὸν τὸ ξέρω πῶς θὰ μένω

*) Κοιτάξτε τοὺς τρῦμοὺς 312 καὶ 313.

μακριὰ ἀπὸ τὴ συντροφιά τοῦ ζαχαρένιου κοπαδιοῦ. Ἡ τέχνη, σωστὴ καὶ ὑπέροχη, δὲν παιδικρίζει, δὲν γυναικοκρατιέται· ἀντίκειρα εἶναι ἀγνή, μὰ ἔχει σὴν τὴν ἀγνότητα τοῦ χαρμεῖο καὶ τοῦ μοναστηριοῦ. Ὅλα μπροστὰ στὰ μάτια τῆς καλῆς, καὶ ἀπ' ἄλλα μπορεῖ νὰ βυζάξῃ τὴν ὀμορφάδα. Ὁ τύπος καὶ τὸ ράσο, ἀνίκαναι νὰ ὑπαγορεύουν νόμους καὶ νὰ μετατοπίζουνε τὰ σύνορα τῆς τέχνης. Γιὰ γέλια εἶν' ἐκεῖνοι ποὺ γυρεύουνε γιὰ τοῦτο τὸ πράμα τὰ γνωρίσματα ἑνὸς ἄλλου, ποὺ ζητᾶνε στὰ τραγούδια διδασχῆ, καὶ ἠθικὴ στὴ μουσική. Τὸ ἔργο εἶν' εὐγενικὸ καὶ εἶναι σεμνὸ, μ' ἓνα νόημα παλληκαριστο καὶ πῶς πλατὺ, ἔχει ἀκρωτηριασμοὺς καὶ κολωδῶματα ὑπομένοντας, μὰ παρασταίνοντας τὸ εἶναι παρρησιαστικὰ καὶ ἐλοκληρωτικὰ. — Τέτοιους στοχασμοὺς ἀνάμεσα σὲ ἄλλα πολλὰ, ἔπαιξε κατὰ μούτρα τῶν ἐπικριτῶν του ὁ ποιητὴς, στὴν κριτικὴ ἀπολογία τοῦ ἔργου του· στὸ μέτωπο τῆς ἀπάντησής του ἔβαλε κάποιον ρητὸ τοῦ Κάρλαϊλ, ποὺ θέλει τὴ θρασύτητα νόθα θυγατέρα τῆς ἀμάθειας. Ὅμως οἱ φωνὲς δὲν παύουν. Ἀρχηγός, ἀπὸ τάντιθετο στρατόπεδο, ἓνας κριτικὸς καὶ ποιητὴς, ὁ Ροβέρτος Μπούχαναν. Αὐτὸς πρόβαλε μὲ σφοδρότατη πολεμικὴ ἐναντίον τῆς «Σαρκικῆς Σκολῆς», καθὼς ὠνόμαξε τὴ συντροφιά τῶν λεγόμενων προραφαηλικῶν τεχνιτῶν, καὶ πῶς πολὺ ἐναντίον τῶν τριῶν κορυφαίων· τοῦ Δάντη Γαβριήλ Ρωσσέτη, τοῦ Οὐίλλιαμ Μόρρις καὶ τοῦ Swinburne, σαρκολάβων, ἀστενικῶν, ἀρρωστων, ὀλιστῶν, κατὰ τὴ γνώμη του.

Μὰ οἱ κατηγορίες τῶν ἠθικολόγων μποροῦνε νὰ ταιριάζουν κάπως, ἀπὸ κάποια σημάδια, πῶς πολὺ στὴν ποίηση τοῦ μεγάλου γαλαζοαἵματου Ρωσσέτη, παρὰ στὴν ξαναμμένη πάντα κατακόκκινη καὶ τὴν εὐρωστη τέχνη τοῦ Swinburne. Ὁ ποιητὴς τοῦ «Ἐγκώμιου τῆς Ἀφροδίτης» καὶ τῆς «Φαίδρας» φάνηκε, ὕστερ' ἀπὸ λίγα χρόνια, κατὰ τὸ 1870, μὲ τὸν τόμο τῶν «Τραγουδιῶν προτοῦ νάβγῃ ὁ ἥλιος». Ἀπὸ μίαν ἄλλη πηγὴ φερμένο τὸ ἴδιο νερὸ μοίραζε. Βλέπομε πῶς οἱ θεωρίες, ἔσο καὶ ἂν παρουσιάζονται ὀλοστρόγγυλες καὶ σὴν ἀπαραβίαστες, πάντα στὴν πράξη ἀναγκάζονται νὰ φήσουν ἀρκετὴ σαθούρα, καθὼς πᾶνε, καὶ κανεὶς ποτὲ δὲν περνᾷ ἀπὸ κείνες χωρὶς νὰ τὴν παραδιάσῃ, πολὺ γιὰ λίγο, τὴ στρογγυλάδα τους. Ἔτσι καὶ ἡ περι-

φημὴ ἀρχὴ «l'art pour l'art», καθὼς τὴ θρο- νιάσανε γιὰ καιρὸ στὴ Γαλλία ὁ Γωτιὲ καὶ ὁ Φλωμ- πέρ, καθὼς φαίνεται πῶς τὴν προσκυνᾷ καὶ ὁ ποιη- τῆς μας. Στὸν καιρὸ τῆς ἀρχῆς καὶ αὐτὴ μὲ πολλὴν ἀλήθεια· μὰ δὲν τὴν κλεῖ μέσα τῆς τὴν ἀλήθεια ἄλη. Θεωρία χρήσιμη, ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ κατα- σταθοῦνε σεβαστὰ τὰ καταφρονημένα δικαιώματα τῆς Τέχνης. Θεωρία ποὺ δὲν ἔχει λόγον, ὅταν παίρ- νοντας τὴν κ' ἐφαρμόζοντας τὴν ἀνεξέταστα καὶ ἀ- φιλοσόφητα, βλέπεις πῶς κιντύνει νὰ ποδοπατή- σης, ἀπὸ τὴν ἀφορμὴ τῆς, τὰ ἱερώτερα τῆς Τέχνης. Κάποια χρέη τῆς. Γιατὶ καὶ ἡ Τέχνη δὲν εἶναι μόνο σκοπὸς ἢ ἴδια, χωρὶς κανέν' ἄλλο ξένο ση- μάδεμα. Μάλιστα, σκοπὸς ἢ ἴδια, ἀνεξάρτητη καὶ μὲ αὐτοτέλεια· μὰ καὶ ἔργον μαζὶ, ἀσυνείδητο. Μαζὶ βασίλισσα καὶ δουλεύτρα. Δύναμη κοινωνικὴ, καὶ μ' ἄλλα τῆς τάντικοινωνικὰ στοιχεῖα καὶ τὰ φερ- σίματα. Τὰ «Τραγούδια προτοῦ νὰ βγῇ ὁ ἥλιος» εἶναι ἀπλοῦστατα, πολιτικὰ ποιήματα. Ὁ Συνοδινὸς θὰ τὰ τιλοφοροῦσεν «Ἐθνεγεργήτρια σαλπίσματα». Ὁ Παράσχος «Ἐωθινὰ». Τὰ θέματά τους δὲν εἶναι διαφορετικὰ καὶ ἀπὸ τὰ θέματα ποὺ μὰς ξετυλίγουνε, δημοσιογραφικὰ καὶ ρητορικὰ, οἱ καθαρευουσιάνοι στιχοπλόκοι μας τοῦ παλιοῦ καιροῦ, οἱ Σούτσι καὶ οἱ Καρκασοῦτσηδες. Ἐχει καὶ ἡ τέχνη τοῦ Swinburne τὰ μοτίβα τῆς τῆς δημοσιογραφικῆς, τὸ ρητο- ρικό τῆς τὸ κατακλῆμα, λέει καὶ ξαναλέει κά- ποτε τὰ ἴδια, ξεπέφτει σὲ στρωμμένες ἀλληγο- ρίες. Μὰ καὶ τ' εἶναι τὰ ψευδῆ τούτα μπροστὰ στὸ πολὺσο καὶ μὲ ἑρμῆ, καὶ ἐδῶ ἀκόμα καὶ πάντα, κατέβασμα τοῦ πλατιοῦ ποταμοῦ τοῦ λυρι- σμοῦ, ἐκεῖ ποὺ ἓνας ἥλιος ἀφῶς χρυσάφι· τὰ κάνει καὶ φλόγα ἀναλυτὴ τὰ νερά του, ἐκεῖ ποὺ καθρε- φτίζουνε στὴς ἄκρες του γέροντας πρὸς τὸ ρέμα του τίς πυκνερὲς φουντωμένες τους πρασινάδες τεράστια δέντρα· Ἡ ἴδια, ἀπάνου κάτω, καὶ στὰ ἐπιτυχη- μένα κομμάτια, ὀμορφιά, ποὺ ἔκαμε τὸν Τέννυσον νὰ γράψῃ πρὸς τὸ νέο Swinburne, ὕστερ' ἀπὸ τὸ διάβασμα τῆς «Ἀταλάντης στὴν Καλυδῶνα», τοῦ δραματικοῦ τοῦ ἔργου, ποὺ ξάφνισε καὶ μάγεψε τὸν κόσμο γύρω του, ποὺ ἔκαμε τὸν Τέννυσον νὰ τοῦ γράψῃ: «Ἐχω πολὺν καιρὸ νὰ διαβάσω ἔργο τόσο ὠραῖο. Βρίσκω μέσα σ' αὐτὸ τὴ δύναμη καὶ τὴ λάμψη. Καὶ σοῦ ζηλεύω τὴν τρανὴ σου χάρη· ὄλο νὰ πλάθῃ καὶ νὰ ξεδιπλῶνῃ ρυθμούς.»

ΚΟΣΜΑΣ. Κι ἄλλο ;
 ΛΟΥΚΙΟΣ. Ναι ; καὶ ἔλπει μισοτελειωμένο, μι- ποφτιασμένο στὸν πηλὸ. Ὁ πηλὸς ξεραίνεται, καὶ ἄλλα πᾶν χυμένα.
 ΚΟΣΜΑΣ. Λοιπὸν ;
 ΛΟΥΚΙΟΣ. Τὸ ἠερροῦσα χυμένο («Ἐν' ἀκατα γάνιστο χαμόγελο τοῦ λάμπει στὰ μάτια. Ἡ φωνὴ του τρέμει.) Δὲν εἶναι χυμένο ; εἶναι ἀκόμα ζῶν- τινὸ. Τὸ τελευταῖο ἄγγιγμα τοῦ χερσίου μου εἶν' ἐκεῖ, ζωντανὸ ἀκέραιον ! (Κάνει ἰσχυρὰ τὴ χειρονομία πῶς πλάθει.)
 ΚΟΣΜΑΣ. Καὶ πῶς ;
 ΛΟΥΚΙΟΣ. Γνωρίζει ἐκεῖνη τὰ πράγματα τῆς τέχνης, γνωρίζει μὲ τί τρόπο ὁ πηλὸς κρατιέται μαλακός. Μὲ βοηθοῦσε, ἓναν καιρὸ. Ἐβρεχε ἡ ἴδια τὰ πανιά...
 ΚΟΣΜΑΣ. Λοιπὸν εἶχε τὸ νου τῆς νὰ κρατῆ ὑγρὸ τὸν πηλὸ, ἐνῶ οὐ ψυχομαχοῦσε !
 ΛΟΥΚΙΟΣ. Δὲν εἴτανε τάχα καὶ αὐτὸ ἓνας τρό- πος γιὰ νὰ πιλεμηθῇ ὁ θάνατος ; Δὲν εἴτανε καὶ αὐτὸ δαῖμα τῆς πίστεως, θαυμαστό ; Αὐτὴ ἔσωζε τὸ ἔργο μου...
 ΚΟΣΜΑΣ. Ἐνῶ ἡ ἄλλη ἔσωζε τὴ ζωὴ σου.
 ΛΟΥΚΙΟΣ (καίσιμα φωνάζοντας, κρατώντας χα-

μηλά τὸ μέτωπο, χωρὶς νὰ κοιτάξῃ τὸ φίλο του, μὲ φωνὴ κάπως σκληρῆ.) Ποῖς ἀπὸ τὰ δύο ἔχει μεγα- λήτερον ἄξια ; Ἡ ζωὴ μου εἶναι ἀνυπόφορη, ἂν μου ξαναδοθῆκε φορτωμένη μ' ἓνα ἐμπόδιον. Σοῦ τὸ εἶπα : ἔπρεπε νὰ μ' ἀφήσουν νὰ πεθάνω. Ποιᾶ ἀπαρησιᾶ μπορεῖ νὰ φτάσῃ ἐκεῖνη ποὺ ἔκαμα ἐγώ ; Μονάχα ὁ θάνατος δυνατόν νὰ σταματήσῃ τὴν ἑρμῆ τοῦ πόθου ποὺ φέρνει ἀκράτητα τὸ εἶναι μου πρὸς τὸ δικό του τὸ ἀγαθόν. Τώρα ξαναζῶ : ξαναβλῶ πῶς στὸν ἐαυτό μου τὸν ἴδιον τὸν ἄνθρωπον, τὴν ἴδια τὴ δύναμη. Ποῖς ; θὰ μὲ δικαίωσῃ, ἂν ἐγὼ βαδίζω στὴ μέση μου ;
 ΚΟΣΜΑΣ (τρομαγμένος, πιάνοντας τὸν ἀπὸ τὸ χέρι, ὡς γιὰ νὰ τὸν κρατήσῃ.) Μὰ τί λοιπὸν θὰ κάμῃς ; Τάχεις ἀποφασίσει ;
 (Ξαφνισμένος ἀπὸ τὴν ἀναπάντεχη τρομάρα ποὺ εἶναι στὴ φωνὴ καὶ στὴ χειρονομία τοῦ φίλου του, ὁ Λούκιος ζαλίζεται, κλονίζεται.)
 ΛΟΥΚΙΟΣ (χώνοντας στὰ μολλιά του τὰ θερμο- σμένα χέρια του.) Τί θὰ κάμω ; Τί θὰ κάμω ; Εἶ- δες ποτε σου μαρτύριο σκληρότερον ; Μ' ἔπιασε ὁ ἔλιγγος, τὸ καταλαβαίνεις ; Ὅσο συλλογίζουμαι πῶς εἶν' ἐκεῖ, καὶ μὲ περιμένει, καὶ περνοῦν οἱ ὥρες, καὶ ἡ δυνάμη μου χάνεται, καὶ ἡ φλόγα μου μαραι-

νεται, ὁ ἔλιγγος μου ἀδραχνίει τὴν ψυχὴ, καὶ φο- βοῦμαι μήπως παρασυρθῶ, ἴσως ἀπόψε, ἴσως αὔριο. Γνωρίζεις τί εἶναι ὁ ἔλιγγος ; Ἄχ, ἂν μπορούσα νὰ ξαναοἶσα τὴν πληγὴ ποὺ μου κλείστηκε !
 ΚΟΣΜΑΣ (ζητώντας νὰ τὸν τραβήξῃ πρὸς τὸ παράθυρον.) Σύχτισε, σύχτισε, Λούκιε ! Σώπα ! Μοῦ φάνηκε πῶς ἄκουσε τὴ φωνή...
 ΛΟΥΚΙΟΣ (ἀνατριχιάζοντας.) Τῆς Σουλδῆς ;
 (Νεωρικὴ τὸν σκεπάζει χλωμάδα.)
 ΚΟΣΜΑΣ. Ναι ! Σύχασε ! Ἐχεῖς παρὰ...
 (Τοῦ ἀγγίζει τὸ μέτωπον. Ὁ Λούκιος ἀκκουμπᾷ στὸ στήριγμα τοῦ παραθύρου, σὰ νὰ τὸν ἐγκαταλεί- πουν οἱ δυνάμεις του.)
 ΣΚΗΝΗ Β'.
 (Ἐρχεται ἡ Σουλδία Σουλδία μὲ τὴ Φραντζέσκα Δόνη. Αὐτὴ μὲ ἴδιον μπράτσο τῆς γύρω στὴ ζώνη τῆς ἀδερφῆς τῆς.)
 ΣΥΛΒΙΑ. Ὡ ! Δὲλδω, εἰς· ἰδὼ ἀκόμα ; (Δὲ βλέπει τὸ πρόσωπον τοῦ Λούκιου, ποὺ εἶναι γυρι- σμένο πρὸς τὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα.)
 ΚΟΣΜΑΣ (κρύβοντας τὴν ταραχὴν του, χαίρε- τῶντας τὴ Φραντζέσκα.) Ὁ Λούκιος μὲ κρατῆσε...
 ΣΥΛΒΙΑ. Εἶχε πολλὰ πράγματα νὰ σὰς πῆ...
 ΚΟΣΜΑΣ. Ἐχει πάντα πολλὰ πράγματα καὶ

10

Στὰ «Τραγούδια προτοῦ βῆγῃ ὁ ἥλιος» οἱ μεγάλες ἐρωτοχτυπημένες ἡρώσους, οἱ κολασμένες τῆς ξαδιάντροπης ἀγάπης, οἱ Φαουστίνες, οἱ Δολόρες, οἱ Μεσσαλίνες, οἱ Σεμιράμηδες, οἱ Κλεοπάτρες, ἔχουν ἄλλα ὀνόματα : εἶναι οἱ μεγάλες χώρες, ἡ Ἑλλάδα, ἡ Ἀγγλία, ἡ Γερμανία, καὶ, ἀπάνου ἀπ' ἄλλες, τὸ λαϊμοτίβο τῆς μουσικῆς του, ἡ χώρα τοῦ Ἰταλοῦ. Ὁ φάλτης χοροστατεῖ στὴ «Λιτανεία τῶν Ἑθνῶν». Ὅχι πιά ἡ Περσεφόνη, μὰ ἡ Ζοφερὴ θεὰ τῶν ἀρχαίων Γερμανῶν, ἡ Ἐρθα, ἡ Γη. Σ' αὐτὴν ἀφιερώνει στροφές πύρινες ὁ ποιητῆς καὶ κάνουνε σκοτεινότερη τὴ νύχτα ποὺ εἶναι σπαρμένη ἀνάμεσό τους. Στὸ στυλοβάτη ποὺ στέκοταν τὸ ἀγαλμα τῆς Ὁμορφιάς τώρα στυλώνεται ἡ Ἀλήθεια. «Γιατὶ ἡ Ἀλήθεια μόνη ζῆ, ἡ Ἀλήθεια μόνη ἀκέρια εἶναι, καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ χαρίσματά της εἶναι τὸ πολικὸ τᾶστέρι καὶ ὁ πόλος τοῦ ὁ ἀνθρώπου, τὸ καρδιοχτύπι μου, καὶ καρπὸς τοῦ κορμιοῦ μου, καὶ σπῆρος τῆς ψυχῆς μου. Ὁ μονάκριδος τοῦ κόρφου μου μόνη ἀχτιδα τῶ ματιῶνε μου περήφανο λουλούδι, τὸ μόνο ποὺ σκαρφαλώνει στὸν οὐρανό. Ὁ ἀνθρώπος, ἔμοις κ' ἕνας μ' ἐμένα, ὁ ἀνθρώπος, καμωμένος ἀπὸ μένα, ὁ ἀνθρώπος, ποὺ εἰμ' ἐγώ.» Οἱ πρώτες «Μπαλλάτες καὶ τὰ Ποιήματα» τοῦ 1866 ἀφιερώνονται στὸν προρραφαλιστικὸ ζωγράφου τῶν ὑπερκόσμιων παρθένων, στὸν Burne Jones. Τὰ «Τραγούδια προτοῦ νᾶβῆγῃ ὁ ἥλιος» ἀφιερώνονται στὸ Μαντσίγη, στὸν περίφημο Ἰταλὸ πατριώτη. Ἀντὶ γιὰ τὴν Ἀφροδίτη, γιὰ τὴ Σαίφω, καὶ γιὰ τὴν Ἁγία Λαυρέντια, ἡ Ἐπανάσταση, ἡ Λευτεριά, ἡ Δημοκρατία. Ἀντὶ γιὰ τὸ Βιχτόρ Οὐγκὼ ὁ Walt Whitman. Ἐνα ἀπὸ τὰ πρῶτα ἐπαναστατικὰ ποιήματα, μὲ μίαν ἐρμῆν ἀκατάσχετη λυρικῆς τρικυμίας εἶναι «Ὁ ὕμνος τοῦ ἀνθρώπου». Τὸ τέλος του : «Μὲ τὸ ἔνομά σου—λέει πρὸς τὸ θεὸ τῶν τυράννων—γραμμένο μὲ φωτιὰ τῆς κόλασης καὶ καμμένο μὲ τὴ μύτη τοῦ σπαθιοῦ σου, χτυπήθηκες, ἐσύ, θεέ, χτυπήθηκες. Καὶ τὸ τραγούδι τῆς ἀγάπης πρὸς τὴ γῆ, ἐκεῖ ποὺ πεθαίνεις, ἀντιλαλεῖ ἀνάμεσ' ἀπὸ τὰ φτερά σου, ποὺ εἶναι σὰν ἀνεμος. Ἐν ὕψιστοις δόξα στὸν ἀνθρώπο ! γιὰτὶ ὁ ἀνθρώπος εἶναι ὁ κύριος !» «Ποταμὶ καὶ πηγές, μουγγρίζε ἀλλοῦ ὁ ποιητῆς στὴν «Ὀλονυχτιὰ τοῦ Σηκωμοῦ», καὶ τρικυμίες ποὺ ζητᾶτε τὴ βορὰ σας μὲ δυνατὰ φτερά νὰ τὴν καταπιῆτε, ἀνάμεσα στοὺς νυχτερινούς τοὺς

οὐρανοῦς, τὰ πνεύματα καὶ τὰστρα ποὺ ἀκολουθοῦσανε συντροφικὰ τὸν ἴδιον δρόμο. Φῶς τοῦρανοῦ, κ' ἐσύ, πρὸ οὐρανικώτερο φῶς, σὰ φλόγα στὴς ψυχές ἀπάνου τῶν ἀνθρώπων ποὺ κυβερνᾶνε τὴς γενιές ἄλλες τῶν καιρῶν. Ἀδύγη τῆς μέρας ποὺ ξανάρχεται καταχτητῆς αὐτῆ τοῦ δίκιου ποὺ τὰ ξαναγιώνει ἄλλα. Κ' ἐσύ, μὲ τὰ πόδια σου ποὺ δὲν ἀφίνουν ἀχνάρια καὶ ποὺ ἀφήφουνε τὸ κυνηγητὸ τῆς ἐλπίδας ἢ τοῦ φόβου, γοργῆ Σηκωμέ, ποὺ κάνεις τὴν ἄβυσσο κορφή. Κ' ἐσύ, ποὺ τὸ στόμα σου τὰ κάνει νὰ μοιάζουν ἄλλα τὰ τραγούδια ποὺ ἀποζητᾶν τὸν ἥλιο, Δημοκρατία γαληνὴ ἀπὸ ἕναν κόσμο καθορισμένο. Ἐσύ, Λευτεριά, ποὺ ἀναβρῦζουν ἀπὸ σένα ἄλλες οἱ πηγές τῆς ψυχῆς ! Δοξάστε τὴ γῆ, γιὰ τὴν ἀγάπη τῶν ἀνθρώπων ποὺ ζοῦνε, καὶ τὸν ἀνθρώπο γιὰ τὴν ἀγάπη τῆς γῆς !»

11

Κανείς ἀς μὴ κατηγορήσῃ τὸν ποιητὴ πὼς μεταχειρίζεται ἀφαιρέματα νοήματα ἐκεῖ ποὺ ὁ στίχος θέλει τὸ χειροπιαστὸ μονάχα καὶ τὸ ζωγραφιστό. Κάθε ποιητῆς ποὺ ἀξίζει τὸνομα ἔχει τὴ χάρη νὰ ἐμφυχῶνῃ τὰφύχα, καὶ οἱ γενικὲς ἔνοιες παίρνουνε πρόσωπα χρωματισμένα σὰν παρθένων καὶ σὰν ψυχῶν. Ὄνόματα σὰν τὴ Μεταφυσική, σὰν τὴ Φιλοσοφία, σὰν τὴ Θρησκεία, σὰν τὴν Ἐρευνα, σὰν τὴν Ἐπιστήμη, σὰν τὴν Ἐπανάσταση, σὰν τὴν Δημοκρατία, σὰν τὴν Ἀωνιότητα, μεταχειρισμέν' ἀπὸ τοὺς Σέλλεϋ, ἀπὸ τοὺς Οὐγκὼ, ἀπὸ τοὺς Swinburne, ἀπὸ τοὺς Οὐίτμαν, ἀπὸ τοὺς Βεράρεν, δὲν εἶναι πιά τοῦ πεζοῦ λόγου ζητήματα εἶναι θεές καὶ νεράιδες τοῦ ὠραίου Μῦθου. Ἀπὸ ἰδέες, γίναν εἰκόνες. Τὸ μόνο ποὺ θὰ μπορούσε νὰ σημειωθῆ στὸ παθητικὸ τοῦ σαλπιστῆ τῶν «Τραγουδιῶν προτοῦ νᾶβῆγῃ ὁ ἥλιος», εἶναι τὸ κάπως ἀθαβὸ πιά τῆς φιλοσοφίας του, κατὶ σὰν περασμένη μόδα, ποὺ δὲ μᾶς φτάνει σήμερα. Οἱ κερανοὶ τοῦ κατὰ τῶν κορωνάτων, τὰ σαλπισματὰ τοῦ πρὸς τοὺς λογῆς λαοῦς, ἡ θεοποίηση τῆς Δημοκρατίας, τῆς Λευτερίας τὸ ἀντικρουσμα, δὲν πηγάζουνε μακρύτερ' ἀπὸ τοὺς ρωμαντικὰ φιλανθρωπικούς ἐνθουσιασμούς τῶν Ἐνζωλωράδων καὶ τῶν Γαβριέλων τῶν Ἀθλίων, ἀπὸ τὰ ἀνταρτικά, καρβοναρικά, μὲ νοικοκυριστικά ἰδανικά τῶν πρὸ τοῦ 1870 κοσμοπολιτῶν ὄνειροπλέχτηδων. Σήμερα ἡ ἐπιστημονικὴ σοσιαλιστικὴ ἰδέα καθὼς φαίνεται, πλάθει, ἀνάμεσα στᾶλλα, καὶ νέα βαθύτερη πολυσημάντη Τέχνη τοῦ Λόγου, καὶ τοῦ πε-

ζοῦ καὶ τοῦ στιχογραφήμένου καὶ κάπως ἀλλοιωτικὰ διαλαλᾶνε καὶ σαλπίζου καὶ τραγουδᾶνε κ' ἐρμηνεύου τὴς συμφορῆς καὶ τὰ δίκια τῆς ἀργατίας καὶ τῶν παραπεταμένων καὶ τῶν πρλετάρων τὰ ποιήματα, ἔξαφνα, τῆς Ἰταλίδας Ἄδας Νέγγρη, τοῦ βέλγου Βεράρεν, καὶ τοῦ γερμανοῦ Δέχμελ. (*) Μὰ ὁ ποιητῆς τοῦ «Τραγουδιοῦ τῆς Σημαίας», τῆς «Mater triumphalis» καὶ τῆς «Λιτανείας τῶν Ἑθνῶν» δὲν εἶναι γιὰ τοῦτο λιγώτερο παρορμητικὸς πρὸς ἐνέργεια, λιγώτερο γοητευτικὸς.

12

Πολλές φορές στοὺς ἐπαναστατικούς τοῦ στίχου τούτους γυρίζου καὶ ξαναγυρίζου τὰ κλασικὰ ὀνόματα Ἑλλάδα, Σαλαμίνα, Θερμοπύλες, Ταύγετος, Ἀθήνα, Κηφισσός, Εὐρώτας. Καὶ πρὸς πολὺ, μαζὶ ἀρχαῖο καὶ νέο, περασμένο καὶ τωρινό, κλασικὸ ἀχώριστο καὶ ρωμαντικὸ, τὸνομα ΚΡΗΤΗ. Ἐνας μακρόστιχος ὕμνος τοῦ μὲ πιναρική πνοή, καὶ μὲ λόγου μορφή ἀρχαϊκή, χωρισμένος σὲ στροφές, σὲ ἀντιστροφές, καὶ σ' ἐπιφθέσεις, ἔχει ὄνομα «Ὁδὴ στὴν Ἐπανάσταση τῆς Κρήτης». Ἡ ὁδὴ γραμμένη τὸ γενάρη τοῦ 1867, ἔταν ἀστραφετὸς ὁ Κρητικὸς καὶ θέρειε ὁ Τούρκος. «Μέσα στὴς ἑκατὸ πολιτείες τῆς Κρήτης δὲν εἶτανε ποτὲ ἄλλοτε τόση δόξα, ἂν καὶ τὸνομά της μεγάλο ἀπάνου στὴ γῆ, καὶ τὸ πρόσωπό της ἕμορφο σὰν τὴ θάλασσα. Τὰ λόγια ἀπὸ τὰ χεῖλια τῆς γλυκῆς, οἱ μέρες τῆς χρυσοῦφαντες, στὴν ὥρα τους οἱ καρποὶ τῆς. Τίσο ἕμορφη, γιὰτ' εἶταν ἐλεύτερη, αὐτὴ ποὺ εἶν' ἀγορασμένη καὶ πωλημένη.

«Ὁμορφὴ τίσο, αὐτὴ ποὺ τώρα εἶναι ἕμορφώτερη, μὲ τὰ παιδιὰ της πεθαμμένα στὸ πλάι της, χωρὶς σκῆπτρο, χωρὶς καθέρωμα, χωρὶς φορέματα, χωρὶς βοήθεια, χωρὶς ἔλεος, μὲ αἷμα ἀντὶ γιὰ χρυσάφι στὸ μέτωπό της, ἡ μακαρία, μὲ τοὺς χρυσοὺς πύλωνες, μὲ τὰ περίσσια στέμματα, μὲ τίς περισσίες χώρες, ἕμοια μὲ μίαν ἀρραβωνιασμένη.

«Καὶ νᾶ, τὰ δῶρα τοῦ συμπεθεριοῦ : ἡ ἀγωνία ποὺ κρατᾶ τὰνάσασμα ἡ ντροπὴ καὶ τὰ δάκρια τῶ μαννάδων, καὶ τὰ βυζασταρούδια νεκρὰ στὸν κόρφο, στὸν ἄσπρο κόρφο ποὺ τὸν ἀνασηκῶνε ἕνα μακρὸ ἀναφυλλητό, καὶ τὸ βουβὸ τὸ νεκρωμένο στόμα, ποὺ λέει : «Πόσον καιρὸ, πόσον καιρὸν, ἀδέρφια μου ;» Καὶ ἡ λύσσα ποὺ δὲν ὑποφέρει ἀνα-

(*) Γιὰ τὸ Δέχμελ. Les documents du progrès. Revue internationale. Janvier 1908.

λέγει, ἴσως πάρα πολλὰ. Καὶ κουράζεται.

ΣΥΓΑΒΙΑ. Σὰς εἶπε πὼς τὸ Σάββατο θὰ πᾶμε στὴ Μπούκκα τοῦ Ἄρνου ;

ΚΟΣΜΑΣ. Ναι, τὸ ξέρω.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Δὲν εἶστε ποτὲ παγεμένος στὴ Μπούκκα τοῦ Ἄρνου ;

ΚΟΣΜΑΣ. Ὅχι, ποτὲ. Γνωρίζω τὴν ἐσχὴ τῆς Πίζας, τὸ Σὰν Ροσσόρε, τὸ Γόμπο, τὸν Ἅγιο Πέτρο τοῦ Γράδου μὰ ποτὲ μου δὲν προχώρησα ὡς τὴν ἐκβολή. Εἶρω πὼς τὸ περιγιάλι εἶναι ὠραϊότατο.

(Ἡ Συλβία ἔχει τὸ βλέμμα προσηλωμένο πρὸς τὸν ἄντρα της ποὺ μένει ἀπομόναχος στὸ παραθύρι, ἀκίνητος.)

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Μαγεῖα, αὐτὴ τὴν ἐποχὴ : ἐν' ἀκριγιάλι ἀνοιχτό, χαμηλό, μὲ λεπτὸν ἄμμο· ἡ θάλασσα, ὁ ποταμός, ὁ λόγγος· ἡ μυρουδιά τῶ φυκιῶνε, ἡ μυρουδιά τοῦ ρετσινοῦ· οἱ γλαροὶ, τᾶη δόνα... Πρέπει νὰ κάνετε πολλές ἐπισκέψεις στὸ Λούκιο. ὅσο μένει ἐκεῖ.

ΚΟΣΜΑΣ. Βέβαια.

ΣΥΓΑΒΙΑ. Θὰ μπορούσαμε νὰ σὰς φιλοξενήσουμε. (Σεφεύγει ἀπὸ τὴν ἀδερφή της καὶ προβαίνει πρὸς τὸν ἄντρα της μὲ τὸ ἐλαφρὸ τῆς βῆμα.)

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Ἡ μητέρα μας ἔχει ἐκεῖ ἕνα σπίτι πολὺ ἀπλό, ἀλλὰ μεγάλο : ἕνα σπίτι ἀπρὸ ἀποξω κα ἀπομεία, σ' ἕνα πυκνόφυτο ἀπὸ ροδοδάφνες καὶ μυρτιές· κ' εἶναι καὶ μὴ παλιὰ σπιτίττα τοῦ καιροῦ τῆς Αὐτοκρατορίας, ποὺ τὴν εἶχε μὴ φορὰ—φανταστῆστε ποιά !—μὴ ἀδερφή τοῦ Ναπολέοντος, ἡ δουκίσσα τῆς Λούκκας, ἐκείνη ἡ τρομερὴ καὶ κοκκαλιάρη Ἐλίζα Μπατσιόκη : μὴ σπινίττα ποὺ καμμιά φορὰ ζυπνᾶνε καὶ θρηνεῖ κάτω ἀπ' τὰ δάχτυλα τῆς Συλβίας· κ' εἶναι ὡς καὶ μὴ βάρκα, ἂν τὸ ἐνθύμιο τὸ ναπολεοντικὸ δὲ σὰς γητεύει, μὴ ὠραία βάρκα, ἄσπρη ὅπως τὸ σπῆτι.

(Ἡ Συλβία στέκει οἰωπηλὴ πίσω ἀπὸ τὸ Λούκιο, σὰ νὰ προσμένῃ. Ἐκεῖνος μένει βυθισμένος.)

ΚΟΣΜΑΣ. Νὰ ζῆ κανεὶς μέσα στὴ βάρκα, ἀπάνου στὸ νερὸ, στὴν τύχη : τίποτα δὲν εἶναι ποὺ νὰ ξεκουραζῆ περισσότερο. Ἐβδομάδες κ' ἑβδομάδες ἔχω ζήσει ἔτσι.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Πρέπει νὰ βάλουμε τὸν ἄρρωστο μέσα σὲ μὴ βάρκα καὶ νὰ τὸν ἐμπιστευτοῦμε στὴν καλὴ τὴ θάλασσα.

ΣΥΓΑΒΙΑ (ἀγγίζοντας μ' ἕνα ἄγγιγμα ἀνάλαφο τὸν ὄμο τοῦ ἀνδρὸς της.) Λούκιο ! (Ἐκεῖνος ἀνατριχιάζει καὶ γυρνᾷ.) Τί κάνεις ; Εἴλαστε εἰδῶ. Εἶναι

κ' ἡ Φραντζέσκα.

(Ἐκεῖνος κιντᾶζει στὰ μάτια τῆς γυναῖκα του, τρεμοσαλεύοντας ἕπεια προσπαθεῖ νὰ χαμογελάσῃ.)

ΛΟΥΚΙΟΣ. Εἶν' ἔτοιμη νὰ πῆτε μπόρκα. Περὶμένα τίς πρώτες ψυχῆς : ἡ μουσικὴ τῆς γῆς... (Σκῆβει ἀκόμα στὸ παράθρο κα ἀπλώνει στὴν ἄερα ἀνοιχτὸ τὸ χέρι του, ποὺ τοῦ τρέμει δλοφάνερα.)

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Ὁ Ἀπριλὴς ἡ γέλοια ἡ κλάματα.

ΛΟΥΚΙΟΣ. Ὦ, Φραντζέσκα, τί κάνετε ;

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Καλὰ. Καὶ σεις, Λούκιο.

ΛΟΥΚΙΟΣ. Καλὰ, καλὰ.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Φεύγετε λοιπὸν τὸ Σάββατο ;

ΛΟΥΚΙΟΣ (κιντᾶζοντας τὴν γυναῖκα του, ζαλισμένος.) Γιὰ ποῦ ;

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Πῶς ! Γιὰ τὴν Μπούκκα τοῦ Ἄρνου.

ΛΟΥΚΙΟΣ. Ἄ ναι, ἀλήθεια. Ἐχὼ φευγάτο τὸ μυκλὸ μου.

ΣΥΓΑΒΙΑ. Δὲν αἰσθάνεσαι καλὰ τὸν ἐκυτὸ σου, σήμερα ;

ΛΟΥΚΙΟΣ. Ναι, ναι, καλὰ. Ὁ καιρὸς λίγο μ' ἐναχλεῖ μὰ αἰσθάνομαι πὼς εἰμὶ καλὰ, ἀρκετὰ καλὰ. (Στὸν τόνο ποὺ προφέρει τὰπιά του λόγια,

παρό, και οι συφορές του θανάτου... 'Η γη της βασιλικώτατης φυλής, ή πανάγια γη...»

Θυμώμαι τα λόγια του Ταιν, ύστερ' από το κατακλύγμ' άρκετών στίχων του Θηβαίου λυρικού: Οι Έλληνες, λείει, οι τόσο κρατημένοι και τόσο μετρημένοι στον πεζό τους τό λόγο, τραβάνε πέρα κ' έξω από κάθε μέτρο, κινημένοι από την εμπνευσή και από τη λυρική μανία.—Κ' έτσι και το σαιξπηρικού και βιβλικού και σελλεϊκού και κάπως βαρβαρικού S. inburne ή περίφημο εύλογο θά μπορούσε κ' ελληνική να χαρακτηριστη' δ ελληνισμός, μ' εσα και αν θέλουμε να πούμε, έχει κάτι τι πρωτεύικό.

13

Μα ή μικρή Ελλάδα, μα ή μεγάλη Κρήτη, δέν ηύραν ένα λογάκι αποχαιρετισμού, δέν κόψανε δυο λουλούδια για να στολίσουνε μ' εκείνα, στο νεκροκρέββατο άπάνου, τό μέτωπο του απολλώνιου νεκρού; Δέν είναι ή πρώτη φορά που ξετύλιζε τους ρυθμούς του και ξεπροβόδησε τους στίχους του για νάρθουν ως έμας εδώ, φόρος του ελληνολάτρη ξένου. Τιμήσαμε τον Καρνεύτση, δέσηγημένοι από τό χρυσά του «έθνικού ποιητή» που έπίσημα του έδωκε ή πατρίδα του, τιμήσαμε στο Μιστράλ που πολύ «τόν ταπεινό μαθητή του μεγάλου Όμηρου» παρά τόν περήφανο άφέντη της προδιγιανής γλώσσας, της ξανανθισμένης. Είχαμε χρέος πιδ πολύ να τιμήσουμε του Μπάβρον, όχι βέβαια τό μαθητή, μα τό συμπολίτη, που με τη μεγάλη του φαντασία έπλεξε στεφάνι άμράντο για να τό φορέση της ελληνικής ιδέας. Θάρθη μιά μέρα που θά προσκυνάμε τους τρανούς τεχνίτες του λόγου και θά πιανόμαστε στο χορό τών λατρευτών τους, όχι για την αγάπη τους τάχα, πρὸς τά δικά μας, μα για την αγάπη μας έμας πρὸς του «λόγου την Άφροδίτη». Μα εσο που να ξημερώσ' ή μέρα εκείνη, έχουμε χρέος να ποικρινόμαστε λυγίζοντας τά γόνατα, πρὸς εσους φέρουν της λατρείας τό κανόνι στη μητέρα μας. Έσεις, ω νέοι της Κρήτης, έσεις, που, αν λυτρώθηκε τό ήρωικό σας τό νησί από τόν Τούρκο, μα τό κατὰ και άκόμα, ο τύραννος ο άλλος, ο Δάσκαλος, έσεις, ω νέοι της Κρήτης, θαρρετοί, καθώς σας ξέρω, και άνοπόταχοι, καθώς σας θέλω, παντού και πάντα, της δημοτικής, δηλαδή της έθνικής μας γλώσσας εργατες και υπερασπιστές, έσεις, ω νέοι της Κρήτης, άντάρτες, και μόνο γιατί κάτω από τόννομα του Σολωμού βαλθήκατε να πολεμήσετε για την ιδέα

την πιδ ζωντανή και την πιδ πλατειά που φύτρωσε στη γη μας ύστερ' από την ιδέα του άγώνα για την ανεξαρτησία μας, έσεις, ω νέοι της Κρήτης, θά ταίριαζε καμιά μέρα, και εσο και άργά και αν είναι, λίγα θαφνόκλαρα, λίγα πορτοκαλλάνθια να θερίσετε για να χλωράνετε τόν ύπνο του έξοχου μέσα στους έξοχους άντάρτη ποιητή.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΕΝΑ ΔΡΑΜΑ

Κοράσι εδγενικώτατο, με την καλή ψυχή σου Και με τα μάγια τα πολλά, τό βράδι για θυμήσου Που κάτοσμεν άπάντεχα σιμά και ταίρι ταίρι! Φυσούσε άπάνω στη σπηγή τό τραγικό τάδερι Και μέσα στην ασάλευτη του Θανάτ' ήρεμία *Ο κόσμος ακολουθάγε την άγρια τραγωδία. Κ' έσύ, με μάτια δρόβροχτα, κρατώντας την πνοή σου Τό παλληκάρι άντίκρινες να σπαρταρή — θυμήσου — Κ' εκείνη που τρελλάθηκε τη για ξανθομαλλούσα Μονάχα έγώ τό λογισμό κοντά σε οε κρατούσα... Για ιδές! τα μακρονώτατα, τάντεπαρτα, τα ξένα Σε τάραξαν' κι ετι έζησε, παρθένα, πλάι σε σένα Κ' εταν βουβή κι άληθινή κι δρόβαθο ένα δράμα Δέν πήρε τίποτ' από σε, οα γέλιο ή και σάν κλάμα!

ΔΕΑΝΤΡΟΣ Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΛΑΟΜΟΙΡΗΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΙΑ ΜΙΑ ΦΩΝΗ ΜΕ ΠΙΑΝΟ

Τυπωθήκανε στη Λειψία και πουλιούνται στα γραφεία του «Νουμά».

- α) ΠΟΙΗΣΗ ΜΑΛΑΚΑΣΗ: 1) Στην ά-έμη καρφωμένα Δρ. 1.— 2) Τραγουδάκι » 1.— 3) Στη νήσο πέρα ο πύργος της Άθώ-ρητης » 1.— β) ΠΟΙΗΣΗ ΑΔΕΣ. ΠΑΛΛΗ: 4) Μολιδιάτισσα Δρ. 1.— 5) Μισιριώτισσα » 1.— 6) Ρουμελιώτισσα » 1.50 7) Άφροδίτη » 1.50 8) Χάιντε χούρδε » 1.— 9) Μικρούλα » 1.50 10) Στόν Έποπα (μαλλιαιρικά Πόπ!) Χαρίζεται. *Όλα μαζί ένας τόμος δρ. 5.

Ο 'ΝΟΥΜΑΣ,

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗ

Για την Άθήνα Δρ. 8.— Για τις Έπαρχίες δρ'

Για τό Έξωτερικό δρ. χρ. 10.

Για τις έπαρχίες δεχόμαστε και τριμήνες (2 δρ. την τρι-μήνα) συνδρομές.

Κανίνας δε γράφεται συνδρομητής ά δε στείλει μπροστά τη συνδρομή του.

10 λεπτά τό φύλλο λεπτά 10

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ. Στα κδόκια (Σύνταγμα, Όμόνοια Έθν. Τράπεζα Έπ. Οικονομικών, Σταθμός Τροχιδόδρομου (Άκαδημία), Βουλή, Σταθμός ύπόγειου Σιδηρόδρομου Όμόνοια), στο κδόκι Γιαννοπούλου (Χαυτεία), στα βιβλιοπωλεία «Έστιας» Γ. Κολάρου και Σακέτου (άντίκρυ στη Βουλή).

Στην Κέρκυρα, Πάτρα και Βόλο, στα Πραχτορεία τών Έφημερίδων, στον Πύργο στο βιβλιοπωλείο του κ. Κ. Βαρουξή.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Τό ράσο και ο τύπος—Τά Κρητικόνουλα— Πρὸς Ταρταρίνους παραίνεσις.

ΤΟ ΡΑΣΟ όδες φορές τό βλέπουμε να παραστρατίζει οί ψημερίδες μας, δέν τό καλομεταχειρίζονται καθόλου. Του τό λένε όρβα κοψτά. Και κάνουν πολυκαλά. Γιατί έπιτέλους τό ράσο τό κάνει σεβαστό κείνος που τό φορεί, άφού δέν έχει καμιά μαγική δύναμη τό ράσο να κάνει σεβαστόν κείνον που φασκιδώνει. Έτσι, όδες φορές καυτηριόσανε οί ψημερίδες μας καναν καλόγερο, κανέναν παπά, ή και κανένα μεγαλοδεσπότη που παραστρατίζει, δε διαμαρτυρηθήκαμε και δέν τους φωνάξαμε πώς άσέδοϋνε στη θρησκεία ή πώς προδίδουν την πατρίδα γιατί λένε την άλήθεια.

Παρόμοια έπρεπε να φερθούνε κ' οί ψημερίδες μας με τόν κ. Πάλλη. Κι άντι ναγαναχτήσουν—ο τί εύκολα και τί νόστιμα που άγαναχτούν οί μαρκαρισμένοι πατριώτες!—και να σαλιαρίσουνε για προδοσίες και γι' άσέβειες και δέν ξέρουμε για τί άλλο άκόμα, τό έναντίο έπρεπε να χαρούμε που βρέθηκ' ένας δικός μας να μιλήσει τόσο τίμια και ξάστερα και να φωτίσει την κοινή γνώμη της Εύρώπης για ένα τόσο σπουδαίο ζήτημα.

Δέν τους άρνήθηκε ποτε κανείς πώς τό Πατριαρχείο της Πόλης λέγεται, και μπορεί και να ναι, «Μεγάλη του Γένους Έκκλησία». Μιά όμως και

βάζει τόσον υπερβολική έπόκριση εσο τα κάνει παράξενα σάν τα λόγια τρελλού άνθρώπου. Είναι φανερό πώς ή προσοχή τών τριών άλλων του έγειν' άνυπόφορη) Φεύγει, Κοσμά;

ΚΩΣΜΑΣ. Ναι, πηγαίνω. Είναι ώρα. (Έτοιμάζεται να φύγη)

ΛΟΥΚΙΟΣ. Σε συνοδεύω ως την καγκελλένια πόρτα. (Προχωρεί από τό παράθυρο πρὸς την πόρτα, βιαστικός.)

ΣΥΛΒΙΑ. Έτσι, ξεσκούφωτος;

ΛΟΥΚΙΟΣ. Ναι, ζεσταίνωμαι. Δε βλέπεις τί βαρύν άίρας; (Κοντοστέμνεται στο κατώφλι, περιμένοντας τό φίλο του. Ένας δριμύς πόνος σφίγγει άξασφα τις καρδιάς, βουβαίνει τα χείλη.)

ΚΩΣΜΑΣ. Χαίρετε. (Χαιρετίζει καταταραγμένος· πηγαίνει έξω μαζί με τό Λούκιο. Η Συλβία σκύβει τό κεφάλι, με τα φρύδια ζωαρωμένα, σάν άνθρώπος που συλλογίζεται τί ναποφασίση. Έπειτα λές κ' ένα κώμα έξοφνικό δύναμης και ζωής της στυλώνει τό κορμί.)

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Είδες τί Γάδδη;

ΣΥΛΒΙΑ. Όχι άκόμα. Σήμερα δέν ήλθε.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Όστε, δέν ξέρεις...

ΣΥΛΒΙΑ. Γι πράμα;

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Τι πήγε κ' έκανε; ΣΥΛΒΙΑ. Όχι.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Πήγε στης Διάντης.

ΣΥΛΒΙΑ (με συγκροτημένη συγκίνηση). Σε και νής; Πότε;

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Χτες.

ΣΥΛΒΙΑ. Και σό τόν είδες;

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Ναι, τόν άπάντησα. Μού είπε...

ΣΥΛΒΙΑ. Μίλησε λοιπόν!

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Πήγε στο σπίτι της, κατά τις τρεις. Έδωκε τόννομά του. Εκείνη τότε δέχτηκε άμέσως. Είχε την όψη της γελαστή τότε χαίρεισε με μιάν υπόκλιση, δέν είπε λέξη, έμεινε όρθή, περιμένοντας να μιλήση ο γέρος· τόν έκουσε με σέβας, ήσυχη. Φανάζεσαι τί θα της είπε για να την κατάρχη να δώση πίσω τό κλειδί, να παρατήση κάθε άλλη άπόπειρα, να μη θελήση πια να ταραξή τη γαλήνη την ξαναποχτημένη με τό αίμα, και με τόσον πόνο! Έκείνη δέν τονε ρώτησε στο τέλος παρά αυτό: «Ο Λούκιος Σεττάλας σας στέλνει σε μένα;» Με την άρνητική του άπάντηση, είπε κι αυτή μ' έναν τόνο σταθερώτατο: «Καταδεχτήτε να με συχωρέσετε, μα δέν μπορώ να παραδεχτώ παρά από

κείνονε μόνο τό δικαίωμα να ζητήση αυτό που μου ζητάτε.»

ΣΥΛΒΙΑ (καθώς χλωμαίζει και σηκώνεται για ναντιμετώπιση τόν άγώνα.). «Α, είναι ή τελευταία της λέξη: Λοιπόν, είναι κι άλλο ένα πρόσωπο που έχει τό ίδιο τό δικαίωμα και θά τό άπαιτήση. Θα δούμε.»

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ (τρομαγμένη). Τι συλλογίζεσαι να κάνης, Συλβία;

ΣΥΛΒΙΑ. Εκείνο που είν' άνάγκη.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Τι, λοιπόν;

ΣΥΛΒΙΑ. Να την ιδώ, να της έρθω άντιμέτωπη στον ίδιο τόν τόπο, όπου αυτή είναι ξένη και παρείσακτη. Καταλαβαίνεις;

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Θέλεις να πάς εκεί;

ΣΥΛΒΙΑ. Ναι, θέλω να πάω εκεί. Σέρω την ώρα. Και σό την ξέρεις. Θα την περιμένω. Θάρθη. Έπί τέλους θα ιδωθούμε πρόσωπο με πρόσωπο.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Μα δε θά τό κάνης αυτό.

ΣΥΛΒΙΑ. Πώς όχι; Νομίζεις πώς μου λείπει τό θάρρος;

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Μη, σε παρακαλώ, Συλβία!

ΣΥΛΒΙΑ. Θαρρείς πώς τρέμω έγώ;

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Μη, σε παρακαλώ.

υπάρχουν (κι αυτό δα μάς τὸ λέν καθεμερνὰ οἱ φημερίδες) ρασοφόροι ἀνάξιοι στὶς μικρὲς ἐκκλησιᾶς τοῦ Γένους, γιατί τάχα νὰ μὴν ὑπάρχουνε σταυραδέρφια τους καὶ στὴ Μεγάλῃ; Τὸ χτίρια κι ὁ τίτλος δὲ δίνουν καμμιὰ ἐγγύτησι γιὰ τὸ περιεχόμενο—καὶ θαρροῦμε πὼς κ' οἱ πατριωτικὲς φημερίδες μας λένε συχνὰ πυκνὰ γιὰ τὴ Μεγάλῃ κτλ. περισσότερα κι ἀπὸ δσα καταγγέλλει ὁ κ. Πάλλης στὸ γράμμα του.

*

ΜΙΛΗΣΑΝΕ καὶ τὰ Κρητικόπουλα γιὰ τὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα. Καὶ μιλῆσανε λεβέντικα καὶ παληκαριστὰ, σὰν Κρητικόπουλα. Διαβάστε τὴν ἀπολογία τους πού δημοσιεύεται σήμερον στὸ «Νουμᾶ», μελετήστε τὴ. Ρουφήχτε μάλιστα τὸ τελευταῖο τῆς κεφάλαιο, τὸ Προφητικὸ. «Ὁ Ἥλιος τῆς Ἀλήθειας πάντα του ἀνατέλλει ὄσο πολὺ κι ἂ βῆ σταθερὴ ἢ νύχτα τῆς Ψευτιάς. Καὶ εἶναι φυσικὸ νὰ πρωτοροδίσει τὰ Κρητικὰ βουνά». Ναι, εἶναι φυσικὸ. Κι ἀπὸ κεῖ, ἀπὸ τὰ Κρητικὰ βουνά, τὸν καρτεροῦμε καὶ μετ' τὸν πνευματικὸ μας ξεσκαλωμό. Οἱ Κρητικοὶ θὰ μάς τονε φέρουνε. Γιατί οἱ Κρητικοὶ κατέχουν περισσότερο ἀπ' ὅλους μας, καὶ τὸ ἀποδείξαν ἀπειρες φορές ὡς τώρα, τὴ μεγάλη τέχνη νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ νικοῦνε. Καὶ μόνο πού σὲ μιά τόσο κρίσιμη στιγμή γιὰ τὴν Κρήτη καὶ γιὰ τὴν Ρωμιοσύνη, ἀλακαριτῶ, ἀνοίξαν κάτου κεῖ γλωσσικὸ ἀγῶνα, εἶναι θεότρανη ἀπόδειξη, ἔχι μουχλιωμένου Βυζαντινισμοῦ, μὰ γερῆς καὶ ἐλοζώντανης ἀντίληψης τοῦ πῶσο σπουδαῖο καὶ ζωτικὸ εἶναι γιὰ τὴ φυλὴ μας τὸ ζήτημα τῆς γλώσσας καὶ τῆς Παιδείας μας.

Τὶ ἕμμερα καὶ τί συγκινητικὰ πού τὰ χαιρετάει σήμερον ὁ Ποιητῆς, στὸ τελευταῖο τοῦ ἀρθροῦ γιὰ τὸ Swinburne, τὰ εὐγενικὰ Κρητικόπουλα! Μὰ σὰ νὰ ξέρανε ἀπὸ πρὶν τὶ τοὺς λέει ὁ Ποιητῆς, πῶσο ἕμμερα τοῦ ἀποκρίνονται κι αὐτὰ στὴν Ἀπολογία τους:

— Διώξαμε ἀπὸ πᾶνον μας τὸν Τούρκικο ζυγὸ. ἔμεις θὰ διώξουμε καὶ τὸ γλωσσικὸ ζυγὸ πού βραβεῖται καὶ σκλαβώνει ὅλο τὸ ἔθνος. Κι ὅταν μεθαῦριο γίνεῖ ἡ Ἐνωσις, δὲν ἔχουμε καλύτερο δῶρο νὰ κρατοῦμε τῆς Μητέρας μας, παρὰ τὴν ἀντίληψη αὐτῆ τῆ χειραφετημένη καὶ φωτεινῆ πού κλεῖ μέσα τῆς ὅλα τὰ ξημερώματα!

Νά, πού ξαναδίνεται ἀκόμα μιά φορά στὶς Κρητικὲς μαδάρες ὁ ἀρχαῖος Σπαρτιατικὸς ὄρκος «Καὶ μεῖς μιά μέρα θάμασσε!...»

*

ΝΑ ΣΧΩΡΕΘΟΥΝ τὰ πεθαμένα σας, κύριοι φημεριδογράφοι, ἀφίστε τοὺς ταρταρινισμοὺς σας τούτη τῆ φορὰ. Μὰ καὶ σὰς προλάβανε σὲ δαύτους οἱ Τούρκοι συναδερφοί σας, δὲν ἀξίζει νὰ τοὺς ἀκολουθᾶτε καταπόδι καὶ νὰ μάς φουσκώνετε τὰ μυαλά μας μὲ ἄρα καὶ νὰ μάς ἀναγκάζετε νὰ γουρλώνουμε τὰ μάτια μας καὶ νὰ τρίξουμε τὰ δόντια μας καὶ νὰ σηκώνουμε τὴ γροθιά μας καὶ νὰ βλέπουμε γλυκόνειρα εὐκολῆς νίκης, σὰν τὸ ἐναθεματισμένο τὸ 97.

Γιατί μιλάτε ἔτσι; Γιατί νὰ πνευματολογῆσετε; Ὅχι. Τόσο πρὸς τὸν ὄνομα καὶ δὲν πιστεύουμε καὶ

νάττε. Μιλάτε ἔτσι γιὰ νὰ εἰσγεγερετε τὸ πολεμικὸν μας μένος (καθὼς σαλιαρίζετε), γιὰ νὰ μάς πείσετε πὼς, στὴν ἀνάγκη, πρέπει νὰ πολεμήσουμε χωρὶς νὰ φοβηθοῦμε τίποτα.

Μὰ οὐτό, βλοηγμένοι, θὰν τὸ πιτύχετε μὲ τὸν ἀντίθετο τρόπο. Ἀντὶ νὰ μάς ταπεινώνετε, σὰν τίς ἀξέχαστες παραμονὲς τοῦ 97, τόσο τὸν ἀντίπαλο καὶ μάς τσαμπουνάτε πὼς σώνει νὰ φανοῦμε μπροστά του, ἔχι μὲ ντουφέκια, μὰ μὲ κλάρες στὰ χέρια, καὶ θὰν τὸ κοφτεὶ λάσπη—πέτε μας τὴν ἀλήθεια, πέτε μας πὼς ὁ ἀντίπαλος εἶναι δυνατώτερος ἀπὸ μάς κ' ἔχουμε χρέος, ἐν ἡ ἀνάγκη τὸ ζητήσῃ, νὰ σταθοῦμε πληκτικῶς μπροστά του καὶ νὰ πέσομε ὅλοι, ἴσαστε τὸν τελευταῖο, ἀφοῦ ὁ ἀγῶνας μας θάναί (νὰ, πού σὰς χαρίζουμε καὶ τὴν ἀγαπημένη σας ρητορικὴ κορώνη) ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν!

Μόνο ὁ κίντυνος ἀντρεῖται τὸν ἄθρωπο ἢ ψευτιὰ τὸν παραλεῖ.

ΕΓΩΤΙΣΜΟΣ

Τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα διαφορᾶς τάξεων ἔφερε καὶ ἡ ἀστικὴ κοινωνία. Γιατί μόλις ἡ ἀστικὴ τάξη, πού ἀντιπροσώπευε ἀνώτερη τεχνικὴ, ἔριξε τὸ φεουδαλικὸ καθεστῶς, ἀνῆμπορο μὲ τὰ παλιὰ ὀπισθοδρομικὰ μέσα του ν' ἀντισταθῇ στὴ δύναμή της, πῆραν οἱ ἀστοὶ τὴ δικίχησιν στὰ χέρια τους, καὶ γίνηκαν αὐτοὶ ἀρχηγοὶ μιάς μεγάλης τάξης ἀθρώπων, πού, γιὰ πολλοὺς λόγους, δὲν μπόρεσε ν' ἀναπτυχθῇ σὰν αὐτοὺς. Ὡστε βλέπουμε τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα μὲ τὴ φεουδαλικὴ ἐποχὴ, ὑπερτροφία δηλ. τοῦ ἐγωιστικοῦ ἑνστιχτοῦ μερικῶν σὲ βᾶρος τοῦ ἐγωισμοῦ τῶν ἄλλων, μὲ τὴ διαφορὰ πὼς τώρα ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρχόντων αὔξησε κατὰ πολὺ, κ' ἡ θέση τῶν ἀρχόντων, πνευματικὴ καὶ σωματικὴ, βελτιώθηκε κατὰ πολλοὺς βαθμοὺς.

Καὶ κάθε κυρίαρχη τάξη, γιὰ νὰ στερεώσῃ τὴ θέση της, δημιουργεῖ ἰδεολογίες, εἴτεσ ἐπωφελεῖται ἀπὸ τέτοιες, γιὰ νὰ ὑπνωτίσῃ ἔτσι τοὺς ἀρχόμενους. Ἄμα ὅμως μελετήσουμε ἀνεπηρέαστα τίς διαφορὲς ἀφηρημένες ἰδέες, πού λέμε κάθε μέρα, θὰ δοῦμε πὼς εἶναι ἀποτελέσματα τῆς ἀνάγκης ὠρισμένων καθεστώτων, καὶ πὼς ἔπεσαν, ἅμα ἔπεσαν καὶ κεῖνα. Τὴν ἰδεολογία τῆς θρησκείας π. χ., πού γεννήθηκε στοὺς πρώτους ἀθρώπους ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τους νὰ ἐξηγήσουν τὰ περισσότερα φυσικὰ φαινόμενα, τὴν ἐπωφεληθήσαν οἱ φεουδᾶλοι, γιὰ νὰ στεριώσουν τὴ θέση τους, κ' ἐπέλεξαν τοὺς ἀρχόμενους μὲ τὴν ὑπνωτιστικὴν ἰδέαν, πὼς οἱ ἀρχόντες

(*) Ἡ ἀρχὴ τοῦ τὸν ἀριθμὸ 345.

εἶναι ἀπόστολοι τοῦ θεοῦ στὴ γῆ, πράμα πού τὸ βλέπουμε ἀκόμα καὶ τώρα στὰ πιά ἀπολίτιστα φεουδαλικά κράτη. Μόλις ὅμως ἡ ἐξέλιξις ἔφερε τὴν ἀνάγκη τῆς ἀλλαγῆς τοῦ φεουδαλικοῦ καθεστώτος, ἄρχισε ἀμέσως ἀμελιχτος πόλεμος ἀπὸ τοὺς ἀστοὺς κατὰ τῆς θρησκείας, πούχε παίζει ρόλο τύραννου ὡς τὰ τότες, ἐπειδὴ σ' αὐτοὺς ἡ ἰδεολογία αὐτὴ εἶταν ἐντελῶς ἀχρηστῆ, κεῖνον τὸν καιρὸ, μὰ πούχαν ὑποστηρικτὴ τους τρομερὸ τὸν παρὰ τους(**) Τούτοις ἔμεις γι' ἄλλα σφερόντα, γιὰ τὴν ὑπεράσπισιν λ.χ. τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορευματοῦ τους κ.τ.λ., βρέθηκαν στὴν ἀνάγκη νὰ φέρουν στὴ μέση μίαν ἀφηρημένη ἔννοια «πατριδάς», πούχε μέσα τῆς πολλὰ ψυχολογικὰ στοιχεῖα γιὰ νὰ πιάσῃ ρίζες, κ' ὑπνωτίζοντας μ' αὐτὴ τοὺς ἀρχόμενους, νὰ δίνουν μεγαλύτερη λευτεριά στὸ ἐγωιστικὸ τους ἑνστιχτο. Γι' αὐτὸ βλέπουμε τὴν «πατριδά», μὲ τὴν ἔννοια πούχομε μεῖς γι' αὐτὴ σήμερον, νὰ φανερώνεται πρώτα μετὰ τίς ἀστικὲς ἐπαναστάσεις τῆς δυτικῆς Εὐρώπης.

Ὅμως κάθε κοινωνία μὲ ἀρχόντες κι ἀρχόμενους φέρνει μέσα τῆς τὸ σπῆρο τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, πού κανέναν ὑπνωτισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀφανίσῃ. Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἀρχόντες εἶναι ἡ ψυχολογικὴ ἀρχὴ καὶ ἡ ὄθησις τῶν ἀγῶνα. Γιατί ἡ ὑπερτροφία τοῦ ἐγωισμοῦ τους σὲ βᾶρος τῶν ἀρχόμενων, κάνει νὰ ξεσπάσῃ τὸ ἐγωιστικὸ ἑνστιχτο τῶν τελευταίων. Ἐπειτα ἡ τεχνικὴ ἐξέλιξις, πού δημιουργεῖ καινούργιες συνθήκες, ἐπιτείνει τὸ ξεσπάσμα αὐτό, πού λαθαίνει ἔτσι συγκεκριμένον χαραχτήρα στὴν πάλῃ τῶν τάξεων. Πάλῃ λοιπὸν τάξεων δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο

(**) Ἐδῶ μπορεῖ σὲ κάποιον νὰ παραξενωσῆ, πὼς ἀφοῦ οἱ φεουδᾶλοι εἶχαν ἀνάγκη τῆς θρησκείας, ἐρχόντουσαν συχνὰ σὲ πόλεμο μὲ τὸν κλῆρο, καὶ πὼς, ἀφοῦ οἱ ἀστοὶ χτύπησαν πρώτα τὴ θρησκείαν, τώρα στὰ περισσότερα μέρη παίρνουν μὲ τὸ μέρος τους τοὺς παπάδες; Τὴν ἀπάντησι σ' αὐτὴν τὴν ἀπορία μπορεῖ νὰ μᾶς τὴ δώσῃ μιά ἀπλοῦστατη, ἐμπειρικὴ σκέψις: Πὼς ἐνὸσφ κανέναν ἐξωτερικὸ κίντυνος δὲν ἀπειλεῖ δύο ἀθρώπους, μποροῦν αὐτοὶ νὰ χτυποῦνται γιὰ μικροδουλεῖς μεταξὺ τους. Μὰ μόλις ὁ κίντυνος, πού ἀπειλεῖ καὶ τοὺς δύο, φανῆ, τότες ἐνωθύνονται κατ' ἀνάγκη. Ἔτσι καὶ μὲ τοὺς φεουδᾶλους. Ὅταν μαγαν τὴ θέση τους, καὶ δὲ φοβόντουσαν κανένα πολέμαγαν γιὰ πολλὰ ζητήματα μὲ τὸν κλῆρο. Σὰ σάντηκαν ὅμως οἱ δυνατοὶ ἀστοὶ, πού ἀπειλοῦσαν καὶ τοὺς δύο, βρέθηκαν ξανά στὴν ἀνάγκη νὰ ἐνωθῶν. Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὴν ἀστικὴν τάξη. Τώρα πού σηκώθηκε ὁ πόλεμος ἐναντίον της, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κάθε εἶδος στοιχεῖο γιὰ ν' αὔξησῃ τὴ δύναμή της, καὶ γιὰ νὰ κρητίσῃ σὲ ὑπνωτισμὸ κείνους πού ἐκμεταλλοῦνται.

ΣΥΛΒΙΑ. Ὡ, νάσαι βέβαιη μάλιστα πὼς δὲ θὰ χαμηλώτω τὰ μάτια, δὲ θὰ λιγοψυχῆσω. Ἐπρεπε νὰ με ξέρης πιά, δὲ μ' ἔδοκιμασες μιά φορά μόνάχα.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Τὸ ξέρω, τὸ ξέρω. Τίποτα δὲ σὲ νικᾷ. Σκέψου ὅμως: νὰ βρεθῆς ἐκεῖ ὕστερ' ἀπὸ τόσα, στὸν ἴδιο τὸν τόπο ὅπου γένηκε τὸ τρομερὸ τὸ πρᾶγμα, ἐκεῖ, μόνη, ἀντιμέτωπη σὲ κείνη τὴ γυναίκα, πού σου ἔχει καμωμένο τόσο κακό...

ΣΥΛΒΙΑ. Καὶ τί μὲ τοῦτο; Μήπως, μιά μοναχὰ φορὰ—μιά φορὰ καὶ μόνη, Φραντζεσκα!—ἔχω ἀποφύγει ἐγὼ νὰ κἀρω ὅτι μοῦ φάνηκε ἀνάγκη νὰ γείνη; Πῆς το καὶ σὺ: μὲ εἶδες νάρνηθῶ κανένα βᾶρος; Ἀπὸ ποῖο βρασινοστῆριο γύρεψ νὰ ξεφύγω; Πολλὰ ἄλλα βᾶσαν ἔχω κωττάζει κατὰ πρόσωπο καὶ τὸ ξέρεις. Φοβάσαι μὴ δὲ βρασταξῆ ἢ καρδιά μου νὰ βάλω τὸ πόδι ἐκεῖ, ὅπου ἐκείνος ἔπεσε... Μὰ εἶχα καρδιά καὶ τὸν εἶδα τότε, ἀπὸ τὴ χαραμᾶδα τῆς πόρτας, ξαπλωμένο στὸ νεκρικὸ του κρεβάτι, καὶ κανεὶς δὲν εἶταν πίσω μου νὰ μὲ στηρίξῃ καὶ, πρὶ μοῦ δώσουν ἄδεια νὰ ζυγώσω στὸ προσκέφαλό του, περᾶσαν ἀπ' τὰ χέρια μου τὰ σίδερα τοῦ χειρουργοῦ κ' οἱ ἰπίδεςμοι βουτηγμένοι στὸ αἷμα.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Ναι, ναι, εἶν' ἀλήθεια: ἢ

δύναμή σου εἶναι μεγάλη. Τίποτα δὲ σὲ νικᾷ. Σὺ λογίσου ὅμως: δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα νὰ βρεθῆς ἐκεῖ, ἄξαφκα, μπροστά σὲ μιά γυναίκα πού δὲν τὴ γνωρίζεις, γυναίκα ἰκανὴ γιὰ ὅλα, σὰν κ' ἐκεῖνη, πεισματωμένη, ἀδιάντροπη.

ΣΥΛΒΙΑ. Δὲν τὴ φοβοῦμαι. Αὐτὸ πού κάνει αὐτὴ εἶναι τρυφερό. Γιατί μὲ θαρρεῖ ἀδύνατη καὶ δειλῆ, φκίνεται αὐτὴ ἔτσι ἀπότομη, γιατί τόσον κερὸ ἔμεινα στὴ σιωπὴ κι ἀπόμερα, αὐτὴ λέγει μὲ το νοῦ της, ἄλλη μιά φορὰ νὰ μὲ ρίξῃ κάτω. Γελιέται ὅμως. Τότε τὸ ἀγκθὸ μου εἶταν χαμένο, κάθε ἄμυνα εἶταν περιττῆ. Τώρα τὸ ξαναπόχρηττα καὶ τὸ διαφεντεύω.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Θέ μου! Ρίχνεσαι σ' ἕναν παλαιὸ σῶμα πρὸς σῶμα. Κι ἐν αὐτῇ ἀντισταθῇ

ΣΥΛΒΙΑ. Νάντισταθῇ, πὼς; Ἐχω τὸ δικαίωμα μου. Ὁ μὲ μπόρεσω νὰ τὴ διώξω.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Σὺλβια, Σὺλβια μου, ἀδερφή μου, μὴ, σὲ παρακαλῶ ἀνάβαλε ἀκόμα λίγες μέρες, συλλογίσου λιγάκι ἀκόμα, πρὶν τὸ κάμης αὐτό. Μὴ βιαστῆς τόσο πολὺ!

ΣΥΛΒΙΑ. Ἄ, ὦρατι τὰ λῆς ἐσὺ, ἐσὺ πού εἶσαι καλοτυχῆ, ἐσὺ πού εἶσαι ἀσραλισμένη, πού ἔχεις ἀνέ-

ψηλὴ τὴ ζωὴ καὶ καμμιὰ φοβέρα στὴν ἡτύχη σου, Νέινκβάλω, νὰ τὸ συλλογίσω! Μὰ ξέρεις σὲ τί ἀπελπιστικὴ θέση ξαναβρίσκομαι γὼ σήμερον; Εἶρες ἐσὺ γιὰ τί πρᾶμα πολεμᾷς; Γιὰ τὸ κεφάλι μου καὶ γιὰ τὸ κεφάλι τῆς Μπεάτας, γιὰ τὴν ὑπερῆ, γιὰ τὸ πὼς πῶνε κατ' ὄψιν μου! Καταλαβαίνεις; Δὲν ξαναρχίζεται τὸ μαρτύριο, ὅπου ὅλα πιά τὰ νεύρα ἔχουνε λιανιστῆ, ὅπου ἔχουνε δοκιμαστῆ ὅλοι οἱ σπασαγκοί. Ἐχω δοσμένο στὸν πῖνο ὅτι μποροῦσα νὰ δώσω ἔγω νοιώσει τὸ σκληρὸ τὸ σίλερο στο λαιμὸ μου καὶ τὰ χέρια μου τέλειωνε ἡ μέρα μου καὶ τὸν ὄνομα μου τὸν κυριεύει ἢ φρίκη τῆς ἐρχόμενης ἡμέρας, ὅπου εἶταν ἀνάγκη πάλι νὰ ζήτω, καὶ γιὰ νὰ ζήσω, νὰ ξακολουθῶ νὰ στραγγίζω τὴν καρδιά μου πού φαίνόταν στερεμένη. Ἄ, τὰ λῆς ὦρατι, ἐσὺ! Ἄμα ἐσὺ χαμογελᾷς στὸ σπῆρι σου, τὸ ἴδιο τὸ χαμόγελο σου ξαναγυρίζεις σὲ σέινχ εκατοντάχτην. σὰ νὰ ζούσες στὸ κρυστάλλο μέσα. Γιὰ μένα τὸ χαμόγελο εἶταν ἕνας πόνος παραπάνω ἀποκάτω, τὰ δόντια μου σφιγγόνταν ἢ Μπεάτα ὅμως δὲν εἶδε οὔτε ἕνα δακρυ μου. Γιὰ νὰ τῆς φυλάξω τὴ μακαριότητα πού σημαίνει τὸνομά της, ἐνῶ δὲν ὑπῆρχε νεύρακι μέσα μου πού νὰ μὴ στρηφόταν, τὰ χέρια μου σ' αὐτὴν ἀπλωμένα εἶχαν

παρά μια εγωιστική ανάγκη, που επιτείνεται ψυχολογικά από τένα μέρος με την εκμετάλλεψη, και πρακτικά από τ' άλλο, με την άεναη γέννηση καινούργιων εξωτερικών συνθηκών.

Αυτή η πάλη αναγκάζει τὰ άτομα κάθε τάξης νὰ παίρνουνε μιὰ ώρισμένη στάση μεταξύ τους. Ἡ εγωιστική ανάγκη τὰ κάνει νὰ συνασπίζονται δλα μαζί, γιὰ νὰ πολεμήσουν τὸν ἕντρός τους. Βλέπουμε καὶ δὴ, πὼς τὸ ἄτομο χωριστὰ δὲν μπορεῖ νὰ πείξῃ κανένα ρόλο στὴν πάλη αὐτή, παρά μόνον ὁ ἔγκος. Ἔτσι, στὸν κοινωνικὸν ἀγῶνα τῆς ἐποχῆς μας μεταξὺ ἀστῶν καὶ προλετάρων, κάθε μιὰ ἀπὸ τίς τάξεις αὐτὲς νοιώθει τὴν ἀλήθεια τοῦ ἔγκου, κ' ἐνώνεται γιὰ νὰ πολεμήσῃ καλύτερα τὴν ἄλλη. Οἱ ἐνωσες τῶν ἀστῶν κάνουν τὰ τράστ καὶ τίς καρτέλλες, ἐνῶ ἀπ' τ' ἄλλο μέρος οἱ προλετάριοι ἔβρουνε κέντρα καὶ ταμεῖα. Ἐδῶ φανερώνεται λοιπὸν καθαρά ἡ ἐξέλιξη τοῦ ἀτομικοῦ ἐγωῖσμοῦ σὲ ἀλτροῦσμι, σὺν ἀνάγκη τῆς ἐποχῆς. Δηλ. τὸ εγωιστικὸ ἐνστικτο τοῦ ἀτόμου γιὰ νὰ ἐπικρατήσῃ, δημιουργεῖ τὴν ἀλληλοδοσθήθεια. Σ' αὐτὴν στηριγμένος ὁ ἀγῶνας τῶν σοσιαλιστῶν ζητάει τὴ χειραφέτηση τοῦ ἐργαίου, δηλ. τὴν ἴδια λευτεριά τοῦ ἐγωιστικοῦ ἐνστικτου στὸν προλετάριο, πῶς τὴν ὁ ἀστὸς.

Ἀποτέλεσμα κάθε κοινωνικῆς πάλης, ὅπως καὶ κάθε πάλης ἐν γένει, εἶναι νὰ νικήσῃ ὁ δυνατότερος. Ἐδῶ χρειάζεται μιὰ μικρὴ παρένθεση, γιὰ νὰ ὀρίσουμε τί θὰ πῆ «δυνατός», ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι ἀπὸ μᾶς, καὶ πρὸ πάντων οἱ αἰσθητικιστὰ ἀναθρεμμένοι, πετᾶνε αὐτὴ τὴ λέξη κάθε ὥρα καὶ στιγμὴ, δίχως κὶ αὐτοὶ νὰ νοιώθουνε τί θέλουν νὰ πῶν. Πολλοὶ βρῖσκουν τὸ τωρινὸ καθεστὼς γιὰτὸ οἱ ἄνθρωποι τοῦ δὲν εἶναι δυνατοί, κὶ ὀνειρεύονται τοὺς δυνατοὺς φεουδάλους. Σ' αὐτοὺς φαίνεται καθαρά, πρῶτο, ἡ ἀσυνείδητη, ἀταξιστικὴ ἐπίδραση τοῦ φεουδαλικοῦ τοῦ ἐνστικτου, πὸς θέλουν νὰ τὸ ἀνεβάσουν σὲ γενικὸ κανόνα, καὶ δεύτερο ἡ ἀναπόφευκτη μανία τοῦ αἰσθητικιστικοῦ πνεύματος, πὸς νὰ συνεισμένον νὰ κοιτᾶ τὰ σύγνεφα καὶ νὰ παραπατᾶ στὴ γῆ, καὶ σ' ὄλα, πράματα εἶτες ἰδέες, νὰ δίνῃ μιὰ μυστικὴ σημασία, ἐπειδὴ εἶναι ἀνίκανο νὰ τὰ νοιώσῃ καθαρά. Ἡ δὴ δὴ μὴν λοιπὸν δὲν εἶναι τίποτα ἀπόλυτο κὶ αὐτὴ, ὅπως καὶ κάθε ἄλλο πρᾶμα. Ἄλλοτε δυνατὸς εἶταν ἐκεῖνος πὸς ἔχουσε μὺς, ἔπειτα κείνος πὸς ἔχουσε σιδερένιος χαρακτήρα, ἀργότερα ὅποιος κρατοῦσε μεγάλη χωράφια, παρά κὶ ἐκεῖνος πὸς βᾶσταε πολὺ παρᾶ, πὸς ἔχουσε δυνατὸ

μυαλό, πνευματικὴ μόρφωση μεγάλη, τέλος ἐκεῖνος πὸς ἔχουσε ἀνώτερο οἰκονομικὸ καὶ τεχνικὸ σύστημα, κ' εἶταν καλύτερα ὀργανωμένος. Κάθε τέτοιος δυνατὸς ἀντιπροσωπεύει κ' ἕνα ὀρισμένο κοινωνικὸ στάδιο, κὶ ἀξία ἔχει μόνον στὸ στάδιό του. Ὁ δυνατὸς λ. χ. τοῦ κρηγετικοῦ σταδίου, μὲ τοὺς σιδερένιους μὺς, ἀν παρῶσιν τῶν τῶν, τὸ μόνον πὸς θὰ κατάρθωνε θάταν νὰ μπῆ στὴ φυλακὴ. Ὡστε ἄμα νοιώσουμε πὸς ἡ δύναμη ἔχει πολλὰ φανερώματα, καὶ πὸς κάθε φανερώμα ἀξία ἔχει μόνον στὴν ἐποχὴ του, θὰ ἴδουμε πὸς καὶ στὸν κοινωνικὸν ἀγῶνα τοῦ καιροῦ μας δυνατώτερη εἶναι κείνη ἡ τάξη, πὸς ἀντιπροσωπεύει τελειώτερο τεχνικὸ καὶ οἰκονομικὸ σύστημα, πῶς ἔχουσε μεγαλύτερο, διοργάνωση καλύτερη, φιλοσοφικὸ σύστημα καὶ πνευματικὴ μόρφωση ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ ἐν γένει ἐκεῖνη ἡ τάξη, πὸς δίνει λευτεριά στὸ ἐγωιστικὸ ἐνστικτο τῶν περισσότερων.

Τέτοια εἶναι: σήμερα ἡ τάξη τοῦ λαοῦ: 1ο Γιατὶ τὸ τελειώτερο οἰκονομικὸ σύστημα, πὸς ἀντιπροσωπεύει, τελειοποιούμενο συνεχῶς μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς κοινωνίας, θὰ ἀπλώσῃ ὀλοῦθε καὶ στερὰ τίς ρίζες του. 2ο Γιατὶ ὁ ἔγκος τῆς εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν ἔγκο τῶν μεγάλων ἀστῶν, καὶ ἡ αὐξάνῃ ὀλονένα μὲ τ' ἀποτελέσματα πὸς φέρνει ἡ συγκέντρωση τοῦ κεφάλαιου, δηλ. τὴν καταστροφὴ τῶν μικρῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τὸ πέσιμο τῶν μικροαστῶν στὸν προλετάρικον ἔγκο. 3ο Γιατὶ ἐνωῖσε τὴν κατάστασή της καὶ τὴν ἐκμετάλλεψη τῶν πλοῦσιων, κὶ ὀργανώθηκε θαυμαστὰ σὲ πόλεμο ἐναντίον ἐκείνων, ἔτσι πὸς καὶ τὴν ἀκόμα νὰ δειχῇ κάθε μέρα φανερά τὴ δύναμή της, καὶ νὰ αναγκάζῃ τοὺς ἀστοὺς σὲ ὑποχώρησης. 4ο Γιατὶ ἡ κατανόηση τῆς ἐκμετάλλεψης τὴν ἔκανε νὰ νοιώσῃ, πὸς πίσω ἀπὸ τίς διαφορὰς ἀνηρημένες ἰδέες κρύβονται μόνον τὰ συμφέροντα τῶν ἀστῶν, καὶ γι' αὐτὸ ἀπόκτησε τὴ δύναμη νὰ χτυπᾶ τὰ διαφορὰ προσχήματα, πὸς πίσω τοὺς κρύβονται τὰ συμφέροντα αὐτὰ, καὶ νὰ παρακαλοῦθῃ ἀνεπηρέαστα τὴν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης, πὸς οἱ ἀστοὶ φοβοῦνται νὰ τὴν ἀγκαλιάσουν σ' ὄλα, γιὰτὸ πολλές φορές χτυπᾶ τὰ ἴδια τοὺς συμφέροντα, καὶ ὅσο γιὰτὸ ἀφίνει λεύτερο τὸ ἐγωιστικὸ ἐνστικτο σὲ κάθε ἄτομο ἀνεξαρτέτως, μὲ τὴν οἰκονομικὴν ἰσότητα πὸς ἀντιπροσωπεύει, πρᾶμα, πὸς τὰ προηγούμενα κοινωνικὰ στάδια τὸ περιώριζαν μόνον σὲ λίγους.

Αὐτὸς εἶναι ὁ σοσιαλισμὸς, πὸς ἡ κοινωνία του

θάρθη, γιὰτὶ τὴ γεννάει σιγὰ σιγὰ αὐτὴ ἡ φύση τοῦ καπιταλισμοῦ, μὲ τὴν αὐξάνῃ καὶ τὴν ἀλληλεγγύη τῆς ἐργατικῆς τάξης, πὸς ἐπιφέρει ὁ ἀναπόφευκτος, ἐγωιστικὸς συναγωνισμὸς τῶν κεφαλαιούχων, καὶ ἡ ἀναγκαῖα τελειοποίησι τοῦ τεχνικοῦ ἐπίπεδου. Σὲ κάθε ἀνεπηρέαστο φαίνεται καθαρά ἡ δροσιὰ, καὶ ἡ προοδευτικὴ τάση τοῦ συστήματός του. Καὶ ὅτι τὸ σοσιαλιστικὸ καθεστὼς ἔχει μόνον ἐκφυλισμὸς δὲ θάνατο, μὲ ἀπεναντίας θάνατο τὸ ἀνώτερο ἀπ' ὅλα τὰ προηγούμενά του καθεστῶτα, φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀπόδειξη, πὸς ἐκθέσαμε παρά πάνω, πὸς κάθε καινούργιο κοινωνικὸ στάδιο εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὸ προηγούμενό του, γιὰτὶ εἶναι ἐξέλιξη ἐκείνου. Ὅσοι λοιπὸν πολεμᾶνε τὴν τὸ σοσιαλισμὸς τίποτ' ἄλλο δὲν κάνουν, παρά νὰ δειχνοῦν ὀλοφάνερὰ τὴν ἀστικὴ φύση τους, μὲ τὸ στάσιμο φιλοσοφικὸ τῆς οἰκονομίας, τὸ ἴδιο δηλ. πὸς κᾶναν κ' οἱ φεουδάλιοι χτυπώντας τοὺς ἀστοὺς.

*

Ἔτσι, εἶδαμε πὸς ὁ κύκλος τοῦ ἀτομικοῦ ἐγωῖσμοῦ εἶναι δυνατότερος ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους ἐγωῖστικὸς κύκλους, καὶ πὸς αὐτὸς δημιουργεῖ τὴν κοινωνία καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς. Καὶ εἶδαμε, πὸς ὁ σοσιαλισμὸς εἶναι ἡ ἐγωῖστικώτερη ἐκφάνση τῆς κοινωνίας, πὸς θάρθη κατ' ἀνάγκη, καὶ πὸς τὸν χτυπᾶνε μόνον ὅσοι ἔχουνε σφέρο, ἢ ὅσοι παίρνουν τὴν ἔννοια τοῦ ἐγωῖσμοῦ σὲ περιορισμένη μορφή, ἢ τέλος ὅσοι εἶναι ἀνίκανοι νὰ τὸν νοιώσουν.

Μόναχο.

ΦΩΤΟΣ Ν. ΠΟΛΙΤΗΣ

Ἡ ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τὴν Γ. προστασία τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως, Βιομηχανικὴ καὶ Ἐμπορικὴ Ἀκαδημία ἀνακοινεῖ ὅτι τὰ μαθηματικὰ τῶν σχολῶν αὐτῆς: (Γεωμετρικῆς, Βιομηχανικῆς, Ἐμπορικῆς, Μηχανουργικῆς, Ἀρχιτεκτονικῆς), ἀρχοῦναι τῆ 15ῃ Σεπτεμβρίου, κὶ δὲ ἐγγραφαὶ ἀπὸ τῆς 20ῆς Ἀυγούστου. Πρόγραμμα ἀποστέλλεται δωρεάν εἰς τοὺς αἰτοῦντας.

εἶναι.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Τί συλλογίστηκες, πάλε; ΣΥΓΑΒΙΑ (στυλωμένη, προφέροντας καθαρά τὰ λόγια, ἀποφασιστικὴ ἀλλὰ κατάχλωμη.) Ὁ Λούκιος τὸ ξερεῖ πὸς αὐτὴ τὸν περιμένει.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Τὸ ξερεῖ; Πῶς; ΣΥΓΑΒΙΑ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Τὸ φαντάζεσαι. ΣΥΓΑΒΙΑ. Τὸ ἀιστάνομαι εἶμαι βέβαιη γι' αὐτό. ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Μὰ πὸς;

ΣΥΓΑΒΙΑ. Μὰ εἶταν ἀνάγκη ὡς κὶ αὐτὸ νὰ γείνη· εἶταν ἀνάγκη νὰ βρῆ μιὰ μέρα αὐτὴ τὸν τρόπο. Πῶς; Ἴσως μὲ κανένα γράμμα... Ἐχει λάβει ἕνα γράμμα ὁ Λούκιος.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Καὶ σὺ πὸς ἔχεις τὸ νοῦ σου; ΣΥΓΑΒΙΑ (μ' ἕνα ἀκατάδεχτο κίνημα.) Ὡς κὶ αὐτὸ ἀκόμα;

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Μὰ ἴσως κᾶνεις λάθος. ΣΥΓΑΒΙΑ. Δὲν κάνω λάθος. Ὑστερ' ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη τοῦ γέρου, ἔγραψ' ἐκεῖνη. Ἡ ἀναβολὴ τῶρα πᾶ δὲν ἔχει τόπο, οὔτε γιὰ μιὰ μέρα, οὔτε γιὰ μιὰ ὥρα κᾶν. Καταλαβαίνεις τὸν κίντυνο. Κὶ ἀν ἀκόμα ἔχει γυρίσει σὲ μίνα μὲ τὴν ψυχὴ του,

εἶναι.

πάντα κ' ἕνα λουλούδι... Δὲ θὰ μποροῦσα πᾶ νὰ ξαναρχίσω. Ὅτι ἤθελα μᾶλλον νὰ φύγω κ' ἐγὼ ναῦρω κὶ κάτω ἴγιο ἀπορογιάλι ἐρημο καὶ νὰ πλαγιάσω μὲ τὴ Μπέατα γιὰ νὰ μᾶς πᾶσῃ ἡ θαλάσσα.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ (ρίχνοντας τὰ μπράτσια γύρω στὸ λαιμὸ τῆς ἀδερφῆς, φιλώντας τὴ στὸ πρόσωπο.) Τί λές; Τί λές; Δὲν πρέπει πᾶ νὰ φοβᾶσαι γιὰ τίποτα. Μὴ δὲ σ' ἀγαπᾶ; Δὲν ξαναπόγνητες ὄλη του τὴν ἀγάπη; Αὐτὸ μοᾶχα ἀξίζει καὶ τ' ἄλλα εἶναι τίποτα.

(Ἡ Σὺλβια σφαλᾶ τὰ μάτια λίγε, στιγμῆς, καὶ ἡ πλάνη τῆς φαντασίας τῆς φωτίζει τὸ πρόσωπο.)

ΣΥΓΑΒΙΑ. Ναι, ναι, τὴν ἔχω πᾶ τὴν ἀγάπη του... Φαίνεται... Πῶς θὰ μποροῦσα νὰ μὴ βῶ γιὰ κείνη τὴ φωνή; Ἄμα δὲν εἶμαι ἴδω, μὲ φωνάζει, μὲ ἀναζητᾶει μ' ἔχει ἀνάγκη θάρρη; καὶ πρέπει ἐγὼ νὰ ὀδηγῶ τὰ βήματά του.

(Τινάζεται, ξεφύσγει ἀπὸ τὸ ἀγκάλιασμα τῆς ἀδερφῆς τῆς, κυριεύεται πᾶς ἀπὸ τὴν ἀγωνία.)

— Σήμερα ἄμα; ... Τὸν εἶδες; τοῖς τρῶσεξες;... Σήμερα δὲν εἶναι πᾶ ὅπως ἔχτις; εἶναι διαφορετικὸς... Μιὰ ἐξαρτικὴ ἀλλαγή. Τὸν κῦτταξες ἐσὺ ἄμα εἶταν ἐκεῖ στὸ παραθύρι, σκυμμένος ἀπάνω στὸ πεζούλι; Ἄκουσες τὰ λόγια του πὸς ἐνηχοῦσαν;

ἰδέες πὸς τοῦ ἔτρεπε τὸ χερί ἔμακ τὸ ἀπλωσε ἔξω; Ἄχ, πᾶς μου πὸς ἔχεις αἰστανθῆ καὶ σὺ πὸς κᾶτι συμβαίνει, πὸς κᾶτι τὸν ἀναταραζει.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Εἶναι στὴν ἀνάρρωση ἀκόμα. Σκέψου: ἔνα τίποτα μπορεῖ καὶ τὸν ταραζει, ὁ ἀέρας, ὁ καιρὸς...

ΣΥΓΑΒΙΑ. Ὅχι, ὄχι, δὲν εἶν' αὐτό. Καὶ, δὲν εἶδες; Ὡς κὶ ὁ Κοσμάς ὁ Δάλλος φαίνότανε πὸς ἔβαζε τὰ δυνατὰ του νὰ κρύψῃ μιὰ σκιά... Τὰ μάτια μου δὲ γελοῖονται.

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Ὅχι, δὲ φαίνότανε. Ἐχει μὴ λήσει μαζί μου.

ΣΥΓΑΒΙΑ (ὄλο καὶ πιότερο ἀνηούχη.) Μὰ ὁ Λούκιος πᾶγε ὡς κάτω μαζί του καὶ δὲν ξαναἔβηκε ἀκόμα. Ἡ μήπως πέρασε ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος; (Πηγαίνει στὸ παραθύρι, κρηφοκυντάζει ἀπὸ τίς κουρτινες.) Ἄ, εἶν' ἐκεῖ ἀκόμα, στὴν καγκελλόπορτα, καὶ λείει, καὶ λείει... Φαίνεται ἄλλος ἐξᾶλλου... (Σηκώνει τὰ μάτια στὸ σῆνερο.) Ἐρχεται τῶρα κ' ἡ μπόρα. (Κρηφοκυντάζει ξανά, ὄλη προσοχῆ.)

ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΑ. Φώναξέ τονε!

ΣΥΓΑΒΙΑ (γυρνώντας, σὺν κεντροσμένη ἀπὸ μιὰ τρομερὴ σκέψη.) Βέβια ἔτσι εἶναι, βέβια ἔτσι

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΤΩΝ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

“Ο ΣΟΛΩΜΟΣ”

«Είναι ανάγκη όσο το δυνατό πιο καθαρά και πιο σοφικά να νοιώσουμε όλοι μας τί είναι και τί σημασία έχει το γλωσσικό μας το ζήτημα.

Ο Σύλλογός μας προορισμός του έχει να προσπαθήσει να δώσει στους πολλούς να καταλάβουνε για ποιά συμφέροντα εθνικά και για ποιές ανάγκες κοινωνικές και για ποιά σκοπό, πρέπει η γλώσσα που γράφουμε να στηριχτεί άπαντα στη γλώσσα που μιλούμεν

Με τέτοια λόγια απλά και σύντομα ο Σύλλογός μας πρωτομίλησε.

Και βρήκανε άφορμή μερικοί επιτήδαιοι δημαγωγοί ή μεγαλόσχημοι άγράμματοι κ' έσπειραν παρεξηγήσεις, κ' έφτυσαν άμελέτητες και άδικες συκοφαντίες - και διέσυραν τ' όνομά μας στο λαό.

Πρέπει πλειά ή παρεξήγηση αυτή να λείψει. Και γι' αυτό ερχόμαστε σήμερα πλατύτερα να εξηγήσουμε τη σκέψή μας και με μεγαλύτερες λεπτομέρειες να εκθέσουμε το σκοπό μας. Θα μιλήσουμε σήμερα απ' εθείας στο λαό και θα του πούμε φανερά και ξεσκεπά ποιός ο λόγος που συναθροιστήκαμε και τί θέλουμε.

Γιατί όταν από τους δρόμους περνούμε και μάζε συρρίζουν και μάζε βρίζουνε και μάζε λένε λόγια που και να τ' ουκλήθουμε ντροπέμαστε, έμεις σωπαίνουμε και δεν απαντούμε, μάζε ή καρδιά μας μέσα πονεί για την παρεξήγηση και τον άδικο κατατρομό.

Και δεν μπορούμε, ούτε πρέπει κλειά να σωπαίνουμε. Πρέπει να μάζε ακούσετε, να δείτε τί θέλουμε και τί ζητούμε κι αφού μάζε ακούσετε, τότε μόνο να μάζε κρίνετε. Να μάζε ακούσετε με προσοχή, γιατί το ζήτημα το γλωσσικό από το όποτον εξαρτάται το μέλλον της Πατρίδας μας, δεν έχουν όλοι μήτε τον καιρό, μήτε τα μέσα να το μελετήσουν σοβαρά και αναγκάζονται να πιστέψουν τον ένα και τον άλλον που έχουν συμφέρον να πικραστίνουν τα πράγματα παραμορφωμένα και παραχρυσισμένα με ψευτιές και με πρόστυχες δημιουργίες λέξεων και με συκοφαντίες βρειές και άσυνείδητες.

Τίποτα προσωπικό πάθος δεν έχουμε με κανέναν. Κι' αν μια στιγμή στη συζήτησή μας μέσα δι' θα μπορούσαμε να κρατήσουμε το θυμό μας έναντιόν των δασκάλων και των δημαγωγών, ο θυμός μας θα δικαιολογηθεί και θα ύψωθεί μπροστά μας και μπροστά σας μ' επιβολή εθνικού πόνου.

Γιατί αν είναι άρτι να μη τυχράζεται κανείς και να φέρεται ήριμα κι ελπίτικα προς τους άλλους, είναι μερικές στιγμές που ή ήρεμία καταντά άδιαφορία και έγκλημα και ο θυμός επιβάλλεται ως καθήκον.

Ούτε προσωπικό πάθος, μάζε ούτε και συμφέρον κανένα έχουμε. Το έναντιό. Προκαλούμε γύρω μας την άγανάχτηση και την έριμνεια, κι' αν είμαστε σε δημόσια θέση κινδυνεύουμε να τη χάσουμε, ύλη μέρα ψυχραίνόμαστε συζητώντας πεισματικά με τους καλύτερούς μας φίλους. Ούτε συμφέροντα, ούτε πάθη μας σπράχνουν. Είναι κάτι άλλο που μάζε κάνει να διατρέχουμε τόσους κινδύνους. Είναι ή βαθεία πεποίθησή μας πως με τέτοια κατάσταση δεν μπορεί πλειά ή Πατρίδα μας να πάει μπροστά και πρέπει να γίνει πλειά μια άρχή δημιουργίας κι άναγέννησης και πρέπει όλοι οι νέοι - ποιός όλλίγο ποιός πολύ - να συναισθανόμαστε πως το μέλλον του έθνους μας βρίσκεται και διαπλάσσεται μέσα στα χέρια μας κ' έχουμε καθήκον να μελετήσουμε σοβαρά την αίτια της σημερινής έριώσταίας του έθνους και να πούμε δυνατά και μελετημένα, χωρίς να φοβηθούμε την πρόληψη και το διωγμό, ποιά 'ναι τα γιατρικά που μπορούνε να μάζε σώσουν.

Και γι' αυτό, νομίζουμε, έχουμε το δικίωμα να ζητήσουμε από το λαό σήμερα μερικές στιγμές να μάζε ακούσει. Γιατί δεν είναι σωστό πριν να μάζε ακούσει, να μάζε καταδικάζει και να μάζε βρίζει. Δά προσπαθήσουμε όσο μπορούμε πιο καθαρά

και συστηματικά να εκθέσουμε το πρόγραμμά μας. Θα μιλήσουμε πρώτα για τα ιστορικά του γλωσσικού μας ζητήματος. Πώς γεννήθηκε σε μάζε, πώς κατασκευάστηκε ή Καθαρεύουσα και ποιά 'ναι τα καταστρεπτικά άποτελέσματα της Καθαρεύουσας :

- α) τα εκπαιδευτικά,
  - β) τα κοινωνικά,
  - γ) τα εθνικά.
- Κ' έπειτα θα δείξουμε πώς, όπως σ' όλα τ' άλλα έθνη του κόσμου, σε όλα ανεξαιρέτως, έτσι και σε μάζε πρέπει ή γλώσσα που γράφουμε να στηριχτεί άπαντα στους τύπους, στη σύνταξη της γλώσσας που μιλούμε.

- Και θ' αποδείξουμε πως τούτο είναι :
- α) ανάγκη από λόγους εθνικούς να γίνει.
  - β) δυνατόν να γίνει.
  - γ) απαραίτητο να γίνει.

Κι' αφού έτσι τοποθετήσουμε τη Δημοτική και την Καθαρεύουσα τη μια έναντι της άλλης - θα εξετάσουμε ποιός θα λύσει το ζήτημα. Και θα δούμε πως τα πράγματα δεν πρέπει να τ' αφήσουμε μόνο τους να βαδίζουν ανεπόλητα το δρόμο τους, γιατί ο καιρός δεν μπορεί να μάζε περιμένει και δεν είναι σωστό να σταυρώουμε τα χέρια μοιρολατρικά και να κοιτάζουμε την καταστροφή. Ούτε πρέπει άκόμα το ζήτημα να τ' αφήσουμε στα χέρια των φιλολόγων και των δασκάλων. Αυτά και να θένε - πράμα που είναι δύσκολο γιατί δεν τους σφίρει - δεν μπορούν από το περιβάλλον που βρίσκονται να δούνε την αλήθεια. Μόνο ο Λαός θα ποδείξουμε λει τα ζητήματα της γλώσσας. Και τέλος θα εξετάσουμε ποιά 'ναι τα καθήκοντα του Λαού στο ζήτημα το γλωσσικό και ποιός ο σκοπός του Συλλόγου μας.

Τίποτα με λίγα λόγια το σχέδιο της 'Απολογίας μας αυτής. Ήρμα, ήτυχα, χωρίς φωνές και βρισίδια - θα μιλήσουμε. Κ' ύστερα, άμα μάζε ποδια βάσετε, σαν άντρες σοβαροί και δικαιοί, κοιτάχτε τί σας είπαμε, σκεφτείτε και κρίνετέ μας.

II

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Εϋτώς ως μπορούμε στο σχολείο, το πρώτο πράμα που μαθαίνουμε είναι να περιφρονούμε τη μητρική μας γλώσσα. Ο δάσκαλος πολεμά να ξεριζώσει από την ψυχή του παιδιού τα λόγια που του μαθε στο σπίτι του ή Μητέρας. Να μη λέει πλειά και πρό πάντων να μη γράφει: αφωμί, νερό, κρασί, σπίτι, μάζε να γράφει: άρτος, ύδωρ, είνος, οίκια. Κ' έτσι μπαίνει βαθύτατα στο παιδικό μυαλό ή πρόληψη της διγλωσσίας: άλλη γλώσσα πρέπει να μιλούμε κι άλλη να γράφουμε ή να βλέπουμε γραμμένη.

Πώς γεννήθηκε ή τερατώδης αυτή αντίληψη κ' ή άνοσια περιφρόνηση στη γλώσσα των πατέρων μας; Απλούστατα. Οι δασκάλοι θαρραμένοι από την άμορφία της αρχικής γλώσσας, ξεχάσανε πως νόμος φυσικός άπαράβατος είναι όλα να εξελίσσονται και ν' αλλάζουν με τον καιρό και πως ή γλώσσα άκολουθεί κι αυτή τους νόμους τους φυσικούς κ' εξελίσσεται και αλλάζει.

Και μάζε μάθανε πως ή γλώσσα που μιλούμε, επειδή διαφέρει από την αρχαία, είναι παραμορφωμένη και χυδαία και τότε μόνο θα μορφωθούμε και τα προσδέψουμε όταν γυρίσουμε πίσω στη γλώσσα του Πλάτωνα ή τουλάχιστον του Εσενωόντα.

Πίσω λοιπόν στην αρχαία! Εποδευτήκανε πολύτιμες δυνάμεις του 'Εθνους για να ξαναζωντανίσουμε τα πεθαμένα άπαρέμφοτα και τους ύπερσυντέλικους και τα χρήστων χλούωνι. Εΐταν φυσικό το άποτέλεσμα: τέλεια άποτυχία. Σαστισμένοι οι δασκάλοι σταθήκανε. Λίγοι πομένον άκόμα που κοιτάζουν πίσω κ' ελπίζουνε στέν πίσω γυρισμό. Οι πιο πολλοί προσπαθόνε με μισές επιδιόρθωσης και με λαθρακισμένους αρχαίς στηρίγματα να στήσουν το γλωσσικό τους οικοδόμημα που

ράϊστε και γκρεμίζεται.

Δεν έχουνε το θάρρος ν' άνασκάφουνε τα θεμέλια και να θέσουνε καινούργια και δυνατά, μάζε επιδιωρόνουνε τη στήγη και χρωματίζουνε την πρόσοψη. Χύνουν μέσα στους αρχαίους πεθαμένους τύπους λέξεις ζωντανές, κάνουνε ένα μίγμα έρκεκλινικό και κωμικό από αρχαία και νέα, από ζωντανά και πεθαμένα, από σάπια και γερά. Καθένας έχει το δικίωμα να κινώνσει τη δόση της άρχαιοπρεπείας και τη δόση της δημοτικής που πρέπει να βαλει στα γραφτά του. Κανένας νόμος, καμιά άρχή - τίποτα σύστημα. Και κατασκευάζονται έτσι χιλιάδες γλώσσες που όλες μαζί λέγονται καθαρεύουσα.

Η πρώτη δουλειά της Καθαρεύουσας εΐτανε να γελοιοποιήσει την πραγματικότητα, άλλχζοντας τις λέξεις τί: ζωντανές, να μη σφουόμε πλειά ακαπέλλα, παπούφλις, γάντια, κάλτσες, γελίκια, αλλά να βγλομε πύλους, έλβας ή εσμαρίδας χειρόκτια, περικνημίδας, έσωκάρδια. «Το ένέλημα των ποδών, ή κάλτσες, λέγεται ποδών και πύλλυτρον, λέξεις έισακτάει» (Ζηκίδης).

Κάθε λέξη που ύπάρχει και ζει στο στόμα του λαού, τη βρήκανε και την καταδόσανε κ' εΐπανε πως πρέπει ν' αλλάχτει, να κρυθεί άρχαίικα, να γίνει σοβαρά και άστεικον. Ναί μείν, έστω, άπαρέμφοτα και δύκοι αριθμοί δι' θα ύπάρχουν, μάζε πρέπει έμως ν' αλλάχτούν όλες οι λέξεις του λαού, πρό πάντων οι πιο ζωντανές. Όλοι οι βροί, όλα τα όνοματα τα πασίγνωστα, που έχουν τα έργαλεία κ' οι δουλειές του ράφτη, του μαρκαίου, του έμπορου, του γεωργού. Όλα τα βαθεία αισθήματα που άναταρχίζουν και συγκινών την ψυχή του ανθρώπου.

Εργατικά υπεράνθρωπη και κωμική. Οι δασκάλοι τί κατορθώσανε;

Η δέ βρήκανε λέξε: αντίστοιχες και τότε καταδικάσανε μέσα μέρος της ζωής να μην μπορεί να εξωτερικευτεί γραφτά, ή βρήκανε μάζε τις κλεισανε μπαλατωμένες μέσα στα βιβλία, γιατί φυσικά ο λαός ποτέ του δεν εΐταν δυνατό να τις προφέρει αφού είχαν ήδη άλλες λέξεις που τις μεταχειρίζτανε όλημέρα. Θαταν δυνατό να πούμε: πέρ, πούς, χούς, χείρ, ύς, αν δεν είχαμε: φωτιά, πόδι, χώμα, χέρι, αυτί.

Είναι τόσο φανερά αυτά πράματα που ξεσταίνε και κανείς να βλέπει πως εΐνα δυνατόν ένα όλόκληρο 'Εθνος να πηγαίνει τόσο έναντιόν της αλήθειας και να μην το νοιώθει. Οι δασκάλοι που μάζε αναθέψαν στο σχολείο μάζε βάλανε τόσο βαθιά την πρόληψη της διγλωσσίας, που σαστισμένοι άκόμα βρισκόμαστε και δεν ξέρουμε τί να κάνουμε:

Μάζε μάθανε πως τέτοιες λέξεις εΐναι ντροπή να γράφονται γιατί 'ναι χυδαίες και πρόστυχες: να τις μεταφράσουμε πάλι δεν μπορούμε: είναι γελοίο να λέμε πούς, χούς και ρίς. Τί λοιπόν να κάνουμε; Νάχουμε μια γλώσσα για τη ζωή και μια άλλη για τα βιβλία. Οι μορφωμένοι μας κ' οι επιστήμονες χωρισμένοι τέλεια από το λαό, καμιά μεταξύ τους πνευματική έπικοινωνία, τα βιβλία που γράφονται για την πρόοδο της 'Επιστήμης και της Τεχνης να μη μπορούν ποτέ να διαδοθούν στο λαό και να τονε μορφώσουνε και να τον άναπτύξουν.

Τέτοια φρικώδη κατανοτόν άποτέλεσματα της διγλωσσίας μας.

Συχνά άμελέτητοι κ' επιπόλαιοι αντίπαλοι μάζε φέρουνε ως επιχειρήματα ότι διγλωσσία ύπάρχει σ' όλα τα έθνη του κόσμου, άλλη γλώσσα, λένε, έχουν παντού οι μορφωμένοι κι άλλη γλώσσα οι άμόρφωτοι. Ναί, όλες οι γλώσσες, έχουν λόγια του σπιτιού, του δρόμου και της καθημερινής ζωής, που γράφονται μόνο σε ειδικές περιπτώσεις για να χρωματίσουνε πιο ζωηρά τη φράση και το διάλογο: αλλά τα λόγια αυτά άποτελούν ένα όλο άρμονικό με όλα τη γλώσσα, έχουνε την ίδια γραμματική και το ίδιο συνταχτικό. Και μια γλώσσα δι' γνωρίζεται από τις λέξεις - που μπορεί να είναι πολλές ή όλλίγες, πολλές για τους γραμματισμένους, λίγες για τους άγράμματος, - μάζε γνωρίζεται από τη γραμματική και το συνταχτικό.

«Αν και διαφορετρόπω: εκφράζονται, λέγει ο Σπ. Τρικούπης, οι πεπαιδευμένοι και οι άπαιδευ-

τοι τῶν καθ' ἡμᾶς σοφῶν ἔθνῶν, μίαν ὁμῶς καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουν γραμματικὴν, οἱ μὲν θεωρητικῶς, οἱ δὲ πρακτικῶς, συντάσσοντες, κλίνοντες καὶ σχηματίζοντες καθ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ὄλοι καὶ ὀνόματα καὶ ῥήματα.

Λόγια σοφὰ καὶ βαθυστόχαστα ποῦ πρέπει πολὺ νὰ τὰ μελετήσουν οἱ φιλόλογοί μας καὶ νὰ μὴν τολμήσουν πλεῖα νὰ φέρουν κάποια συνηθισμένα τους ἐπιχειρήματα ποῦ ἀκριβοῦνε τὴ λεοντὴ τῆς τάχατε σοφίας τους καὶ φαίνονται ἀπὸ μέσῳ τί εἶναι: στενοκέφαλοι καὶ ἀμαθεῖς.

Ὡστε διγλωσσία μόνον στὸν τόπο μας ὑπάρχει. Ἀπὸ μικροὶ ποτιζόμεσθε τὸ δηλητήριό της, καὶ ὅταν πλεῖα μεγαλώσῃτε, χριάζονται ὑπεράνθρωπος προσπάθειαι νὰ νὰ μπερούσῃτε νὰ συνέλθῃτε καὶ νὰ ν' ἀνοίξῃτε τὰ μάτια καὶ νὰ δοῦτε. Νὰ δοῦτε τὰ φριχτὰ ἀποτελέσματα ποῦ φέρνει στὸ ἔθνος μας ἡ Καθαρεύουσα αὐτὴ καὶ νὰ φωνάζῃτε στοὺς ἄλλους ποῦ τυφλωμένοι τρέχουνε, νὰ σταθοῦνε γιὰτὶ νὰ μπερούσῃτε τὰς ἡμετέρας καὶ ν' ἀλλάξῃτε δρόμο γιὰ νὰ σωθοῦμε.

Κι ὅτι δὲν εἶναι λόγια αὐτὰ ποῦ λέμε ἀσθήριχτα ἀλλὰ γεγονότα, θὰ εἰσάξῃτε εὐτὺς ὡς θελήσῃτε νὰ ἐξετάσῃτε ἓν ἓν μὲ προσοχὴν τ' ἀποτελέσματα ποῦ φέρνουν στὰ παιδιὰ μας ἐπομένως καὶ στὸ ἔθνος, ἡ Καθαρεύουσα καὶ τὸ σχολεῖο.

Τὰ ἀποτελέσματα αὐτὰ τὰ καταστρεφτικὰ τὰ χωρίζομε εἰς τρία: α) ἐκπαιδευτικὰ.

β) Κοινωνικὰ.

γ) Ἐθνικὰ.

III

Τὸ παιδί πηγαινέ: στὸ σχολεῖο γιὰ ν' ἀναπτύξῃ τὸ νοῦ του καὶ τὴν καρδιά. Γιὰ νὰ μάθῃ τις χιλιάδες γνώσεις ποῦ τοῦ εἶναι ἀπαραίτητες στὴ ζωὴ καὶ γιὰ νὰ μορφώσῃ τὴν ψυχὴν του τέτοις ὡστε ν' ἀγαπήτῃ ὅ,τι εἶναι ὠρατὸ καὶ ἠθικόν. Ἐστὶ τὸ σχολεῖο ποῦ παίρνει ἀπὸ τόσο μικρῆ ἡλικίας τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ἡ βάση ὅλης τῆς κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς ζωῆς. Ἄν τὸ σχολεῖο κατορθώσῃ νὰ συνηθίσῃ τὰ παιδιὰ ν' ἀγαποῦν τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁμορφίαν, τὴν ἠθικὴν, τότε ἡ κοινωνία καὶ τὸ ἔθνος προοδεύουν καὶ μεγαλύνονται. Ἄν τοὺς συνηθίσῃ στὴν ψευτιά καὶ στὴν ἀσκήμια, τὸ ἔθνος καὶ ἡ κοινωνία καταστρέφονται καὶ πεθαίνουν. Τὸ Σχολεῖο εἶναι ἡ ρίζα καὶ θε Καλοῦ καὶ καθε Κακοῦ. Στὰ χέρια τοῦ Δασκάλου βρίσκεται τὸ μέλλον τῆς Φυλῆς.

Ποῖο ν' αἶναι τὸ ὄργανο ποῦ ὁ Δάσκαλος μεταχειρίζεται γιὰ νὰ διαπλάτῃ τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά τῶν παιδιῶν μας; Ἐνα καὶ μόνον, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλο, ἢ Γλῶσσα. Ἡ ἀποστολὴ λοιπὸν τῆς γλώσσας εἶναι πολὺ μεγάλη, πολὺ μεγαλύτερη ἀπ' ὅ,τι νομίζομε. Μὴ τὴ γλῶσσα ζητοῦμε νὰ καταστήσομε τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ, νὰ τοῦ δώσομε νὰ ἐνοήσῃ καὶ νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἰδέαν τῆς Θρησκείας, τῆς Πατριδος, τοῦ καθήκοντος, τῆς τιμῆς.

Κ' ἐρωτοῦμε τὸν ἄνθρωπον: ἡ Καθαρεύουσα μπορεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν μὲγανον αὐτὸν προορισμό; Ἡ Καθαρεύουσα μπορεῖ νὰ πλουτίσῃ τὸ νοῦ τῶν παιδιῶν μας καὶ νὰ μορφώσῃ τὴν καρδιά τους;

Ἄδυστάκτως ἀπαντοῦμε, ὄχι!

Ἄς ἐξετάσομε πῶς φροντίζῃ καὶ προσεχτικὰ τὸ ζήτημα τοῦτο γιὰτὶ εἶναι σπουδαιότατο.

Τὴ γίνεται σ' ὅλα τὰ σχολεῖα ὄλου τοῦ κόσμου; Σ' ὅλα τὰ σχολεῖα ὄλου τοῦ κόσμου οἱ λέξεις ποῦ καθεμέρα μαθαίνει τὸ παιδί μέσα στὸ σπίτι του, ἀπὸ τὸ στόμα τῶν γονέων του, χρησιμεύουν οἱ ἴδιαι οἱ ἀπαράλλαχτες, ὡς βάση τῆς πνευματικῆς ἀνάπτυξης τοῦ παιδιοῦ. Μόνον τὰ παιδιὰ τὰ δικὰ μας ἢ πρέπει νὰ ξεχάσῃν ἐντελῶς τις συνηθέστατες αὐτῆς λέξεις: ψωμί, νερό, κρασί, χιλιάδες ἄλλαι τῆς καθημερινῆς ζωῆς — πρᾶγμα ἀδύνατον γιὰτὶ καθεμέρα τις ἀκούει καὶ τις λέει — ἢ πρέπει ὅταν πατεῖ τὸ κατώφλι τοῦ σχολεῖο ἢ ὅταν τις γράφῃ νὰ τις μεταφράζῃ μέσα του, νὰ λέει ἢ ψυχὴν του νερό, κρασί, ψωμί καὶ τὰ χεῖλην του ὕδωρ, οἶνος, ἄρτος. Κ' ἔτσι γίνεται μιὰ σύγχυσις καὶ ἓν χάος μέσα στὸ μυαλό τοῦ παιδιοῦ, ἔξοδεῖ διπλὴν ἐργασίαν γιὰτὶ πρέπει κοντὰ στὴ λέξη ποῦ ξέρει, νὰ μάθῃ μιὰν ἄλλη ποῦ πρώτη φορὰ τὴ βλέπει καὶ ποτὶ δὲ θὰ τὴν ἀκούσῃ, καὶ ἀναγκάζεται ὅταν θέλει νὰ διατυπώσῃ μιὰ φράση του νὰ κοπιᾷ διπλὰ μετα-

φράζοντας τις σκέψεις του. Καὶ τὸ φοβερότερον ἢ ἐργασία αὐτὴ εἶναι τελείως χαμένη — γιὰτὶ ἢ σύγχυσις δὲν ἀφήνει τὸ παιδικὸ μυαλό μῆτε τὴν μιὰ λέξιν νὰ μάθῃ, μῆτε τὴν ἄλλη ν' ἀγαπήσῃ καὶ νὰ μεταχειριστῇ.

Τοῦ λέει ὁ Δάσκαλος κάποια καινούργια γνώση; Π.χ. «Ὁ νοσὸς ἄρτος εἶναι δίσυπτος». Τὴ γίνεται τότε στὸ παιδικὸ μυαλό; Προσπαθεῖ τὸ παιδί νὰ τὴ μεταφράσῃ πρῶτα μέσα του, νὰ κάμῃ μιὰ δλοκλήρη ἐπιπονώτατη ἐργασία καὶ τότε θαμπὰ καὶ μισερῶμένα θ' ἀρχίζει νὰ νοιώθῃ τί τοῦ εἶπε ὁ Δάσκαλος. Κ' ἔτσι τὴν ὄρα ποῦ πολεμᾷ νὰ μάθῃ πῶς ὁ «νοσὸς» θὰ πεῖ «ἀρτος» καὶ «ἄρτος» θὰ πεῖ «ψωμί» καὶ «δίσυπτος» θὰ πεῖ «δυσκολογώνευτος» μποροῦσε — ὅπως γίνεται σ' ὅλα τὰ σχολεῖα τοῦ κόσμου — νὰ μάθῃ κάτι πραχτικότερα πράγματα: πῶς γίνεται τὸ ψωμί καὶ γιὰτὶ τὸ φρέσκο ψωμί εἶναι δυσκολογώνευτος.

Σύγχυσις φοβερὴ καὶ ἀναρχία στὴν παιδικὴ ψυχὴ. Θέλει νὰ ἐκφράσῃ μιὰ σκέψιν δικήν του, νὰ περιγράψῃ κάτι τι, ἔστω καὶ τὸ πῶς πικραμικρὸ, ἔστω καὶ τὸ πῶς συνηθισμένον, ἓν γάττι, ἓν δέντρο, ἓν μενεξέ; Τὸ μυαλό του βρίσκεται μετέωρον. Δὲν ξέρει τί νὰ κάμῃ. Νὰ τὸ ἐκφράσῃ ὅπως μέσα του τὸ νοιώθῃ: γάττι, δέντρο, μενεξέ, δὲν τολμᾷ γιὰτὶ ὁ δάσκαλος τοῦ ἔμαθε πῶς εἶναι χυδαῖο: νὰ τὸ ἐκφράσῃ εἰς μιὰ γλῶσσαν ποῦ τὴ θεωρεῖ γραμμένη μὰ ποτε τοῦ δὲν τὴν ἀκούσε, ἀγαλῆ, δένδρον, ἴον, τοῦ φαίνεται ψυχρὸ καὶ ψεύτικο. Δὲν ξέρει τί νὰ κάμῃ. Καὶ μισερῶνει τὴ σκέψιν του, γελοιοποιεῖ τὴν ἐκφρασὴν του, παραδέρνει ἀνάμεσα ἀλήθειαι καὶ ψευτιάς, γιὰ τίποτα δὲν εἶναι βέβαιον, παρὰ γιὰ κείνο ποῦ τοῦχει κερφάτῃ βαθιὰ στὸ νοῦ τοῦ ὁ Δάσκαλος: πῶς ὅ,τι αἰσθάνεται μέσα στὴν ψυχὴν του, πρέπει ὅταν θέλῃ νὰ τὸ πῇ, νὰ τὸ μεταφράσῃ καὶ νὰ τ' ἀλλάξῃ. Κι ὅταν πάλι τοῦ μιλεῖ ὁ Δάσκαλος γιὰ τὴν Πικριδικὰ καὶ τὸ καθήκον, θολὰ πάλι τὰ βλέπει, δὲν τὰ πολυκαταλαβαίνει, ψυχρὰ καὶ ἀψύχια μπαίνουνε μέσα του, δὲν μπορεῖ νὰ τὰ βάλῃ βαθιὰ στὴν ψυχὴν του καὶ νὰ τὰ ρῆξῃ στὸ αἷμα του καὶ νὰ τὰ κάμῃ σάρκα του.

Καὶ κανένας πατέρας δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν καταστροφὴν αὐτὴν τὴ φριχδὴν του. Καταστροφὴ ποῦ γίνεται καθεμέρα ἀπὸ τις 8 τὸ πρωὶ ὡς τὸ μεσημέρι, ὅποτε γυρίζει στὸ σπίτι του τὸ παιδί καὶ ὁ ἄρτος πάλι καὶ ἡ τράπεζα καὶ ἡ φιάλη καὶ ὁ οἶνος καὶ ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ παίρνουν τὴν ἀληθινὴν τους πάλι μορφήν καὶ γίνονται ψωμί καὶ τραπεζὴ καὶ μποτίλια καὶ κρασί καὶ πατέρας καὶ μάνα.

Ὡστόσο πάλι χτυπήσει ἢ καμπάνα στίς 2 παρὰ 20' οἱ βάλουν πάλι τὴ μάστιγα τους τὴν ἀποκριάτικην καὶ τὴν ἀρχαιοπρεπὴν τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα.

Νὰ γελά κανεῖς, νὰ κλαίῃ γιὰ τὴν κατάστασίν μας αὐτὴ; Οἱ πατέρες ποῦ δὲν εἶναι καὶ πολὺ γραμματισμένοι ὅταν στέλνουν τὸ παιδί τους στὸ σχολεῖο δὲν μποροῦνε φυσικὰ νὰ καταλάβουν εἰς τί καταστροφὴν πηγαινέ τὸ παιδί τους. Μὰ εἶναι καὶ πατέρες μορφωμένοι, ποῦ μποροῦνε νὰ αἰσθῶν στὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ τους καὶ νὰ δοῦνε, πῶς τὴν ὄρα ποῦ ἀπαγγέλλει τὸ μήθημα εἶτε ἱερὰ ἱστορία εἶναι εἰς ἢ γραμματικὴν, τίποτα δὲν αἰσθάνεται ἀπ' ὅ,τι λέει, θολὰ καὶ συγκεχυμένα τὰ πράγματα ἀνεβῆκα τεβαίνουν στὸ μυαλό του, προσέχει στίς λέξεις καὶ ὄχι στὸ νόημα, στὴ φωνηρονία τοῦ ἤχου καὶ ὄχι στὴ βρυχτήτα τοῦ στοχασμοῦ. Καὶ σ' αὐτοῦς τοὺς πατέρας στρεφόμεσθε.

Εἶναι ντροπὴ πλεῖα ν' ἀνεχόμεσθε αὐτὴ τὴν κατάστασιν. Εἶναι τόσο φανερά τὰ πράγματα, ποῦ δὲ ζητοῦμε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ σὰς παρὰ νὰ σκεφτεῖτε λίγο, νὰ μπεῖτε λίγο στὴν ψυχὴν τῶν παιδιῶν σας, νὰ πάτε κάποτε στὸ σχολεῖο ν' ἀκούσετε — τίποτ' ἄλλο δὲ ζητοῦμε ἀπὸ σὰς. Καὶ τότε θὰ ἐξεγερθεῖτε ὄλοι, καὶ θὰ σὰς ἀκολουθήσουν καὶ οἱ ἀμόρφωτοι γονεῖς καὶ θὰ ζητήσετε νὰ πάψῃ πλεῖα αὐτὴ ἢ διαστρέβλωσις τοῦ παιδιοῦ μυαλοῦ καὶ τῆς παιδικῆς καρδιάς καὶ νὰ στηριχτεῖ ἀπάνω εἰς θεμέλια φυσικὰ καὶ γερὰ, ὅπως γίνεται πικνοῦ ἄλλου, τὸ ἐκπαιδευτικόν μας σύστημα — δηλαδή; Δηλαδή τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν σας καὶ τὸ μέλλον τῆς Πικριδος μας.

IV

Ἄλλὰ μήπως τὰ κοινωνικὰ ἀποτελέσματα τῆς Καθαρεύουσας εἶναι ὀλιγότερον ὀλέθρια; Μένομε τόσα χρόνια στὸ σχολεῖο, (4 χρόνια στὸ Δημοτικόν, 3 χρόνια στὸ Ἐλληνικόν, 4 χρόνια στὸ Γυμνάσιον) 11 χρόνια τὸ λιγότερον — τί μαθαίνομε;

Ὅτε ἓν λογαριασμὸν νὰ κάμομε δὲν μποροῦμε.

Ὅτε ἓν γράμμα νὰ γράφομε δὲν μποροῦμε.

Ρωτήστε πόσοι ἐμπόροι ἀμόρφωτοι μαθαίνουν τοὺς γραμματικὸς τους ποῦ νὰ τελειοφοῦν τοῦ γυμνασίου, νὰ κάνομε ἓν λογαριασμὸν καὶ νὰ γράψουν ἄπλά, συνηθισμένα γράμματα. Τί μαθαίνομε; Ἄρχατα Ἐλληνικά; Οἱ Δάσκαλοι ποῦ τίποτα δὲν μποροῦν ν' ἀντιληφτοῦν ἀπὸ τὴν ὁμορφίαν τῶν ἔργων τῶν προγόνων μας, κατορθώνουν νὰ μάς κάνομε νὰ μισοῦμε ὅ,τι ὠρατὸν ἢ ὑπέροχον γράψαν οἱ ἀρχαῖοι.

Αὐτοὶ ποῦ φωνάζουν δλημέρα γιὰ τοὺς προγόνους — προγονόπληχτοι καὶ παπαγάλοι — αὐτοὶ μάς ἐμπνέουν τὴν ἀπέχθεια γιὰ τὰ συγγράμματά τους, γιὰτὶ ποτὲ πλεῖα γιὰ μάς ὁ Ὀμηρος καὶ ὁ Πλάτωνας καὶ ὁ Θουκυδίδης δὲν μποροῦν νὰ χωριστοῦν ἀπὸ τις τρομάρας τοῦ συνταχτικῆς, ἀπὸ τις σχολαστικῆς γραμματικῆς «ἀναλύσεις», ἀπὸ τὴ «σειρὰ τῶν λέξεων» καὶ ἀπὸ τὰ ἰεῖνη, ἰεῖνης, εἰεῖνη — ἰεῖνητον ἰεῖνητον, ἰεῖνητην — ἰεῖνημεν, ἰεῖνητε, ἰεῖνησαν καὶ ἰεῖνη.

Εἶναι αἰσχος. Εἶναι κάτι τι καὶ θὰ τὸ βλέπουν οἱ ἐρχόμενες γενεῆς καὶ θὰ κρύφτουν μὲ τὰ δὺς τους τὰ χέρια τὸ πρόσωπον ἀπὸ τὴ ντροπὴ.

Μὰ μήπως μαθαίνομε στὸ σχολεῖο τὴν Καθαρεύουσα; Καθαρεύουσας δὲν ὑπάρχει. Ὑπάρχουν καθαρεύουσες. Ὑπάρχουν τόσες γλῶσσαι ὅσοι ἄνθρωποι ποῦ γράφουν. Μπορεῖς νὰ γράψῃς ὅ,τι θέλῃς, φτάνει νὰ μὴν ἔχεις κανόναν καὶ σύστημα καὶ νὰναι ἐπιπόλαιον καὶ γράφῃς καθαρεύουσα.

Μήπως μαθαίνομε τὴν Δημοτικὴν; Τὴ γλῶσσαν ποῦ ἀκούμε καθεμέρα, ποῦ μιλοῦμε στὸ σπίτι μας, ποῦ ἐκφράζει τὴν ἀγάπην καὶ τὸ μῖσος, τὴ χαρὰ καὶ τὴ λύπη καὶ ὅ,τι βαθύ καὶ μεγάλο ἔχει τοῦ ἀνθρώπου ἢ καρδιά; Ἄ! αὐτὴ ναι χυδαῖα καὶ βεβηρωμένη καὶ λειψάνον δουλείας!

Καὶ βγαίνομε ἀπὸ τὸ Γυμνάσιον καὶ ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον ὅτερον ἀπὸ 15 χρόνια, βγαίνομε — ἔπως βγαίνομε. Ρηξέτε ἓν βλέμμα στοὺς γραμματισμένους μας καὶ θὰ δεῖτε. Ἀθλιότερον θέαμα δὲν μποροῦν ν' ἴδωσιν τοῦ ἀνθρώπου τὰ μάτια.

Ἡ ἀποστήθισις στὸ σχολεῖο τοῦ ἔκαμε ἐπιπόλαιον καὶ ἀγράμματον. Ὅ,τι μάθῃν τὸ ξεχάσανε γρήγορα. Κι ὄχι μόνον αὐτὸ ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔκμεν ἀνεπίδεικτους ἢ μάθουν πλεῖα τίποτα Μισοῦνε τὸ βιβλίον.

Δηλαδή, μισοῦνε τὴν Προῶδον, μισοῦνε τὴν Σιέψιν καὶ τὴν Ἰδέαν. Καὶ περιορίζουν τὸ μυαλό τους γύρω τριγύρω στὸ στενὸν χλιοπατημένον κύκλον μιᾶς πραχτικῆς, μαγγανοπηγαδιστικῆς ζωῆς.

Καὶ γυρίζουνε μὲ τὰ μπαστουνάκια τους στοὺς δρόμους καὶ μὲ τὴν ἐφημερίδα τους στὰ καφενεῖα, ὡστόσο μὲ ρουτινέτια καὶ μὲ τραπενοσύνης ἢ μὲ μαγκούρες καὶ φοβερῆς, κατορθώνουν νὰ πετύχουνε μιὰ θέσιν καὶ νὰ τρώνε ἀπὸ τὸ ταμεῖον τοῦ Κοσμοῦ τοὺς κόπους τοῦ Λαοῦ. Κι ἂν δὲν μποῦνε εἰς θέσιν στριγμώνονται στενά, ὑπουλα, σερτά κάπου στὴν κοινωνία καὶ κωλοσέρνουν τὴ ζωὴ τους χωρὶς ποτὲ νὰ τοὺς ζεστάνῃ ἓν μεγάλο αἰσθημα καὶ νὰ τοὺς φωτίσει κάποιο μεγάλο Ἰδανικόν.

Κι ἂν κατορθώσῃ κανεῖς, μὲς' ἀπὸ τις χιλιάδες, νὰ βγάλῃ ἀποπάνω ἀπὸ τὴν ψυχὴν του τὸ βεζύ, τὸ θανατηφόρον χεῖρ τοῦ Δασκάλου, τοῦ ρήχουνται ὄλοι καὶ τὸν εἰρωνεύονται καὶ τὸν βρίζουν καὶ δὲν τὸν ἀφήνουν ν' ἀναπνεῖ — ὡστόσο τὸν ἀφομοιώνουν, τὸν σκοτίζουν ἢ τὸν διώξουνε.

V

Καὶ τὰ ὀλέθρια αὐτὰ ἀποτελέσματα, ἀπλώνονται καὶ ριζώνουν καὶ διαλύουνε τὸ ἔθνος.

Προσπαθοῦν νὰ κάμουν τὴν Καθαρεύουσαν γλῶσσαν πανελληνίαν, νὰ ἐπιβλῶν τύπους καὶ κλίσεις ποῦ εἶναι ἀδύνατον πλεῖα νὰ ζωντανήσῃν στὰ χεῖλια

του λαού, ν' αντικαταστήσουν λέξεις γνωστότατες με λέξεις άγνωστες και πεθαιμένες—πράμα αδύνατο γιατί καμιά δύναμη στον κόσμο δεν μπορεί να σταματήσει την εξέλιξη και ν' αλλάξει τους φυσικούς νόμους.

Κ' έτσι η Καθαρεύουσα με τό να θέλει να διαδοθεί σ' όλους τους Έλληνες και με τό να εμποδίζει μια γλώσσα πανελλήνια να μορφωθεί και να κυριαρχήσει, κατορθώνει να διασπείρει την Έθνική μας ένότητα και κατορθώνει ακόμη όχι μόνο να μην μπορούμε να επικοινωνούμε πνευματικώς με τους άλλους αδερφούς μας, μα και να μ' εμποδίζει τους στερεοτυπικούς και να μ' εμποδίζει τους άποδιώχνει. Γιατί μη μαθαίνοντας καμιά γλώσσα ζωντανή στα Έλληνα σχολεία πού τους έχουμε εκεί, αναγκάζονται ως τελειώσουν το σχολείο να μεταχειριστούν ως ξέγνοιο της συνήθισμένης εσωτερικής ή εξωτερικής ζωής τους μια γλώσσα ζωντανή που όχι μόνο να γραφεται αλλά και να μιλιεται. Κ' έτσι μαθαίνουν και μιλούν βουλγαρικά και τουρκικά. Γιατί βέβαια η Καθαρεύουσα δεν μπορεί να ικανοποιήσει τις ανάγκες τους, γιατί δεν μπορεί να εκφράσει τα πράγματα και τα αισθήματα της καθημερινής ζωής. Δύο κόσμοι σπουδαιότατοι όπου η Καθαρεύουσα δε θα μπορεί ποτέ της να μπει. Κι αφού δεν μπορεί, τότε είναι αδύνατο ποτέ της ν' ανεβεί από τις νεκροθήκες των βιβλίων στα ζωντανά χείλη του λαού. Ο πρώτος κόσμος όπου η Καθαρεύουσα δε θα πατήσει ποτέ της το πόδι είναι οι πρώτες αντίληψεις τα πρώτα θεμέλια του ψυχικού μας πλούτου, οι λέξεις οι καθημερινές και απαραίτητες που όλημέρα μ' απαντιούνται στο στόμα μας, μητέρα, χείρα, ψωμί. Μπορούμε αυτά να τα πούμε γαλλικά, ιταλικά, κινεζικά, — καθαρευουσιάνικα ή μως ποτέ. Ποτέ Έλληνας δε θα βρεθεί να πει (έχτος αν είναι βαριά άρρωστος, ή δυστυχισμένος,) — μητέρα και ύδωρ και άρτος και χείρ.

Δεύτερος κόσμος άπροσπέλαστος στην Καθαρεύουσα, είναι ο κόσμος των αισθημάτων. Εύτως ως έμβαθύνει κανείς στην ψυχή μας, εύτως ως η επιφάνεια των πραγμάτων διαπεραστεί και λείψει κάθε επιπόλαια δασκάλικη έπιρροή, η Καθαρεύουσα εξαφανίζεται και ανυψώνεται κυρίαρχη μέσα μας και Βασίλισσα η παραγνωρισμένη γλώσσα της Μίννας.

Κι αφού η Καθαρεύουσα—έπως κι αυτοί οι Δασκάλοι τ' όμολογούν—δεν μπορεί να εξωτερικέψει τον κόσμο των αισθημάτων, πώς μπορεί πλειςά το έθνος να συγκινηθεί από ένα κίνημα που να συγκινάει τις ψυχές και να σπρώχνει στα μεγάλα τα έργα, πώς μπορεί να επικοινωνήσει και να συνταραχτεί από ένα μεγάλο αισθημα, να συνταραχτεί σύσσωμο, από τον κατωτέρω ως τον ανώτερο, από τα βάθη της Ηπείρου ως τα πέρατα της Ασίας, όπου σκορπισμένοι περιμένουμε κι Έλληνες το λυτρωμό;

Ήσυχα, απλά, ξετυλίχουμε μυστικά σας την καταστροφή που φέρνει η Καθαρεύουσα στα παιδιά και στην κοινωνία και στο Έθνος. Είναι φως φανερό.

Η Καθαρεύουσα είναι χίμαιρα να διαπλάσει την καρδιά του παιδιού. Η Καθαρεύουσα πνίγει το νοῦ και διαστρεβλώνει τη φυσιολογική άναπτυξη των παιδιών.

Η Καθαρεύουσα μας κάνει επιπόλαιους ανθρώπους των άδειων λέξεων και της φανταστικής φρασολογίας.

Η Καθαρεύουσα μας εμποδίζει ν' άγχαπούμε το βιβλίο, τη μελέτη, καθετί το σκεπτό και μελετημένο.

Η Καθαρεύουσα διασπείρει τη γλωσσική ένότητα του Έθνους και σιγά σιγά κι αυτή μας την έθνική ένότητα.

VI

Και τώρα τί πρέπει να γίνει ;

Οι πρόνοιμοι σταυρώνουν τα χείρα τους, χασμουριούνται και λένε: «Όχι αδερφέ, αφήστε τη γλώσσα να προχωρεί μόνη της. Το ζήτημα το γλωσσικό μόνο του θα λυθεί.» Κ' η ιδέα αυτή η άχαρπική και τεμπελική ριζώνεται στην ψυχή μας καθημέρα, γιατί ναι εύκολη, γιατί δε μας επιβάλλει κανένα καθήκον και δε διαταράζει καθόλου την

καρφενειακή μας μακαριότητα.

Ναι, το ζήτημα το γλωσσικό θα λυθεί με τον καιρό, σύμφωνα με τους γλωσσικούς νόμους που καμιά γλώσσα δεν μπορεί να παραβεί. Γιατί ναι νόμοι φυσικοί. Μα πρέπει να μη θέτομεν εμποδία στους νόμους αυτούς, όχι γιατί δε θα νικήσουν και δε θα επιβληθούν στο τέλος, μα γιατί ίσως όταν έρθει ο καιρός να νικήσουν και να επιβληθούν, θ' είναι πολύ άργά. Ίσως να μη βρουν κανένα μας να σώσουν.

Τί εμποδία θέτομε έμεις στους γλωσσικούς νόμους που ν' άργοπορούν το ξετύλιγμά τους—κι έπομένως και την έθνηκή μας αναγέννηση;—Το Σχολείο. Μεγαλύτερο, όλεθριότερο έμποδίο, αδύνατο να υπάρξει. Ο φυσικός νόμος λέει τοῦτο, το Σχολείο λέει το αντίθετο. Το Σχολείο κηρύσσει τον πόλεμο έναντίον του Σπιτιού. Και το παιδί ανάμεσα τους τ' χάνει, δεν ξέρει τί να γενεί, σε ποιό να κταφύγει, τί να πιστέψει, το βιβλίο ή τη ζωή, το στόμα ή την πένα, το χαρτί ή τη σάρκα, το Δάσκαλο ή τη Μητέρα.

Κι αυτό γίνεται καθημέρα μπροστά στα μάτια μας και τίποτα δε βλέπομε, ούτε καν την άνατρι χίλια νοιώθουμε του Γκερεμού που όλοένα σιμώνει. Καθημέρα χιλιάδων παιδιών μας ό νοῦ και η καρδιά στρεβλώνονται μέσα στους τοίχους των Σχολείων—και τα παιδιά αυτά είναι η νέα γενιά που θ' αντιμετώπισει μεθαύριο τις π' ό κρίσιμες περιστάσεις απ' όσες ποτέ της πέρασε η Πατρίδα μας—κι αν μοιάζει με τις παλιές ; "Αν μοιάζει με την τωρινή; Πρέπει να φωτιστεί ο λαός, όσο το δυνατόν πιο γρήγορα, να μάθει επί τέλους ότι το γλωσσικό ζήτημα δεν είναι ούτε φιλολογικό, ούτε επιστημονικό ζήτημα. Είναι ζήτημα Έθνικό.

Και πρέπει βαθιά να το κταλάβουμε πώς όλες αυτές οι μεταρρυθμίσεις που γίνονται, με τους έφημερους νόμους και με τις άμελέτητες Βουλές—είναι επιπόλαιες, χωρίς κανένα πραχτικό αποτέλεσμα, μάταιες και παιδιακιστικές.

Κι αν τα Οικονομικά μας πληθύνουν, κι αν έχουμε θωρηχτά και άντιτορπιλικά χιλιάδες, κι αν έχουμε οργανισμούς στρατών τέλειους, κι αν το σύνταγμα μας είναι ένα νομικό άριστοέργημα ή δεν είναι καλό κ' έρθουν Έθνοπνεύστες και τ' αλλάξουν κι αν αλλάξουμε βασιλιάδες κ' ύπουργούς—όλα αυτά δεν έχουν καμιά, άπολύτως καμιά σημασία. Όλα αυτά ποτέ τους δε θα μπορούσαν να μας σώσουν. Από τίποτα π' αυτά δεν έχουμε ανάγκη. Από ένα μόνο έχουμε ανάγκη.

Από ανθρώπους.

"Αν δε μορφώσουμε ανθρώπους—άντρες που να μπορούν να νοιώσουν το μεγάλο κοινωνικό κ' έθνικό προορισμό τους και μητέρες που να ξέρουν ν' άναθρέψουν τα παιδιά τους στην άγάπη της Πίστης και της Πατρίδας—τίποτα, κανένα νομοθέτημα, καμιά Βουλή, καμιά προσπάθεια δε θα μπορεί να μ' σώσει. Και για να μορφωθούν οι χαραχτήρες αυτοί χρειάζεται από τα πιο μικρά τους χρόνια να μορφωθεί η καρδιά κι ό νοῦς τους. Και για να μορφωθεί η καρδιά και ό νοῦς, ένα μόνο μέσο υπάρχει, — η Γλώσσα. Και τέτοια γλώσσα μορφωτική της καρδιάς και του νοῦ, μια μόνο υπάρχει, η γλώσσα της Μητέρας, που είναι μέσα στο αίμα μας και στην ψυχή μας και που μόνη μπορεί να μ' εσυχηνήσει και να ξυπνήσει μέσα μας τις μεγάλες όρμες της φυλής μας. Δεν είναι καιρός να σταυρώνουμε τα χείρα μας. Δεν πρέπει να το ξεχνούμε. Η φυλή μας βρίσκεται σ' ένα σταυροδρόμι θριάμβου ή Γκερεμού.

VII

Μα θα πείτε: Υπάρχει μια τέτοια πανελλήνια γλώσσα, που να ένώνει σφιχτά σφιχτά, όλο το Έθνος; Όσοι αστόχαστα και βέβηλα κρίνουν και τα πιο σοβαρά ζητήματα του Έθνους, άποκρίνονται πώς τέτοια πανελλήνια γλώσσα δεν υπάρχει! Υπάρχουν τόσες γλώσσες όσες κ' επαρχίες.

Άνεπιστημονικώτερο έπιχείρημα είναι δύσκολο να βρουν και οι δασκάλοι ακόμα. Σε κανένα έθνος του κόσμου δεν υπάρχει τόση γλωσσική άρμονία, όση στην Ελλάδα. Μόνο σε δυό τρεις τόπους

για λόγους ιστορικούς ή γεωγραφικούς, στην Τραπεζούντα, στην Κύπρο, στην Τσακωνιά, οι διαφορές είναι μεγάλες. Παντού άλλ' ό μια μόνο γλώσσα υπάρχει. Γιατί από ένα μόνο συνταχτικό κι από μια μόνο γραμματική κυβερνούνται. Και σ' αυτό έγκειται η διαφορά των γλωσσών και όχι σε μερικές διαφορές των λέξεων.

Σε μερικούς τόπους π. χ. λένε αβριθασ, σε άλλους τόπους λένε ακό:τα» Και είναι κομικά ήλληθια ή προσπάθειες των δασκάλων για να ένώσουν τάχατε τον Έλληνισμό να έφευρίσκουν μίαν έλληλέση, που πουθενά δεν τη γνωρίζουν, πουθενά όχι μόνο δεν τη λένε αλλά και ούτε είναι δυνατό να την πούνε, τη λέξη: άλεκτορας, άλεκτορίδος». Δεν είναι πιο λογικό, πιο έθνικό να μεταχειριστούμε τη λέξη που γνωρίζουν ταύλαχ:στον ό μισό Έλληνας κι όχι τη λέξη που κανένας δεν την ξέρει κι αν τη μάθει είναι αδύνατον να τη μεταχειριστεί; Δεν είναι πιο εύκολο και πιο απλό όί άλλοι μισοί να μάθουν τη γνωστή λέξη, παρά να μάθουν όλοι μίαν άγνωστη, σε μίαν κλίση πεθαμένη, που αδύνατο πλειςά να ξαναρται στη ζωή; Το παράδειγμα αυτό δείχνει τέλεια τη μέθοδο που μεταχειρίζονται οι καθαρευουσιάνοι για να ένώσουν γλωσσικώς τους Έλληνες. Είναι φανερό να συλλογιστεί κανείς πόσο στενό πρέπει να είναι το μυαλό εκείνο που μεταχειρίζεται τέτοιους τρόπους για τέτοιο σκοπό!

Οι διαφορές στα Έλληνικά ιδιώματα είναι πολύ όλίγες και πολύ άτήμαντες, αφού είναι μόνο διαφορές λέξεων και όχι τυπικού και συνταχτικού. Ο Έλληνας της Σμύρνης πολύ εύκολα θα συνηθισθεί με τον Κωνσταντινουπολίτη, με τον Αθηναίο, τον Κρητικό, τον Έρτανήσιο. Αν σε μερικές λέξεις σκοντάψουν, κι αυτό θα λείψει όταν μια φιλολογική σειρά έργων καθιερωτεί: μίαν όρισμένη διάλεκτο σε όλη την Ελλάδα. Έτσι καθιερωθήκανε όλες οι γλώσσες.

Στην άρχή ισούδυναμες διάλεκτες πντού, καμιά δεν κυριαρχούτε. Με τον καιρό έτυχε για λόγους πολιτικούς, οικονομικούς κλπ. σε μια όρισμένη διάλεκτο να γραφούν μεγάλα φιλολογικά έργα. Κ' η διάλεκτος επεβλήθη έτσι στις άλλες και γίνικε γλώσσα έθνική. Τί συνέβη στην άττική διάλεκτο, π. χ. που παντα μας φέρνουν ως έπιχείρημα όί δασκάλοι και δε βλέπουν πώς είναι δικό μας, δυνατότα έπιχείρημα; Άκούστε τί λέει ό Ξενοφάντας: αφωνήν δε την π' ασαν άκούοντες ό Αθηναίοι, έξελεχκντο τοῦτο μιν εκ της, τῦτο δε εκ της κκι οι μιν Έλληνες ιδία μάλλον φωνή και διαίτη και σχήματι χρῶνται. Αθηναίοι δε κερκρμένη εξ άπάντων των Έλλήνων κκι χα:βάρων».

Παραδίνουμε τη φράση αυτή και την αφιερώνομε στους δασκάλους για να τη μελετήσουν και να μην πολυμιλούνε.

VIII

Λένε ακόμα πώς η δημοτική μας αυτή γλώσσα είναι χυδαία. Και δεν κταλάβω ακόμη πώς καμιά γλώσσα και καμιά λέξη δεν μπορεί να είναι χυδαία: Χυδαία μόνο η εύγενικά είναι τα πράγματα π' ό κάθε λέξη εκφράζει. Η λέξη είναι: σαν τον κηθρέφτη. Και κηθώς δεν μπορούμε να πούμε πώς ό κηθρέφτης που έχει μπροστά του και κηθρεφτίζει πράγματα χυδαία, κηθρέλια ή σκουπίδια, είναι χυδαίος, παρά μόνο πώς τα κηθρέλια και τα σκουπίδια είναι χυδαία, έτσι δεν μπορούμε να πούμε και για μια λέξη πώς είναι χυδαία παρά μόνο πώς τα πράγματα που εκφράζει είναι χυδαία. Αυτή την απλή, την άπλοόστατη σκέψη δεν μύρεσαν ακόμα να ψελλίσουν τα δασκάλικα μυαλά. Κ' είναι άπληπιστικά θλιβερό για την πρόοδο της ανθρωπότητας να βλέπει κανείς ξεφυλλίζοντας την Ιστορία, πώς έπιχειρήματα που τώρα κ' έξη κ' έφτά αιώνας έφεραν όί τότε τάχατε σοφοί, τα ξαναφέρνουν πάλι, με τό μονότονο, τό κηουραστικό πείσμα της στενοκεφαλιάς. Δεν μύρεσε λοιπόν ό ανθρωπος να εξελικτεί καθόλου κ' η σκέψη του δεν μύρεσε να ξανοιχτεί λίγο, να έλευθερωθεί, να προχωρήσει; Δεν υπάρχει θλιβερότερο πράμα παρά να βλέπει κανείς τη σημερινή αντίληψη των φιλολόγων μας και των επιστημόνων μας και να την παραβάλλει με τα όσα άπαράλλαχτα άνόητα είπαθήκανε στην Ιταλία τον

13ον αἰῶνα ὡστόσο ἦρθε ὁ Δάντης, στὴ Γερμανία ὡστόσο ἦρθε ὁ Λύβκος, στὴ Ρωσία ὡστόσο ἦρθε ὁ Λομονόσωφ. Καὶ κατὰ ἀνώτερο ἀπὸ τὸ Λομονόσωφ καὶ τὸ Λούθηρο ἔχομε ἐμεῖς, τὰ Δημοτικά μας τραγούδια. Τὰ ἴδια ἐπιχειρήματα φερνεκε. Τίς ἴδιες διανοητικὲς ὑποχωρήσεις καὶ τότε καὶ τώρα κάνουνε. Στὴν ἀρχὴ οὔτε ποιήματα ἐπιτρέπονται νὰ γράφονται στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ. Μὰ ἡ Δημοτικὴ ξεχειλίζει καὶ σπᾶ τὸν φράχτη καὶ χύνεται ποτίζοντας δημιουργικὰ τὴν ποίησιν, τὸ διήγημα, τὸ μυθιστόρημα, τὸ δράμα. Οἱ δασκάλοι τρομαγμένοι μαζεύονται στὰ Πανεπιστήμια, στὰ Σχολεῖα, στὰ Ἐπιστημονικὰ βιβλία βιβλία, καὶ ἀποκεῖ φωνάζουν: "Ἀδύνατον ἡ χυδαία γλῶσσα τοῦ λαοῦ νὰ ἐκφράσει μεγάλα ἐπιστημονικὰ διανοήματα. Κ' ἐρχεται πάντα κάποιος γλωσσολόγος καὶ μὲ τὰ χέρια του ἡ γλῶσσα ποτίζεται, φουρνώνει, ἀνθίζει καὶ καρποφορεῖ, γιατί 'ναι ζωντανὴ καὶ ὅπως κάθε ζωντανὸς ὀργανισμὸς ἔτσι καὶ αὐτὴ μπορεῖ ν' ἀπορροφήσει λέξεις ἀρχαίας ἢ ξένης γλώσσας καὶ νὰ τίς ἀφομοιώσει καὶ νὰ τίς κάμει δικές της.

Κ' ἔτσι ὅταν συνήθισαμε στὴ Δημοτικὴ νὰ ἐκφράζομε ἄλλα πράγματα ἀπ' ὅ,τι ἀναγκαζόμαστε νὰ τὴν βάζομε νὰ ἐκφράξει: τώρα, τότε οὔτε φτωχὴ καὶ οὔτε χυδαία θὰ μάς φαίνεται. Ἔτσι ἔγινε παντοῦ. Ἔτσι θὰ γίνῃ καὶ σὲ μάς. Ἀναπόφευχτα.

Μὰ πρέπει νὰ μὴν ἐμποδίζομε τὴ φυσικὴν ἐξέλιξιν, πρέπει νὰ βγάλομε τὰ ἐμπόδια ποὺ παραστρατίζουσι καὶ στραγγιμάνουν τὴ φυσικὴ ροὴ τῶν πραγμάτων.

Καὶ γι' αὐτὸ οἱ Σύλλογοι γιὰ τὴ διάδοσιν τῶν ἰδεῶν αὐτῶν καὶ γιὰ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Δημοτικῆς εἶναι ἀπαραίτητοι. Ἔτσι σωτίζεται ὁ Λαός, νοιώθει πόσο σοβερὸτατο εἶναι τὸ ζήτημα, προετοιμάζεται νὰ τὸ μεταβάλῃ σὲ ζήτημα κοινωνικόν, καὶ ὑστερὰ καὶ πολιτικόν—ὅποτε μὲ νόμους πλεῖα θὰ μεταβληθῇ τὸ σύστημα τὸ ἐκπαιδευτικόν μας καὶ θ' ἀρχίσῃ ἡ μεγάλη ἐθνικὴ ἀναγέννησις.

Ἔτσι μόνο θὰ λυθῇ μὴν μὲρὰ τὸ γλωσσικόν μας ζήτημα: χρειάζεται ἐνέργεια, ἐργασία, σύλλογοι δημοτικιστῶν, παντοῦ, φῶς, ἀγάπη, ἐνθουσιασμὸς. Νὰ μὴν ἀφήσομε τὸ ζήτημα στὰ χέρια τῶν Δασκάλων. Ἡ ἱστορία μάς διδάσκει πὺς αὐτοὶ πάντῃ ἔρχονται τελευταῖοι. Αὐτοὶ καὶ νὰ θένε δὲν μποροῦν ν' ἀντιληφτοῦν τὸ ζήτημα. Ἀνατραπήκαμε μίση σὲ περιβάλλον ποὺ τοὺς διαπότισε σιγὰ, σιγὰ καὶ ἀθύρματα, ὡς τὸ μυαλὸ τῶν κοκκάλων, μὲ τὴν πρόληψιν τῆς γλωσσικῆς. Καὶ μποροῦν ν' ἀγαποῦν τὴν Πατρίδα καὶ νὰ ποιοῦν τὸν τόπο τους καὶ ὅμως νὰ μὴ βλέπουν πὺς αὐτοὶ καταστρέφουν τὸ ἔθνος. Παίρνουν τὰ παιδιὰ μας γεμάτα ζωὴ, ἐξυπνάδα, αἶμα καὶ μάς τὰ γυρίζουν νέους ἀγράμματους, χλωμούς, σερσιμηδες. Ποιὸς ἀπ' ὅσους βγήκαν ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ἐχ-ός ἂν τοῦ δοθοῦν ἐξειρητικὰ καλὰς περιστάσεις, μπόρεσε ν' ἀνοίξῃ πλεῖα βιβλίον ἀρχαῖον καὶ νὰ ζητήσῃ ἀποκεῖ παρηγοριὰ καὶ ἀνακούφιση καὶ εὐγενικότητα καὶ δρμή; Κανένα. Αὐτοὶ ποὺ κόβονται καὶ φωνάζουνε γιὰ τοὺς προγόνους, αὐτοὶ τοὺς σκοτώνουν καθημέρα καὶ ὄχι μόνο αὐτὸ ἀλλὰ καὶ μάς τοὺς κατανοῦν ὀλίθρους στὴ φυλῇ. Ἄν ἤξεραν νὰ μάς μάθουν γιατί πρέπει ν' ἀγαποῦμε τὰ ἔργα τῶν προγόνων μας, θάμαστε τότε πὺς στοχαστικὰ καὶ πὺς γόνιμα περήφνοι γιὰ τὴν εὐγενικότητα τῆς φυλῆς μας. Δὲ θὰ καταδεχόμεστε τότε νὰχομε μιτριζᾶ τὸν τάφον καὶ νὰ κρυθόμεστε πίσω ἀπὸ τὰ μνήματα καὶ θὰ προτιμούσαμε νὰ κοιποῦν καὶ τὰ δύο μάς χέρια, παρὰ νὰ στεκόμαστε γκαμψὴ γκαμψὴ ζητιάνοι ἀπόξω ἀπὸ τὰ μνησεῖα καὶ μπροστὰ ἀπὸ τὰ σπασμένα μάρμαρα ζητώντας ἀπὸ τὴν Εὐρώπην ἐλεημοσύνη.

Εἶναι φοβερό. Μὰς κατηγοροῦν ἐμας τοὺς δημοτικιστὰς πὺς περιφρονούμε τοὺς προγόνους μας. Ἀκούστε τί λένε αὐτοὶ καὶ τί λέμε ἐμεῖς καὶ συγκρίνετε. Γιατί 'ναι καιρὸς πλεῖα νὰ πᾶψῃ αὐτὴ ἡ κομφιδία ποὺ παίζεται εἰς βέρους τοῦ Λαοῦ. Οἱ Δασκάλοι λένε: «Τίποτα ὑπεριώτερο ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν προγόνων μας. Ἡ γλῶσσα τους, ἡ φιλολογία τους, ἡ Τέχνη, ὅλα τους εἶναι τέλεια. Ὅ,τι ἔχομε ἐμεῖς σήμερα, γλῶσσα, φιλολογία, τέχνη, εἶναι χυδαῖο καὶ βάρβαρο. Καὶ πρέπει νὰ τὰ πετάξομε πέρα καὶ νὰ γυρίσομε πίσω ἀντιγράφοντας τοὺς προγόνους.» Ἐμεῖς λέμε:—Τίποτα ὑπεριώτερο ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν προγόνων μας. Ἡ γλῶσσα τους, ἡ φιλολογία, ἡ τέχνη, ὅλα τους εἶναι τέλεια. Κ' ἔχομε μεγάλο καθῆκον γιατί φέρνομε μεγάλο ὄνομα καὶ πρέπει διπλά ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς νὰ ἐργαστοῦμε γιὰ νὰ κάμομε κατὰ τὴν ἀντάξιν τῶν προγόνων. Γιατί ἡ

ζωὴ πηγαινέι μπροστὰ καὶ ποτὲ δὲ γυρίζει πίσω. Καὶ γι' αὐτὸ νὰ τοὺς ἀντιγράφομε καὶ νὰ τοὺς παπαγγίλομε, οὔτε δυνατὸν εἶναι, οὔτε καὶ πρέπει. Δὲν εἶναι δυνατὸν γιατί νόμος φυσικὸς εἶναι: ὅλα ν' ἀλλάζουν μετὰ τὸν καιρὸν καὶ κάθε ἐποχὴ νᾶχει δικὴ τῆς ἐξέλιξιν καὶ στὴ γλῶσσα καὶ στὴ φιλολογία καὶ στὴν Τέχνη. Οὔτε καὶ πρέπει, γιατί ἂν ἔχομε φιλοτιμικὰ πρέπει κατὰ κ' ἐμεῖς δικὸν μας νὰ κάμομε συνεχίζοντας καὶ ὄχι ἀντιγράφοντας τὸ ἔργο τῶν προγόνων.

Συγκρίνετε τώρα. Καὶ πιστεῖτε ποῖος καλύτερα ἀντιλαμβάνεται, ἐμεῖς ἢ οἱ Δασκάλοι, τὰ καθήκοντα ποὺ μάς ἐπιβάλλει τὸ μεγάλο ὄνομα ποὺ φέρνομε;

IX

Κ' οἱ Δασκάλοι δὲν περιορίζονται μόνο σὲ τέτοιες ψεύτικες κατηγορίες, ποὺ μὲ τὸ πρόσωπο τῆς λογικῆς συζήτησης πέφτουν. Τολμοῦν ἀκόμα νὰ μάς λένε «ἀπισθηδρμικούς». Ἐμεῖς ὀπισθηδρμικοὶ ποὺ παίρνουμε τὴν τελευταίαν ἐξέλιξιν τῆς γλώσσας, τὴν πὺς νὰ μορφή της, καὶ ἐμπροσθοδρμικοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ παίρνουν τύπους παμπάλαιους καὶ λέξεις ποὺ ζήτησε τώρα καὶ χίλια καὶ δύο χιλιάδες χρόνια καὶ θέλουν νὰ μάς γυρίσουν πίσω στὴ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος ἢ τοῦλάχιστον τοῦ Ξενοφῶνα! Ταράζεται κανεὶς στομαχικῶς καὶ καλύτερα ν' ἀποφεύγει τὴν ἀνατροπὴν μερικῶν ἐπιχειρημάτων.

X

Καὶ ὅλα αὐτὰ γιατί; Γιατί ὑπάρχει ἡ αἰώνια παρεξήγησις μεταξὺ Δημοτικιστῶν καὶ Λαοῦ.

Ἐμεῖς πολεμοῦμε μετὰ ὅπλα τίμια, λέμε τὴ γνώμη μας, τὴν ὑποστηρίζομε, τίποτ' ἄλλο δὲ ζητοῦμε ἀπὸ τοὺς ἀντιθετοὺς, παρὰ νὰθοῦν μαζί μας σὲ μιὰ συζήτησιν σοβερῇ, λογικῇ, χωρὶς φωνὴς καὶ θυμοῦ: καὶ ἐκεῖνοι μετχειρίζονται ὅπλα ὄχι τίμια καὶ ἀνακατεύουν μετὰ ζήτημα τόσο ἱερό, συκοφαντικὸς τόσο πρόστιγες.

Εἶναι εὐκόλο νὰ σφυρίζῃ κανεὶς καὶ νὰ πλαθεῖ λέξεις γελοῖες καὶ νὰ λείπῃ πὺς εἶναι δικές μας καὶ πὺς αὐτὴ τὴ γλῶσσα θέμε.

Εἶναι εὐκόλο νὰ λένε πὺς σκοπὸς μας εἶναι ν' ἀγγίξομε στὰ ἱερὰ βιβλία καὶ νὰ τὰ μεταφράσομε. Τέτοια, τὰ ὅπλα τῶν Δασκάλων. Συκοφαντία καὶ ψευτιά. Ἐμεῖς οὔτε στὴ Ἐρησκεία θέμε ν' ἀγγίξομε, οὔτε λέξεις νὰ δημιουργήσομε. Οἱ λέξεις ὑπάρχουν σὲ τὸτόμα τοῦ Λαοῦ καὶ ἡ Ἐρησκεία εἶναι τὸ μεγαλύτερον θεμέλιον ποὺ θέτομε στὴν ἀνατροπὴν τῶν παιδιῶν μας. Ἐμεῖς σ' ἓνα ζήτημα τόσο σοβερὸ δὲν καταδεχόμεστε ν' ἀνακτεψόμε εὐκόλες εὐφρόλογες εἰρωνεῖες ἢ συκοφαντικὰς τῶν δρόμων. Καὶ τὰ προσωπικὰ καὶ τὰ συμφέροντα καὶ τὰ πάθη ἐκμηδενίζονται μπροστὰ στὴ σοβαρότητα τοῦ σκοποῦ. Καὶ γι' αὐτὴ ποτὲ δὲ θὰ καταδεχτοῦμε νὰ μεταχειριστοῦμε γιὰ ὅπλα τίς ὑπερβολὰς ὅπου ξεπέφτουν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀντιθετοὺς καὶ λέξιν δὲ θὰ ποῦμε γιὰ τοῦ; Νιφοκοκκοζώομε καὶ τοὺς Μιστριώτηδες. Καὶ γι' αὐτὸ, μάς φαίνεται, ἔχομε καὶ ἐμεῖς τὴν ἀξίωσιν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσομε ἀνάλογη τιμωρία ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους. Νὰ μὴ φέρνουν ἐπιχειρήματα λέξεις γελοῖες καὶ ἀηδέες, τάχατε πὺς εἶναι δικές μας. Εἶναι καιρὸς νὰ πάψομε πλεῖα νὰ ἐξαπατοῦμε τὸ λαὸν μετὰ τέτοια παιδικτικὰ μωρολογήματα. Ὅταν ὁ λαὸς ζυτνήτῃ, ὅταν ἔρθομε μαζί του σὲ μιὰ συνεννόησιν, ὅταν τοῦ ποῦμε πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τί θέμε, ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς μας, ὅταν δεῖ πὺς δεῖ, τί κάνομε τὸ κάνομε γιὰ τὸ συμφέρον του καὶ γιὰ τὸ συμφέρον ὅλου τοῦ ἔθνους.—τότε οἱ Δασκάλοι τί θὰ γίνουσι;

XI

Θάρρει ἐποχὴ ποὺ θὰ φαίνεται ἀνεξήγητο τὸ πὺς; νὰ μὴν κατορθώσομε τὸσον καιρὸν νὰθοῦμε σὲ μιὰ συνεννόησιν ὁ Λαὸς καὶ οἱ Δημοτικιστὰς. Μὰ θὰ τὸ κατορθώσομε. Ἐμεῖς μόνο μιὰ ὥρα θέμε νὰ μιλήσομε μετὰ τὸ Λαὸν. Μιὰ ὥρα φτάνει. Καὶ τότε, ἄμα μάς ἀκούσουν, ὅλοι θ' ἀνοίξουνε τὰ μάτια τους μετὰ ἐκπληξίν καὶ ὅλοι θὰ φωνάζουνε:—Μὰ τοῦτο λοιπὸν ζητάτε; Μὰ εἴπατε σύμφωνα. Γιατί ὅλοι μάς ἔχομε παιδιὰ καὶ εἶδαμε πὺς μάς τὰ κατάντησαν τὰ σχολεῖα. Γιατί ὅλοι μάς διψοῦμε νὰ μάθομε, νὰ προχωρήσομε. Γιατί ὅλοι μάς ποιοῦμε τὴν Πατρίδα μας καὶ θέμε νὰ τὴν δοῦμε πάλι δυνατὴ καὶ μεγάλη!

Εἶναι μιὰ παρεξήγησις τόσο ἀπίστευτη ποὺ πρέπει κανεὶς χίλιες φορὲς νὰ ρωτᾷ τὸν ἑαυτὸν του—Πὺς εἶναι δυνατόν νὰ συμβαίνει; Πὺς εἶναι δυνατόν, οἱ Δασκάλοι νὰ βρίσκουν τὸ Λαὸν, νὰ τοῦ λένε πὺς ἡ γλῶσσα τοῦ εἶναι χυδαία καὶ βάρβαρη, πὺς

τὰ ἰδανικά του εἶναι πρόστιγχα καὶ οἱ ἀνάγκες του ταπεινὲς—καὶ ὁ Λαὸς; ἔνας Λαὸς τόσο ἐξυπνος—νὰ τοὺς λένε, Ἐὐχαριστῶ καὶ νὰ τοὺς ἀνέχεται καὶ νὰ τοὺς λιβνίζει; Κ' οἱ Δημοτικιστὰς ποὺ τοῦ λένε πὺς ἡ γλῶσσα τους εἶναι μιὰ ἐπὶ τίς ὀμορφότερες γλώσσας τοῦ κόσμου καὶ πρέπει νὰ τὴν μορφώσομε, νὰ τὴν πλουτίσομε, νὰ γενεῖ ἡ βᾶσιν τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, νὰ ἐκφράσῃ τὰ ἰδανικά τὰ μεγάλὰ τοῦ λαοῦ μας, τὸν πόνον τὸν ἐθνικόν μας, τίς χαρὲς μας, τὰ ὄνειρα, τίς ἐπιπιδες, οἱ Δημοτικιστὰς αὐτοὶ νὰ μισοῦνται, νὰ γινουχαζίνονται, νὰ τοὺς λένε προδότες, νὰ μὴν μποροῦν νὰ περατοῦν ἀπὸ πουθενὰ χωρὶς νὰ σφυρίζομε καὶ νὰ βριστοῦν;

Εἶναι ἀδύνατον μιὰ ἀνθρώπου νὰ χωρέσει μιὰ τόσο τερατῶδη παρεξήγησιν.

XII

Μὰ ὁ ἥλιος τῆς Ἀλήθειας πάντα του ἀνατέλλει ὅσο πολὺ καὶ ἂν βλάταξῃ ἡ νύχτα τῆς ψευτεῖας. Κ' εἶναι φυσικὸν νὰ πρωτοδοξοῦν τὰ Κρητικὰ βουνά. Γιατί ἀπὸ ἐδῶ ἐκναβήθηκε τώρα καὶ 300 χρόνια μετὰ τὸν Κοινόν καὶ τὸ Χριστιανισμὸν. Ἄν δὲν εἶχε πέσει ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τῆς τούρκικης σκλαβίας, τὸ γλωσσικὸ ζήτημα θὰ τόχαμε ἐμεῖς; οἱ Κρητικοὶ λυμένο τώρα καὶ 300 χρόνια.

Μὰ δὲν πειράζει. ἔχομε πάντα καιρὸν νὰ συνεχίζομε καὶ ν' ἀποτελειώσομε τὸ ἔργο τῶν πατέρων. Διῶξομε ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ τούρκικον ζυγόν, ἐμεῖς θὰ διῶξομε καὶ τὸ γλωσσικὸ ζυγὸν ποὺ βαρύνει καὶ σκλαβώνει ὅλο τὸ ἔθνος. Κι ὅταν μεθούριον γίνῃ ἡ ἔθνη δὲν ἔχομε καλύτερον ὄνομα νὰ κρατοῦμε τῆς Μητέρας μας, παρὰ τὴν ἀντίληψιν αὐτὴ τὴ χειρακτετημένη, τὴ φωτεινὴ ποὺ κλεῖ μέσα της ὅλα τὰ ζημερώματα.

Ἄδιαφορο πὺς μπορεῖ στὴν ἀρχὴ νὰ γεννηθοῦν μερικὲς παρεξήγησεις(1). Ἔτσι πάντα γίνεται. Μιὰ ἰδέα ὅσο καὶ ἂν εἶναι σωτὴρ, στὴν ἀρχὴ βρίζεται πάντα τῆς ἀντιδρασῆς. Ὅποιος 24 ὥρες πίνῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλους δεῖ τὴν ἀλήθειαν, θεωρεῖται ἐπὶ 24 ὥρες τρελλός.

Ὅποιος φύγει ἀπὸ τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Μαυραθῶνα ὅπου νικηθῆκαν οἱ βάρβαροι καὶ τρέχει προτῆτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἀναγγελεῖ στοὺς ἀνθρώπους τῆς Πολιτείας τὴν Νικὴν—πέφτει αὐτὸς νεκρός.

Γιατί ἔτρεξε παρὰ πολὺ γρηγορώτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Δὲν πειράζει. Τί πειράζει; Πρόφτασε καὶ εἶπε: Νενικήκαμεν!

Καὶ τὴ στιγμὴ αὐτὴ ποὺ τελειώνοντας τὴν Ἀπολογία μάς ἀφήνομε τὸ Λαὸν νὰ μάς κρίνει—τὴ στιγμὴ αὐτὴ ἡ καρδιά μας πλατύνει ἀπὸ τὴ βεβήτατη εὐχαριστήσιν τῆς ἱκανοποιημένης συνείδησῆς. Μὰς φαίνεται ὅτι κάναμε τὸ χρέος μας.

Μὰς φαίνεται πὺς συνεισέρομε καὶ ἐμεῖς ὅσο μποροῦμε σὲ τὸ καλὸ τῆς Πατρίδας μας.

Προσπαθήσομε ἀτὰρ, ἤρεμα, ἠαροστά, νὰ ποῦμε τὴ γνώμη μας. Κι ἂν κάποτε παρεξηγήκαμε λίγο ἐκνεύσει τῶν Δασκάλων, τὸ κάμνομε γιατί μέσα μας ποιεῖ ἡ καρδιά μας κοιτάζοντας πὺς καταντήσαμε εἰς αἰτίαν τους. Μὰ τώρα ποὺ τελειώομε, μιὰ μεγάλη ἀγάπη ἀπλώνεται μέσα μας καὶ ἐκχρῖζει τὴν ψυχὴν μας καὶ διῶχνει τὸ θυμὸν. Κι ἀπὸ τὰ προσωπικὰ καὶ ἀπάνω ἀπὸ τὰ πάθη τὰ μικροψύχα τῶν ἀτόμων ἀπλώνομε ἀδερρικὰ τὰ χέρια μας σὲ ὅλους χωρὶς καμμίαν ἀγανάχτησιν χωρὶς κανένα πείσμα. Γιατί τὸ ζήτημα τὸ γλωσσικόν, μὴν τὸ ξεχωρίζομε, δὲν εἶναι μῆτε ζήτημα φιλολογικόν, μῆτε ζήτημα ἐπιστημονικόν.

Εἶναι ζήτημα ἐθνικόν. Καὶ σὲ τέτοια ζητήματα δὲ χωροῦν μικροφιλοτιμίες καὶ πείσματα προσωπικὰ, μῆτε φόβος.

Γι' αὐτὸ καὶ οἱ βρισίες καὶ οἱ εἰρωνεῖτες, καὶ οἱ κκτατρεμοὶ δὲ θὰ μπορέσουν ποτὲ νὰ μάς κάμουνε ν' ἀποσυρθῶμε καὶ νὰ σταυρώσομε καὶ ἐμεῖς τὰ χέρια καὶ νὰ βλέπομε μετὰ ἀδιαφορίαν, ἀσάλευτοι, τὴν πατρίδα μας νὰ φέρνεται στὴν χαμὸν. Οὔτε θὰ μπορέσουν νὰ μάς κάμουνε ποτὲ ν' ἀγκυναχτήσομε καὶ νὰ παροφθεροῦμε. Γιατί ἔρομε πὺς ἡ ἀλήθεια εἶναι μαζί μας καὶ οὔτε ὡς ὁ Λαὸς μάθει τί ζητοῦμε καὶ ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς μας;—Θά,θεῖ μ' ἐμας.

Εἴλαστε ἤρεμοι γιατί ἔχομε δικίωον.

Τὰ πράγματα εἶναι τόσο ἀπλά, τόσο φωτεινὰ καὶ ξάστερα ποὺ μὲ πεποίθησιν καὶ γαλήνην στεκόμαστε μπροστὰ σας καὶ Σὰς λέμε: Κοιτάχτε τί σὰς εἴπαμε, σκεφτεῖτε καὶ κρίνετέ μας.

1) Μιὰ τέτοια παρεξήγησις μαθίνομε γίνηκε προχθὲς στὰ Χανιά.